ఏప్రిల్ 1975

భారతి

వ్యవస్థాపకులు:

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

వెల రూపాయిన్నర

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
75 సంవత్సరాలపైగా గృహౌషధములు తయారుచేస్తున్నారు!

- అమృతాంజనం బాధానివారిణి
  తలనొప్పి, ఒళ్ళునొప్పులు, బెణుకులు, జలుబు, దగ్గు, కండరాల నొప్పులకు.
- అమృతాంజన్ గ్రైప్ మిక్స్చర్
  పసిబిడ్డల అజీర్ణానికి, పళ్ళు వచ్చేటప్పుడు కలిగే బాధలకు.
- అమృతాంజన్ డెర్మల్ అయింట్‌మెంట్
  తామర, పిడ, గజ్జి వగైరాలకు.
- అమృతాంజన్ ఇన్‌హేలర్
  జలుబువేసి ముక్కుదిబ్బడ, తుమ్ములు వగైరాలకు.
- అనోలిప్టస్-కోల్డ్ రబ్
  దగ్గు జలుబులను పారద్రోలే అమోఘమైన ఒక కొత్త శక్తి.
- శాలోఫెన్-బాధానివారిణి మాత్రలు
  తలనొప్పి, జ్వరం, ఒళ్ళు నొప్పులకు

...ఇండియాలోను,
ఇతర దేశాలలోను
పేరు పొందినవి.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
మద్రాసు-4

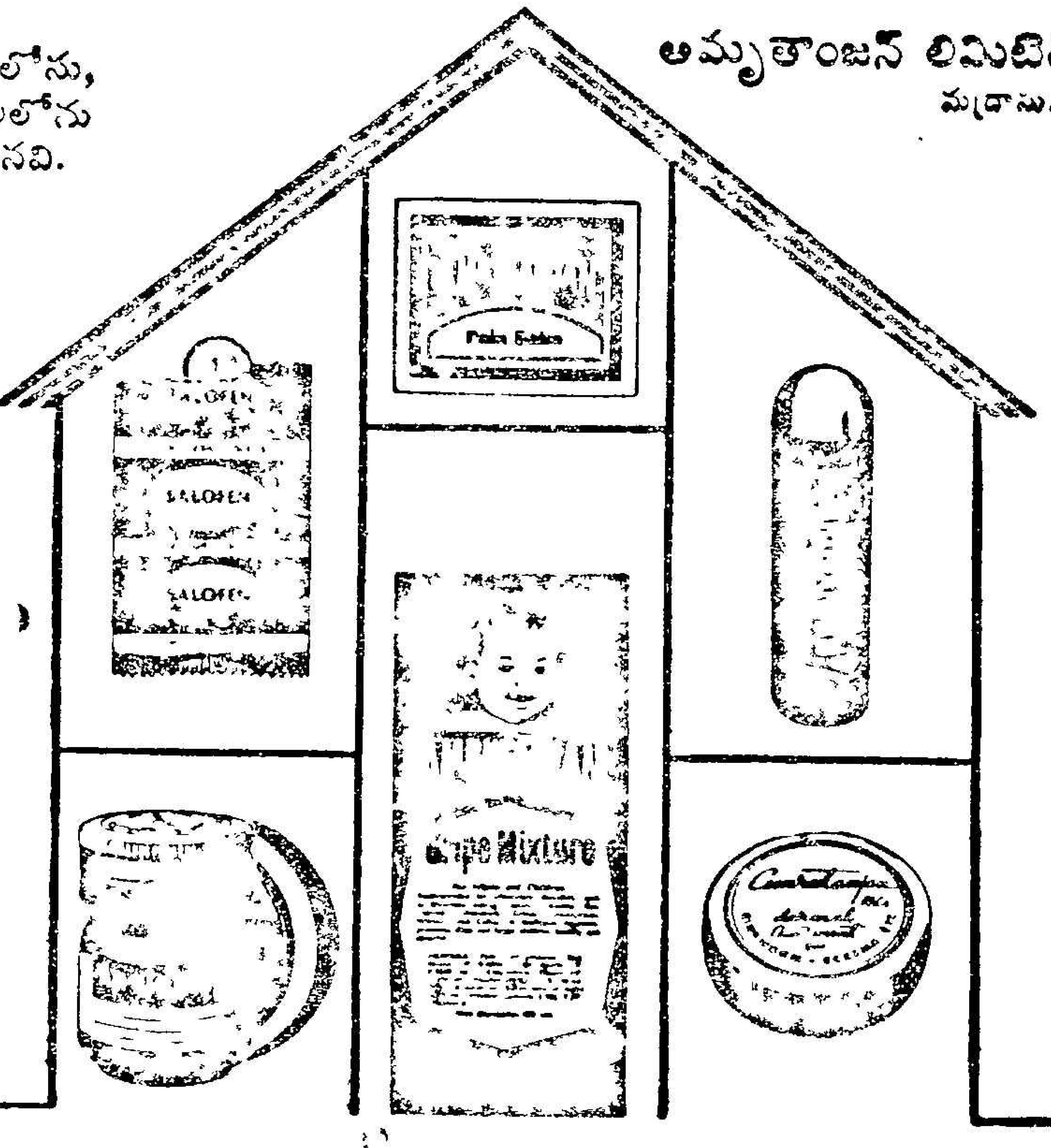

I

KLVA104M120

భారతి

మాసపత్రిక

*

శివలెంక శంభుప్రసాద్
సంపాదకుడు
(1938-1972)

*

ఏప్రిల్ 1975

సంపుటము : 52 : సంచిక : 4 :

విడిపత్రిక వెల రూపాయిన్నర

π

విషయానుక్రమణిక

ఏప్రిల్ 1975

రాష్ట్రాభ్యర్చనము	శ్రీ బులుసు వెంకటేశ్వర్లు	5
అరవిందుల కవితా "రాహస్యం"	డాక్టర్ ముదిగొండ శివప్రసాద్ M A, Ph.D.	7
రాబందులు	కన్నడమూలం : డి. లింగయ్య అనువాదం : శ్రీ ఘట్టమరాజు అశ్వత్థనారాయణ	11
అశాంతినుండి	శ్రీ వాదిరాజు రంగారావు	15
మానవల్లి కవి రచనలు	శ్రీ తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య	18
ఇరుకు ప్రపంచం	శ్రీ కలువకొలను సదానంద	27
కవిత్వం	శ్రీ మేకా సుధాకరరావు	39
బాల వ్యాకరణము	శ్రీ నాగళ్ళ గురుప్రసాదరావు	40
ఆబ్‌ఖీ	శ్రీ సోమసుందర్	47
వేముగల్లు	శ్రీ గుండి లింబాద్రి	48
పరుగే నా బతుకు	శ్రీ దేవిప్రియ	50
కలగూరగంప		51
కర్తవ్యము	దాశరథి	59
గ్రంథ సమీక్షలు		60

W

రాక్షసాభ్యర్థనము

శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు

స్వాగతం బిదియె రాక్షసనామ సంవత్సరమ! నీకు హృదయపూర్వకము గాఁగ
నవవసంతశ్రీలఁ జివురులెత్తెడు మోడు, హృదయవృక్షంబు లెంతేని మరల
పుంస్కోకిలారావములు మేలుకొల్పులై, శ్రవణయుగ్మప్రీతి సంఘటించు
నాత్యుష్ణ మౌష్ణము నాతిశీతల మౌచు, రమణీయవాతావరణ మెసంగు

తెలుపుగొని యేగుచున్న దంచితము గాఁగ
గతమయినవర్ష 'మానంద' కాలమహిమ
కెవరు బద్ధులు కారు? నిష్కృతి ప్రవేశ
మును విధివిహిత మన్నిటికినిజగమున

మెచ్చినవారు పోక నిలువంగలరే కలకాల మెంతగాఁ
జచ్చినఁగాని అజ్ఞతను శాశ్వత ముందు మటంచు నెంతు రీ
పిచ్చి అనంత మర్త్యులకుఁ బెద్దల కించుకమాత్ర ముండెడిన్
వచ్చుట పోవుకోసమయి వైభవముల్ నశియించుకోసమై

నేతిబీర లన్న నిఖిలనామంబులు అజ్ఞులట్లు నమ్మ రవి విబుధులు
అరిగినట్టివర్ష 'మానంద' నీవొ 'రాక్షస'వు మాకు రెండు సమములె సుమ!
ఆనందాభాసంబున, 'నానంద' చనెన్; ప్రజాళి యటమటలందెన్
నీనామంబున కదలము, లేనేలేకుండవచ్చులే రాక్షసతల్.

జ్ఞానాతిథేయంబు సకలప్రపంచంబు, నకు నిచ్చినట్టిదేనా? యిపు డిటు
అజ్ఞానమూలమై యటమటించుచున్న, దీ భారతంబు నాదేన? అకట!
జ్ఞానమంపువేళల సకలలోకంబుల. కన్నంబు పెట్టినయస్మదీయ
దేశమేనా యిప్పు డేఁటియో పట్టు, లన్నమో రామచంద్రా యనుఁగటు!

మిగులఁ బొగడొందెఁ ద్యాగభూమిగను నేది?
అదియె స్వార్థంబునిలయమే య్యెనదా? యి
దేమి? కలయా? నిజంబ? యీపామరతకుఁ
గారణము నీవు కూర్పు రాక్షస! ప్రియముగ.

నా భారతంబు సుజ్ఞానకల్పకమౌచు, నీకాలమందున నెగడుఁగాక!
నా భారతంబు సుశోభాయమానమై, కనుఁగాక పూర్వసద్గౌరవంబు

స్వర్ణఖండఖ్యాత సస్య నికాయంబు, పుష్కారుఁ బండి యోముత! ప్రజలను
నిస్స్వార్థపరతకు నిలయమై దేశంబు, పాలింపఁబడుఁగాక! ప్రభువరులను

రాక్షసయే మేలు 'బహుసహస్ర సంపుగతుల
వనుచుఁ బ్రజ లంద ఆనంద మందునట్లు
నెగడవలయును నీవిల నిరుపమముఁగ
రాక్షసాబ్దమ నీవేమఱంజన దిఁక.

మాయాంధ్రజాతిని మాయకప్పిన దేమొ, లేదెందు జనజీవనాదికంబు
ఉలరారు గర్వమే లభ్యున్నతంబయి, శాంతియేలేక యశాంతి ప్రబలె
మాటలే–చేతలు మటుమాయమయ్యెను, ఆదర్శమే హీనమయ్యె మిగుల
సకలప్రపంచాంధ్రసభ యనలేక "ప్రపంచతెలుఁ"గనియాపాడువడిన

దోషయుతసమాసం బదెందులకొ? దైవ
మెఱుఁగు; నిన్నాళ్లనుండి యీయుంతలేస
కవులు తమదు "సాహిత్య అకాడమీ"కి
సముచిత సమాసమున్ చెప్పఁజాలరైరి

భాషాయోషకు భూషణంబు లివియా? ప్రారబ్ధమా యేమొ? ఆ
యోషారత్నము పూర్వవైభవము తా నూహించి యెంతెంతగా
ఘోషించున్ గడు రాల్చు నశ్రుకణముల్ కొంగ్రొత్త వేవీ ఎగల్?
భేషా! నేలను వీడు సామి గలదే విశ్వంబునం దెయ్యెడన్?

మందారబృందసన్మకరందమును మించు, మధురపదంబులు సుధలు చిలుక
నిత్యనూతనములున్ నిరుపమాలంకార, నిచయవిలాసముల్ నెగడుచుండ
తాత్కాలికానంద తత్పరత్వముగాక, శాశ్వతానందలక్షంబు వెలయ
తరతరంబులనుండి పరతెంచుచున్నట్టి, సత్సంప్రదాయప్రశస్తి నిల్పి

కవులు కవితామతల్లిని గ్రమభంగి
భక్తితోడ నుపాసించు భవ్యదినము
లరుగుదెంచును గాక! నవాబ్దమ! భవ
దీయపాలనమందు సందీప్తభంగి.

మహనీయాత్మక మాంధ్రభారతి జగన్మాన్యత్వముం గాంచు న
స్మహనీయస్థితి నందుఁగాక! పరమానందంబులో నాంధ్రు ల
న్వహ మామెన్ సముపాసనన్ గొలిచి దివ్యత్వంబునుంగాంచ ని
స్పృహ కా లూనసియట్లు రాక్షస! కటాక్షింపంగదే మ్రొక్కెదన్.

అరవిందుల కవితా "రహస్యం"

డాక్టర్ ముదిగొండ శివప్రసాద్, M A., Ph. D

అని నేను ఎఫ్ ఏ. చదువుకుంటున్న రోజులు. ఇంగ్లీషు పొయిట్రీని మాకు ముత్తు అయ్యర్ అని ఓ ప్రొఫెసర్ బోధిస్తు వుండేవాడు. మా పాఠ్య గ్రంథంలో మొదటి ఖండిక విలియం బ్లేక్ రచించిన 'టైగర్' 'Tiger, Tiger Burning Bright in the forests of the night' అని ముత్తు అయ్యర్ ఆ ఖండికను వివరిస్తుంటే తన్మయుణ్ణై విని బ్లేక్ చాలా గొప్పవాడని తీర్మానించుకున్నాను. ఈ ఖండికలో విలియం బ్లేక్ శార్దూలంయొక్క ఘనతను బహుముఖీనంగా ప్రశంసించి ఇంత 'చారు భీషణ' రూపాన్ని నిర్మించడానికి ఈశ్వరుడు ఏ యే పనిముట్లు వాడాడో? అని ఆశ్చర్యపోతాడు.

అదే పాఠ్యగ్రంథంలో మాకు అరవిందులు రచించిన 'The Tiger and the Dear' అనే ఖండిక కూడా చివర వుండేది. అందులో అరవిందులు శార్దూలంలోని క్రౌర్యగుణాన్ని నిరసిస్తారు. అమాయకంగా నీళ్ళుతాగే హరిణంపైబడి చంపి రక్తపాతాన్ని సృష్టించిన ఓ శార్దూలమా! నీ జాతి చిరకాలం జీవించదు. ప్రకృతిలో నీవూ Mammoth వలె కాలగర్భంలో కలిసిపోక తప్పదు అంటారు మహర్షి. ఈ ఖండిక విద్యార్థులైన మమ్మల్ని ఆకర్షించలేదు. మా ప్రొఫెసరుగారినీ ఆకర్షించలేదనే చెప్పవచ్చు. కారణం విలియం బ్లేక్ ఖండికను వివరించేటప్పుడు ఆయన చూపిన అభినివేశం అరవిందుల ఖండికా వ్యాఖ్యానంలో చూపలేదు!!

ఇది జరిగి చాలా సంవత్సరాలైంది. ఇటీవల అరవిందులగూర్చి అధ్యయనం చేస్తూవున్న సందర్భంలో నాకెందుకో ఈ సంఘటన గుర్తుకొచ్చింది! అలా ఆలోచిస్తూ వుండగా నాకు అకస్మాత్తుగా అరవిందులు ఇందులో తమ అతిమానస సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించారనే మహారహస్యం తళుక్కున స్ఫురించింది. వెంటనే ఈ దృష్టితో అరవిందుని కవితలను మళ్ళీ పఠించాను. నాకు స్ఫురించిన ఊహ యదార్థమైనదేనని తీర్మానించుకున్నాను.

అతిమానస సిద్ధాంతం ప్రకారం వర్తమానం వరకు జరిగిన ప్రకృతి పరిణామం అసంపూర్ణం అంటారు మహర్షి. ఇది డార్విన్ సిద్ధాంతానికి విరుద్ధం. మానవునితో పరిణామక్రమం ఆగిపోలేదు. అతిమానసులూ అతిమానవులూ ఉద్భవిస్తారు—అంటారు అరవిందులు. ఆ మహాపురుషులు (Supermen) లోగడ అక్కడక్కడా చెదురుమదురుగా ఉద్భవించి ఉండవచ్చు కాని మహాపురుషుల సమాజం మాత్రం ఈ కలియుగంలో మళ్ళీ ఏర్పడవలసి వుంది. ఇప్పటి వరకు జరిగిన పరిణామం ప్రకృతి దానంతట అదే సహజంగా సాధించింది. భౌతికంగా పదార్థం పొందిన పరిణామంలో అతిశ్రేష్ఠమైనది మనస్సు. ఇది మానవుని అధీనంలో వుంది. కాబట్టి ఇకమీద మనస్సు సహాయంతో మానవుడు తానే స్వయంకృషితో అతిమానస యుగం నిర్మించుకోవచ్చు. అలా మన ప్రయత్నంలో చేయబడ్డ 'యుగమే' కృతయుగం. ఇదే మన ప్రాచీన మహర్షుల ఆదర్శం కూడా!!

అరవిందులు ఈ సిద్ధాంతాన్ని పాండిచ్చేరిలో ప్రవచించినా అంతకుముందు వారు బరోడా సంస్థానంలో వున్నప్పుడే ఈ తత్వం వారి హృదయంలో బీజ రూపంలో వున్నదీ అనడానికి ఈ కవితలే ప్రబల నిదర్శనం. 1926లో వారు భగవత్ సాక్షాత్కారం పొందే వరకూ ఈ రచనా వ్యాసంగాన్ని ఒక సాధనగా స్వీకరించారేమో ననిపిస్తుంది. పాండిచ్చేరి నుండి తర్వాత వారు ప్రచురించిన కవితలలో ఎక్కువ భాగం వారు బరోడాలో వున్నప్పుడు వ్రాసినవే! అంటే వాటి రచనా కాలం 1893–1906. తర్వాత 1915 నుండి 20వరకు 'ఆర్య' పత్రికలో వచ్చిన రచనలు కొన్ని అప్పటికప్పుడు వ్రాసినవి, కొన్ని ముందే వ్రాసిపెట్టుకున్నవీను!

'The Tiger and the Deer'; 'Rose of God'; 'Thought of the Paraclete' అన్న ఖండికలను అరవిందుల ఈ 'దివ్యపురుష' సిద్ధాంత ప్రతిపాదనకు ఉదాహరణగా చూపవచ్చు. శార్దూలం ప్రకృతిలో ఘనీభవించిన రజస్సుకు ప్రత్యక్ష రూపం. లేడి వికసిస్తున్న సత్వానికి సాకారం. నేటి సమాజం రజస్సు ఇంకా అతివేలంగా వ్యాపిస్తూ సత్వాన్ని నిర్మూలి-

తన రాజసమైన ప్రభుత్వాన్ని స్థాపించుకుంటూనే వుంది. అయితే ఇది శాశ్వతంగా ఇలాగే సాగదు. పరిణామక్రమంలో ఈ రజస్సు యొక్క ఆధిపత్యం నశించి సత్యయుగ స్థాపన జరుగుతుంది. లేళ్ల రాజ్యం వస్తుంది! అదే 'The Tiger and the Deer' లో అరవిందులు చెప్పదలచుకొన్న భావం. ఇందులో వారు పులిని మామోత్‌తో పోల్చారు. పరిణామక్రమంలో నశించిన ఒక జంతువు మామోత్. అది ఏనుగుకన్నా చాలా పెద్దది. చరిత్రలోనూ మ్యూజియంలో మాత్రమే నేడు మిగిలిపోయి ఆ జంతువుయొక్క జాతి నశించి పోయింది. పులికూడా అంతేసుమా! అంటారు మహర్షి. ఇక్కడ అరవిందులు ప్రకృతిలోని పులులనే జంతువులను ద్వేషిస్తున్నారని మనం అర్థం చేసుకోకూడదు. 'శార్దూల ప్రవృత్తి'ని మాత్రమే వారు తిరస్కరిస్తున్నారని గ్రహించాలి.

'The Rose of God' అనే ఖండికలో సాధకుడు ఈశ్వరాభిముఖంగా ప్రయాణం చేయడం కన్పడుతుంది. ఈశ్వరుడు దయామయుడు. ప్రేమమూర్తి. ఐశ్వర్యం అంటే ఈశ్వరీయమైన గుణాలు. ఈశ్వరానుభూతి అంటే గుణాత్మకంగా ఈశ్వరత్వాన్ని మన హృదయంలో ప్రతిష్ఠాపించడం. అదే భూమిపై 'దివ్యరాజ్య' స్థాపన (The Kingdom of Heaven)కు దోహదం చేస్తుంది. ఈ సచ్చిదానంద స్వరూపుణ్ణి అందుకోవడమే 'Thought of the Paradete' అన్న ఖండికలోని భావం. ఇందులో అరవిందులు గాయత్రీ మంత్రార్థాన్ని నిక్షిప్తం చేశారు. గాయత్రి యజుర్వేదంలో (అ. 36. మం. 3.) వుంది. ఇందులో పరమేశ్వరుడు 'భూః' 'భువః' 'స్వః' అనే పేర్లతో పిలువబడుతున్నాడు. తైత్తిరీయంలోని, 7వ ప్రపాఠంలోని, 5వ అనువాకంలో వీటికి అర్థాలు వివరింపబడి వున్నాయి "భూరితివై ప్రాణః 'యః ప్రాణయతి చరాచరం జగత్ సభూః స్వయం భూరీశ్వరః"—"భువరిత్యపానః—యః సర్వం దుఃఖమపానయతి సోఽపానం" "స్వరితి వ్యానః—యోవివిధం జగత్ వ్యానయతి వ్యాప్నోతి సవ్యానః" ఇవి ఈశ్వరీయలక్షణ నిర్వచనాలు. 'భర్గ' శబ్దం శుద్ధసత్వానికి సంకేతం. గుణాత్మకంగా ఈ బ్రహ్మాన్ని మేము ధరిస్తాము (ధీమహి — ధరేమహి.) — దీని ప్రయోజనం, ఆ సవిత మా బుద్ధులను శుద్ధసత్వం వైపుకు ప్రే ం ం — (ప్రభోదయాత్–ప్రేరయేత్) — ఇదీ గాయత్రీ మం ం 'Thought of the Paradete' లో అరవిందులు ఈ భావాన్ని నిక్షిప్తం చేశారు. సామాన్యమైన మనస్సు దైవాభిముఖంగా ప్రయాణం చేస్తూ ఈశ్వరత్వంలో సుస్నాతమై 'శుద్ధసత్వం'గా రూపొందడం దీని పరమార్థం. ఇదే 'అతిమానస' యుగావతరణానికి కావలసిన సాధన!

అరవిందుల తత్వానికి మూల సూత్రాలు 'Ascent, Descent'. భౌతిక పదార్థం పైకెదిగి అతిమానస చైతన్యం వికసించడం—దివ్యశక్తి మానవాళి కోసం దిగి రావడం — దీని భావం. ఈ "ఆరోహణ—అవరోహణ" సిద్ధాంతం అరవిందుల కవితా రచనకు ప్రాణప్రదమైన అంశమని మనం నిర్ధారింపవచ్చు. వారి రచనలన్నింటిలోనూ ఈ తత్వం అంతర్లీనంగా సాగుతున్న సరస్వతిగా మనం తేలికగానే పోల్చుకోవచ్చు. 'Thought of the Paradete' వంటి ఖండికలు ఇందుకు ప్రముఖోదాహరణాలు. 'సావిత్రి'లో ఒకచోట "His hope a star above a cradle and a grave" అని మానవతను నిర్వచిస్తారు. 'Cradle' 'Grave' ఈ రెండూ జనన మరణాలకు సంకేతాలు. పుట్టి గిట్టే ఈ భౌతిక జీవనంలో మృత్యుంజయత్వం సాగే పోరాటమే సమున్నతమైన ఆశాజ్యోతిగా మిగిలిపోతున్నది. అదే ఆకాశ దీపం. 'Ascent' ఆరోహణ! ఈ 'తార' అతిమనస్సుకు సంకేతం! 'Hope' మానవ భావనకూ ఆశకూ సాధనకూ సంకేతం. జాన్ బన్యన్ తన 'Pigrims' Progress' అన్న మత గ్రంథములో 'క్రిస్టియన్' (ఒక భక్తునికి సంకేతం) అమర సామ్రాజ్యాన్ని చేరుకునే యానంలో 'Hope' ఒక ప్రధాన పాత్రగా తోడ్పడటం మనకు తెలుసు! అంటే అరవిందులు వాడే ప్రతి వాక్యం, ప్రతి పదం, చివరకు ప్రత్యక్షరమూ భావగర్భితమై, సార్థకమై, తమ లోతులు కనుక్కోమంటూ మనలను ఆహ్వానిస్తుంటాయి!! 'పదార్థం వధువైతే పరమార్థం వరుడు. మంటికీ మింటికీ జరిపే ఈ కల్యాణమే పూర్ణయోగం' అంటారు కవితామయంగా ఒకచోట మహర్షి!!

అరవిందుల తొలిరచన 'Songs of Myrtilla'-తుది రచన 'సావిత్రి'. యాభై సంవత్సరాలు నిరంతరం జరిగిన ఈ కవితా సాధన 'చిత్రకవిత్వం' కోసమూ అంత్యానుప్రాసల ఆర్భాటంకోసం 'చాకబారు అకరణ'ల కోసమూ సాగిందికాదు. తమ దివ్యజీవన సిద్ధాంతాన్ని ప్రదర్శించడంకోసం ఆంగ్లేయులకు పరిచయంలేని ఆధ్యాత్మికపు లోతులు చూపించడంకోసం — ఇంకా చెప్పాలంటే తాము జరిపే పూర్ణయోగ సాధనలో తమ మనస్సును ఊతి మానసదశకు ఆరోహింపజేయడంకోసం ఈ కవితను వారొక సాధనంగా స్వీకరించా

మని మనం గమనింపవచ్చు!! ధ్యానంలో సమాధిలో వారు పొందిన దర్శనాలు కవితలుగా ఖండికలుగా రత్నాలుగా మనకు ఆవిర్భవించాయి. ఈ కవితా రచన అరవిందుల శబ్దబ్రహ్మోపాసనమని మనం గుర్తించనిదే అరవిందుల రచనలు మనకసలు అర్థంకావు!! పద్య కవిత్వంలోనే కాదు 'Life Divine' వంటి గద్య ప్రబంధాలలో కూడా ఈ తత్వ రహస్యమే నిక్షిప్తం చేయబడింది!

'సావిత్రి' రచనకు తొలిమెట్టుగా అరవిందులు 'Love and Death' అనే లఘు కావ్యం రచించారని అనిపిస్తుంది. భారతం ఆది పర్వంలోని రురుడు—ప్రమద్వర వృత్తాంతం ఇందు వర్ణింపబడింది సర్పాన్ని కాలసర్పంగా మృత్యువుకు సంకేతంగా అరవిందులు స్వీకరించి ప్రేమమృత్యుంజయ మహామంత్రమని ఇందులో నిరూపిస్తారు. దాదాపుగా 'సావిత్రి'లోని సందేశం కూడా ఇదే!

అరవిందులు 'Siva' అన్న ఖండికలో కూడా ఈ మృత్యుంజయతత్వమే ప్రతిపాదిస్తారు. శివుడు గరళకంఠుడు. సర్పాభరణుడు. భస్మరేఖాంకితుడు. గడ్డకట్టిన మంచుపై కూర్చున్నవాడు. అయినా ధ్యానముద్రాంకితుడైన మంగళమూర్తి. మానవాళికోసం కైలాసం (సహస్రారం) నుండి వచ్చిన దివ్యచైతన్యం అని ఇందులో వర్ణిస్తారు మహర్షి!

"భయహిమాలయోపరి శిఖరమ్ముల
పై ధ్యానాంకిత ప్రసన్నవదనము
హిమపాతమ్ముల బోలిన భీకర
తమమగు తెలని విభూతిరేఖలు" (నా అనువాదం)

అన్న పంక్తులతో ఈ ఖండిక ప్రారంభమవుతుంది. ఆరోహణ (ఊర్ధ్వాభిముఖ త్రికోణం—) అవరోహణ (అధోముఖ త్రికోణం) మధ్యలో ధ్యానకమలం—ఈ అరవింద సంకేతం మనకిలా ప్రతి ఖండికలోనూ కనపడుతుంది. అరవిందుల కృతులన్నింటిలోకీ సర్వశ్రేష్ఠమైంది 'సావిత్రి'. దీనికి వారు పెట్టిన పేరు 'Savitri A Legend and a Symbol', ప్రతిజ్ఞను బట్టే మహర్షి అందరికీ తెలిసిన ఈ కథను ఎలా సంకేతార్థం చెప్పారో ఊహించవచ్చు. ఇది 12 పుస్తకాల మహాకావ్యం. మొత్తం 23800 పంక్తులు. 1950 వరకూ ఈ గ్రంథ రచన జరుగుతూనే వుంది. ఈ కృతి ముగియగానే డిసెంబరులో అరవిందులు సిద్ధిపొందారు అంటే ఇది వారి జీవన గ్రంథమని (Life work) చెప్పవచ్చు!

'సావిత్రి'లో వారు మనకు అతిమానస యుగం త్వరలోనే అవతరించగలదన్న హామీని ఇస్తారు. ఇందులో సావిత్రి—సత్యవంతుడు యముడు వ్యక్తులు కాక కొన్ని భావాలకు సంకేతాలు. సావిత్రి మానవతలోని అనంతప్రేమకు సంకేతం. సత్యవంతుడు సత్వగుణం. యముడు—మృత్యువు, చీకటి, అవిద్య. సత్యానికి తమస్సుకూ జరిగిన సంఘర్షణలో తమస్సు సత్యాన్ని కబళించవచ్చును గాక – కాని మానవాత్మలోని దివ్యప్రేమయొక్క అనంతశక్తిముందు చివరకు మృత్యువు పరాజయం పొందక తప్పదు. సత్యయుగం తిరిగి అవతరించకతప్పదు—అని ఇందులో అరవిందులు ప్రతిపాదిస్తారు. ఇందలి వర్ణనలన్నీ అద్భుతంగా రసశిఖరాగ్రాలకు మనలను చేర్చేటట్లు ఉండటమే కాదు, అన్నీ ఉపనిషద్రహస్యాలను వివరిస్తూ వుంటాయి. ముందు అంధకారం వ్యాపించి వుంటుంది. ఇది మానవునిలోని తమస్సుకు సంకేతం. ఆపైన ఉషస్సు వస్తుంది. అదే సావిత్రి. ఈ ఉషస్సును అరవిందులు వేదర్షులు ఏ సంకేతార్థంలో స్వీకరించారో ఆ మార్గంలోనే వర్ణిస్తారు. 'ఋతేన ఋతమపిధ్రువంవా' (5–62–1) అన్న వేదోక్తికి ఈ సావిత్రి వర్ణనం వ్యాఖ్యానమని చెప్పవచ్చు. ఇందలి ఉషస్సు ఆధ్యాత్మిక శక్తి యొక్క ఆంతరమైన వికసనానికి సంకేతం. అది ప్రగతి చెందిన కొలదీ సత్యం పునరుజ్జీవన పొందుతుంది. నల్లని యముని నీడలు పారిపోతాయి. నాడే సత్యయుగావతరణం జరిగినట్లు లెక్క!

అశ్వపతి ఇంటికి నారదుడు వస్తాడు. అప్పుడు సావిత్రిని ఆ దివ్యముని చూస్తాడు. చూచి ఇలా అనుకుంటాడు.

"ఈ వధువెవ్వతె? ఈ మధువెవ్వతె?
సుధలు చిందు బాలామణి ఎవ్వతె?
ఎంత కాంతిమయ మీమె స్వరూపము?
ఏ లోని వెలుగులకీ అవతరణము ?
శాంతికి నిలయమ్మీ కనుదమ్ములు
సకల మంత్రరాశీ భూతమ్ములు
జల జల జల జారెడి సెలయేరుల
సైపరినీ వర్లి హార్లీ సః
వర్తన ప్రవర్తనముల లోపల,
ఉదయారుణ మరకత కిరణాంశకు
పల్లవములు పచ్చలవలె నవ్వుచు
బాలార్కునితో పందెము వేయగ
తరువుల ముసుగును వార్చి మెత్తగా
గిరులు ఝరులు ఆనందము నింపగ

ఏ అనుగావరణమ్మో ఇది
ఏ దేవత కవతరణమ్మో ఇట!
పుడమి గుండెలో ప్రేమ పొంగిరివి
నీ వసుధా సరజేక్షణా !
నరలోకములో నడుచుచున్ననూ
నరాకరణ కపటలి పోటెనెంచి
మృత్యువు కంపని మహాత్ముగు,
పుడమి పయి పొందిన వృక్ష జల

చూపిన తల్లీ ఓ సావిత్రీ !
శుద్ధ దేవతాగణ పరివేష్టిత !!
నీ బాటలు నీ మాటలు పాటలు
నీ నాదమ్ములు నీ వేదమ్ములు
అమరఝరీ స్రోతస్వినులమ్మా !
ఆనందామృత ఫలములు తల్లీ !!
సుధాభాండ మర చేత ధరించిన
అమృతమూర్తి ! ఓ అమృత మనస్విని !
శుద్ధ సత్వమయి ! సువర్ణ రేఖా !
ఎచటి నుండి నీ లవతరణమ్మిట
కే కతమున నా కెరుగ జెప్పుమా !!"

["సావిత్రి" మూలానికి నా స్వేచ్ఛానువాదం.]

పై సంకుతులలో సావిత్రి స్వరూపమూ, ఆమె రహస్యమూ మనకు వ్యక్తమవుతుంది. మహర్షి నారదుని ముఖంగా మహర్షి అరవిందులు ఈ మాట లనిపించడం ఓ కవితా చమత్కారం. 'మీ మాటలు మంత్రమ్ములు' అని ప్రవరుడు చెప్పినట్లు పై నారదుని వాక్యాలన్నీ మంత్రాలా అని అరవిందుల తాత్పర్యం !

సావిత్రి నరలోకంలో నడుస్తున్నా నరావరణ కపటి పొలిమేర లలో పుట్టికందని భవ్యదృశ్యాలను చూచిందని పై పంక్తులలో వర్ణింపబడివుంది. ఇది అతిమానస సిద్ధాంత ప్రతిపాదనం. పృథ్వీజడం. పరిణామావస్థలో ఇది ప్రాణశక్తిగా మారినా ప్రస్తుతానికి పదార్థానికి మానసిక శక్తి లేదు. కాని మనస్సు అట్లా కాదు. సంకల్ప శక్తితో మనస్సును పరికరంగా వాడుకొని "నరావరణ కపటి పొలిమేరలలో" "పుడమి కనుం గనవడని దృశ్యము"లను చూడవచ్చు. ఇదీ సావిత్రీ మంత్రార్థం. కుండలినీ యోగం !!

ఈ యోగ రహస్యాన్నే నారదుని ముఖంగా ఇలా అనిపిస్తారు అరవిందులు :

"అరుణ కమల పథమందున నీ వొక
ధవళనందివై తాండవించెదవు !
సత్యశుద్ధ సంకల్ప కాంతిలో
శాంతి కపోతమ్మై చరియింతువు"

[నా స్వేచ్ఛానువాదం.]

అరుణ కమలం సహస్రారం. ధవళనంది ఊర్ధ్వముఖంగా, సాగే తేజస్సు. ఈమెయే కుండలినీ శక్తి. గాయత్రి – సావిత్రి !!

'సావిత్రి'లో అరవిందులు తాము జీవితంలో చెప్పదలచుకున్న దంతా కూడా అక్షరం అక్షరంలోనూ నిక్షిప్తంచేసి వెళ్లారని భావించ వచ్చు. అందుకే సావిత్రిలోని కవిత్వం ప్రకృతి వర్ణనలు అతిమానస సిద్ధాంతంతోబాటు ఇందలి తంత్రశాస్త్ర రహస్యాలను గూర్చి (శ్రీ చక్రము–మానవ శరీరము) కూడా అప్పుడే పరిశోధన ప్రారంభ మైంది.

"Mind is a mediator divinity
Its powers can undo all nature's work:
Mind can suspend or charge earth's
concrete law
Affranchised from earth habits drowsy seal
The leader grip of matter it can break
Indeffeient to the angry stare of Death
It can immortalise a movement's work"

(సావిత్రి 1-5)

ఈ పంక్తులలో శ్రీచక్రంయొక్క తాంత్రిక రహస్యం వుందని కొందరంటున్నారు. (అర్క–మే 73 సంచిక. 68వ పుట.) అయితే ఇందులో అరవిందులు తమ అతిమానస సిద్ధాంతాన్ని స్పష్టీకరించారు. దైవానికీ, జగత్తుకూ మధ్య మనస్సు ఒక మధ్యవర్తిట! ఇది ప్రకృతి ధర్మాంనే మార్చివేయగలదట ! పరిమార్చివేయగలదట ! యముని క్రూరదృష్టిని త్రోసిరాజని అల్పజీవనానికి అనంతత్వాన్ని ప్రసాదించే శక్తి ఈ మనస్సుకు ఉంది–అంటారు మహర్షి. ఇది స్పష్టంగా అతిమానస విజయాన్ని వరించడమే కాదా !!

అరవిందులు మృణ్మయమైన మన మధ్య జీవించిన ఒక చిన్మయశక్తి! దేవపురుషుడు!! ఉషస్సును వర్ణిస్తూ ఇలా అంటారు సావిత్రిలో వారు :

"A message from the unknown immortal light
A Blaze upon creation's quevering edge
Dawn built her aura magnificent heres
And buried its seed of grandeur in the hours"

ఈ ఉషస్సు సూర్యకాంతి సావిత్రి పాత్రమే కాదు వేదకాలంనాటి సత్యయుగాన్ని మన మధ్య ప్రసారంచేసిన 'అరవిందో' నీలిసంకూడా!!

రాబందులు

కన్నడ మూలం: **డి. లింగయ్య**

అనువాదం: **ఘట్టంరాజు అశ్వత్థనారాయణ**

నిన్న రాత్రి సరిగ్గా నిద్దపట్టనందున పొద్దున లేవడం బాగా ఆలస్యమయింది. కాలకృత్యాలు తీర్చుకునేందుకని అలవాటు ప్రకారంగా కాలువవైపు వెళ్ళాను. బయట ఎండ మలమల మాడ్చేస్తోంది. వెలుతురువైపు చూద్దామంటే వీలుగాకున్నది. మనస్సంతా అల్లకల్లోలంగా వుంది సూర్యునివేడి, వాడి కిరణాలు తగిలి వొళ్ళు చురుక్కుమంటూంది. మనస్సంతా అనూహ్యమైన గాంభీర్యములో ఆలముకొని వెలితి నిండుకొని, ఒంటరి తనపు నిస్సహాయత అధికమై, పెద్ద వృత్తం మధ్య గిరగిరా తిరిగే చుక్క జ్ఞప్తికి వచ్చి బిక్కు బిక్కుమనిపించింది. కొన్ని ఆలోచనలు తల తొలుస్తున్నాయి, వేడిపండు నిండా బిలబిల్లాడే పురుగుల్లాగా నా తలనిండా దిగుళ్ళే. నన్ను వెంటాడేవి అపకారం చేయలేని సాధుపురుగులుకావు, శరీరాన్ని తొలచి తినే క్రూరమైన పురుగులు. మేకలు తిని విడిచిన వేపకొమ్మలు ఇంటిముందు కన్పించాయి, వాటిల్లోంచి ఓ చిన్న పుల్లను విరిచి, ఆ పుల్ల కొనను బ్రష్‌లాచేసి, పళ్ళు తోముకుంటూ విశ్వేశ్వరయ్య కాలువ మీదుగా తూము వైపు యాంత్రికంగా నడిచాను.

కాలువలో నిన్నరాత్రే నీళ్ళు నిలిచాయి. గుంతల్లో నిలిచిన నీళ్ళలోని చేపలను తినాలని నీటి పక్షులు వెదుకుతున్నాయి. కొంగలు తిరుగుతూనే అక్కడక్కడ చేపలను వేటాడుతున్నాయి. ఎండవేడికి చెట్లు చేమలు సొక్కి వాడిపోయాయి. చాలా ఎత్తులో వృత్తాకారంగా ఆకాశంలో నల్లని చుక్కల్లా గద్దలు తిరుగుతున్నాయి. అదే యింకోరోజు అయివుంటే, భావావేశం కలిగిన కవికుమారునిలా ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని వర్ణించే వాడినే. కాని ఈ రోజు ఏమీ వాబట్టలేము.

హృదయాన్ని బరమాలా లోతుగా......లోతుగా తొలుస్తున్న చింతను పారద్రోలటమే కష్టంగా వుంది. నిన్నరాత్రి సరిగ్గా నిద్రరాకపోవటం నాకేమీ కొత్తకాదు. నిన్నేమిటి ఖర్మ, చదువు ముగించి వూరికి వచ్చినప్పటి నుంచీ ఇదే రామాయణం. ఇంకా చెప్పాలంటే అంతకంటే ముందునుంచే కూడా నా తిప్పలు నేను పడుతూ వుండగా ఇంట్లో వాళ్ళ విపరీత వ్యాఖ్యానాలు వేరే. గోరుచుట్టుపై రోకటి పోటులాగా!

“వాన్ని లగ్నం చేస్తేసరి, అంతా కుదురుకుంటుంది” అని మా వూళ్ళోని ఏ పెద్ద మనిషి మా అమ్మతో అన్నారట. అమ్మ కూడా ఒకేపట్టు పట్టి కూర్చుంది. “మొగుణ్ణి మింగిన ముండను ఎన్నాళ్ళని బతికేది? నీ తలపై నాలుగ్గింజలు పడేస్తే చాలు, యితా వెతా లేకుండా కండ్లు మూస్తాను. చచ్చేటప్పుడైనా నా మాట జరగనియ్యి” అంటూనే వుంటుంది. “నా తలపై గింజలే ఎందుకు, పెద్ద గుండే పడేయ్” అందామా అనేంత కోపం వస్తుందినాకు. కాని కన్నతల్లాయె. చూసిచూసి ఆమె మనస్సు కష్టపెట్టలేను. తల్లి శాపానికి, కుక్కశాపానికి ఎదురు లేదనే సామెత వుండనేవుంది. నాన్న పోయిన తర్వాత పడరానిపాట్లుపడి నన్ను పెంచి పెద్దచేసింది. కొడుకు బాగా చదువుకొని, గొప్పవాడై తనకేమో వొరిగిస్తాడని కలలు కనింది. ఆమె అలా ఆశలు పెట్టుకోవడమూ సహజమే. కాని నా మనస్సును అర్థం చేసుకొనక పోవటమే ఆమె తప్పు. ఎంత చెప్పినా వింటేనా? బహుశా నా క్షోభ కన్నతల్లికి కూడా అర్థమయ్యేంత సులభంగా లేదేమో!

ఏ సుఖాన్ని పొందుకుంటానని తల్లిబలవంతానికి కట్టుబడి పెళ్లి చేసుకొనేది? చదివాను, నిజమే. ఎం. ఏ.. అందులోనూ కన్నడ సాహిత్యంలో. కన్నడ ప్రొఫెసర్ల అనుగ్రహంవల్ల ఫస్ట్‌క్లాసు వచ్చింది చదివిన వెంటనే-అందులోనూ ఫస్ట్‌క్లాసుకు ఉద్యోగం దొరుకుతుందనే గ్యారంటి ఏమిటీ? నా దేశంలో చదువనేది ఒక శాపం.

ఎందుకని చదివానురా భగవంతుడా అనిపించింది. కన్నడాన్ని వుద్ధరించాలి; కన్నడసేవ చేయాలి అని ఏమేమో ఆశలుపెట్టుకొని, కన్నడోపన్యాసకులంటే సాక్షాత్తు దేవతలని భ్రమించి, కన్నడ ఎం.ఏ.,

చగవాలని వెళ్లాను. నాఆశలు అడియాసలయ్యాయి. నేను ఎవరెవ్వనైతే నమ్మానో, వారే నా భవిష్యత్తును నాశనం చేసి, ఇక జీవితంలో తలెత్తనీకుండా నన్ను అట్టడుగున తొక్కి వేశారు.

దీనంతటికీ మూలకారణం తేటతెల్లంగావుంది. నేను కన్నడోపన్యాసకుల చెక్కభజన చేసేవాణ్నికాను. వారికి అడుగడుగు దండాలు పెట్టేవాణ్నీకాను. వారు చెప్పిందంతా నిజమే అని గంగిరెద్దులా తలవూపే వాణ్ణి అసలేకాను. మనస్సుకు నిజమనిపించిన విషయాన్ని కుండబద్దలు కొట్టినట్లు చెప్పేవాణ్ణి. మరి, అక్కణ్ణుంచే మొదలైంది కథ. బుద్ధిమంతుడు, కన్నడ సాహిత్యానికి కీర్తితెచ్చేవాడు అంతటివాడు, ఇంతటివాడు అని పొగిడే గురువులు శాపాలివ్వడం మొదలెట్టారు. వేదికలెక్కి వారిచ్చే ఉపదేశాలేమిటి? వారు చేసే పటాటోపాలేమిటి? బుద్ధుడు, ఏసుక్రీస్తు, గాంధీ వారి ముందు గడ్డిపోచకంటే హీనం. మిల్టన్, డాంటే, పంప, నారాయణప్ప— వీరిముందు బలాదూర్! వీళ్లముందు నిలిచేవారెవరు? చిన్ని నా బొజ్జకు శ్రీరామరక్ష' అనుకొనే జాతి. థూ! నీచపు మనుషులు! ఒక్కలిగ (కాపు) ను చూస్తే లింగాయతుడు, లింగాయతుణ్ని చూస్తే వొక్కలిగ, వీళ్లిద్దర్నీ చూస్తే బ్రాహ్మణునికీ సరిపోని స్వభావంగల జాతిరహిత దేశంలోని ప్రజలు! అందరూ రీడర్, ప్రొఫెసర్, అదికావాలి, యిదికావాలి, చేతినిండా జీతంగీతం రావాలి, కాసుకొరగాని తమ పుస్తకాలు పాఠ్యగ్రంథాలై కనకవర్షం కురిపించాలి. పంప, కుమారవ్యాస, కాళిదాసుల సమాధులమీద బంగళాలు కట్టుకొని ఖుషీ చేయాలని పగలు రాత్రి జపం చేసే మహానుభావులు!

అధ్యాపకుల సత్తా తెలిసింతర్వాత దూరంగా వుండటానికి ప్రయత్నించినప్పుడు వాళ్ల శనిదృష్టి నాపై ప్రసరించింది. అందుకు ఫలితంగా నాకు థర్డ్‌క్లాసు అనుగ్రహించబడింది. నన్ను బతుకనివ్వకుండా, చావనివ్వకుండా త్రిశంకు స్వర్గంలోకి తోసి మీసాలు మెలివేశారు. చదువురాని యింటి వాళ్లకు ఇదేమీ తెలియదు. ఒకవేళ తెలిసిందనుకోండి, "ఈ భాగ్యానికే కన్నడం ఎందుకు చదివావు?" అని శపీమని అనడానికి వెనుదీయరు. నా హీనస్థితికి కన్నడాన్ని గురి చేయటం ఇష్టంలేదు.

కన్నడం కోసం కష్టపడేవారు వేరే: కన్నడం పేరు చెప్పుకొని పొట్టపోసుకునేవారు వేరే. కన్నడ ప్రొఫెసర్లు అధికార మదంతో ప్రతిభావంతుల జీవితాల్ని నాశనం చేయటం కళ్లారా చూసినప్పుడు నా మనస్సు క్రుంగిపోతుంది; ఈ అన్యాయానికి అంతులేదా అని కలవరపడుతుంది. కన్నడిగులకు ఇతరులవలన కలిగే అన్యాయానికంటె కన్నడిగులవల్లనే జరిగే అన్యాయాన్ని చూసినప్పుడే నా మనస్సు ఎక్కువగా దహించుకపోతుంది. తన సంతానాన్ని తానే తినే పందులకు, ఇలాంటి మనుష్యులకు భేదమేమైనా వుందా అనే ప్రశ్న మొలకెత్తుతుంది. ఇలాంటి అన్యాయాన్ని ఎదుర్కొని, న్యాయం చేకూర్చేలా ప్రయత్నిద్దామనుకునేలోగానే నాకు జరిగిన అన్యాయాన్ని గురించి ఆలోచించినప్పుడు—నేనా నరకయాతన అనుభవించిన సంగతి తల్చుకుంటే ఇప్పుడు విచిత్రమనిపిస్తుంది.

ఎం. ఏ. ఫైనల్ ఇయర్ పరీక్షలు ఒకటి, రెండు నెలలు ఉన్నాయనగా ప్రొఫెసరు నన్ను పిలిపించి, "చూడోయ్! నీవు బతికి బట్టకట్టాలంటే నేను చెప్పినట్లు వినాలి. మా బంధువుల వైపు ఓ పిల్లుంది. ఆ...అదే... పలానా వారి తాలూకు. ఆ పిల్లని నీకిప్పించాలని నా ఆశ. ఆ అమ్మాయిని నీవు ఒప్పుకున్నావో నీకు సులభంగా ర్యాంకూవస్తుంది, యూనివర్శిటీలోనే ఉద్యోగమూ ఖాయము. మీరిద్దరూ హాయిగా వుండొచ్చు. ఆలోచించుకో..." అని అన్నారు.

ఆలోచించాను. బాగా ఆలోచించాను. "ఈయన పాఠాలు చెప్పే ప్రొఫెసరా లేక పెళ్లిళ్లు కుదిర్చే బ్రోకరా" అని. ప్రొఫెసరు చెప్పినట్లు విని, తు. చ. తప్పక పాటించి సుఖంగా వుండేవాళ్లను చూశాను. తన స్వార్థం కోసం నన్ను బురదగుంటలోనికి ఈడ్చుకొని పోదలిచే ప్రొఫెసరు నాకు చాలా నికృష్టునిగా కనపడ్డాడు. అయన మాటలు వింటూండగానే బీర్‌బాటిల్ మూత వూడతీయగానే బుస్సని పొంగే నురగలాగా నాలోని తేజం బుసలుకొడుతూ కరిగి కరిగి నీరై పొంగసాగింది. ఈ కూపం లోనించీ బయటపడ్తే చాలనిపించింది. "క్షమించండి సార్, యీ విషయంలో నన్ను బలవంత పెట్టొద్దండి. నా కిష్టంలేదు" అని చెప్పి వచ్చేశాను. వచ్చేటప్పుడు ప్రొఫెసరు నావైపు ఉరిమ ఉరిమి చూడటం గమనించాను. నాకు థర్డ్‌క్లాసు ఇచ్చిన తర్వాత కాని ఆ ఉగ్రనరసింహుని చూపులు చల్లబడలేదు.

ప్రొఫెసరు కలా బదులు చెప్పి బయటికి వచ్చింతర్వాత నా బ్రతుకు కుక్కబ్రతుకైంది క్లాసులో కూర్చున్నప్పుడు, ఆయన మాటలు, చూపులు నన్ను వేధించేవి. ఒక్కో ఉపన్యాసకుడు ఒక్కో

దెయ్యంలా అగపడేవాడు. ముందేమవుతుందోననే భీతి నన్ను కాడించేది. ఒకటి రెండుసార్లు ఆత్మహత్య చేసుకుందామనుకున్నాను. ఆత్మహత్య మహాపాపమన్నవాడు మూర్ఖుడేసరి! జన్మనిచ్చి పెంచి పెద్ద చేసిన తలిదండ్రుల కన్నా, చల్లగా కాపాడే దేవునికన్నా, దారినపొయ్యే దానయ్య–నికృష్టమైన ప్రొఫెసరులాంటి మనుష్యులు మా జీవితపు రూపురేఖల్నే మార్చేసే హరణాస్త్రాల్ని పొందివుండటం తట్టుకొనగానే తల గోడకేసి బాదుకొందామనిపించింది. ఇలాంటివాళ్ళు లేకపోతే పగలే పుట్టదా? రేయి వీలు లేని పగలు పగలేకాదా?

ఈ పాడు విషయాలు ఎందుకని జ్ఞాపకమొస్తాయబ్బా? జ్ఞప్తికి రావడమెందుకు? తల వేడెక్కించటమెందుకు? ఇష్టం వచ్చినట్లు పొడవటమెందుకు?

జ్ఞాపకమే భయంకరం ఆకలి తీరేంతవరకు చిక్కినవాళ్ళను విడిచేది లేదు పొద్దూ గిద్దూ తెలిసేది లేదు. కన్నూ ముక్కూ చూసేది లేదు. నొప్పీ గిప్పీ గమనించేది లేదు. పొడిచి గబగబా మింగడ మొక్కటే దానికి తెలుసు. అబ్బా! గుండెలో చెప్పలేనంత బాధ! "మీరు చాలా సీరియస్‌గా వుంటారు. మనో వేదన మానుకోవాలి. అప్పుడు గాని ఈ నొప్పి తగ్గదు." అన్నాడు డాక్టర్. ఎంతయినా అనుభవజ్ఞుడు. అయినా నా హృదయానికి డాక్టరుకు ఏనాటి అనుబంధమో! చస్, పాడు ఆలోచనలు.........

నా ఖర్మానికి తోడు నాకో మేనమామ. మా నాన్న చచ్చేటప్పుడు మేనమామతో దేవునిమీద ఒట్టేసి "నీ కూతుర్ని నా కొడుక్కిచ్చి పెళ్ళి చెయ్యాలి. పాత బంధుత్వం విడిపోకూడదు" అని అన్నాట్ట. రెండేళ్ళనించీ మేనమామ ఆ మాటలు జ్ఞాపకంచేస్తూనే వున్నాడు. నేనా పెళ్ళికి ఒప్పుకోకపోతే నా ముందే ప్రాణాలు విడుస్తాట్ట! ఏమి త్యాగం! మా నాన్న చచ్చేవాడు ఎలాగూ చచ్చాడు, ఇలాంటి వాగ్దానం చేసే చావాలా? ప్రొఫెసర్ చెప్పిన ఆ లంజ... పెళ్ళికన్ను మేనకోడలు......ఇలాంటివాళ్ళకు నేను మొగుణ్ణావాలి. నా అదృష్టాన్ని కిదొక్కటే తక్కువ. ఛా! వెధవ ఆలోచనలు... నేను లేచిన వేళ మంచిది కాదు. కాదు కాదు నేను పుట్టిన నక్షత్రమే అలాంటిది. లేకపోతే ఇలా ఎందుకు తెల్లవారుతుంది? పాడు ఆలోచనలు అన్నీ జ్ఞాపకమొస్తున్నాయి. ఏ రోజు జరిగిన ఘటనలు ఆ రోజే మరిచిపోయేటట్లయితే ఎంత బాగుంటుంది? నేను బతికున్నంతవరకు నన్నివి విడువవు. వీటికి నేనంటే అంత ప్రీతి. దరిద్రపుగొట్టువి......! వేపరసం కంటే చేదు; సూర్యరశ్మి కంటే వేడి. రండి, రండి. ఎలాగో మీ చేతుల్లో చిక్కాను. మీ యిష్టానుసారం దాడి చెయ్యండి. ఇష్టం వచ్చినట్లు పొడిచి పొడిచి తృప్తి చెందండి......

కాని అబ్బా గుండె పిండినట్లవుతున్నది......

నోట్లో నిండుకొన్న వేపరసం వుమ్మివేసి, ఆకాశంవైపు దృష్టి సారించినప్పుడు, శత్రువుమీద దుమికే జెట్ ఫైటర్‌లాగా ఒక గద్ద కటింగ్‌వైపు వాలడం చూసి నాకు ఆశ్చర్యమూ, కుతూహలమూ ఒకేమారు కలిగాయి. గద్ద ఎందుకు వాలింది? ఎందుకో... ఎలాగూ అక్కడికే పోతున్నా కదా, చూస్తే సరిపోతుంది. శెట్టి కొడుకు కాలుజారి పడ్డా, గద్ద నేల వాలినా విశేషముండనే వుంటుంది. కటింగ్ మా వూరికి సుమారు అర మైలు వుంటుంది. అక్కడ దయ్యాలుంటాయనే భయంవల్ల సాధారణంగా ఎవ్వరూ ఒంటరిగా ఆవైపు పోరు. పల్లెలో వున్నప్పుడు నేను ప్రతి రోజూ తప్పకుండా అక్కడికి పొయ్యేవాణ్ణి. అక్కడి నిర్జన, ప్రశాంత వాతావరణం నాకెంతో నచ్చింది. ఈ పాడు లోకంకంటే ఆ శూన్యమే మేలు.

కటింగ్ దగ్గరయ్యేకొద్దీ, ఆకాశంనించీ క్రిందికి వాలే గద్దల సంఖ్య ఎక్కువ కాసాగింది. కటింగ్ మధ్యనించీ రాబందుల క్రయ్... క్రయ్ మనే శబ్దం వినపడసాగింది. కాకులు కావు కావు మంటున్నాయి. గబగబా నడిచి కటింగ్ దగ్గరకు పోయి చూస్తే వింత ప్రపంచమే చూసినట్లయింది. రాబందులు, గద్దలు, కాకులు ఒక్కుమ్మడిగా గోంచేస్తూ దేన్నో చుట్టుముట్టాయి. కటింగ్ లోపలికి తొంగిచూస్తే తెల్లని శరీరం కనపడింది.

నా తలపోటు మరింత ఎక్కువైంది.

అది స్త్రీ శరీరం. ఆ స్త్రీ శరీరం ఏ కారణంగానో నీళ్ళపాలయి తేలివస్తూ, చిన్న కాలువలో నీళ్ళు నిలిచినందువల్ల కటింగ్ దగ్గరున్న పెద బండకు తగిలి, ఆగిపోయింది. ఇరవై ఏళ్ల ప్రాయంలోని ఆ యువతి దేహం పూర్తి నగ్నంగా ఉంది. ఇప్పుడేమో ఆ దేహం ఉబ్బివున్నా, బ్రతికి వున్నప్పుడు అందంగానే వుండే వుండాలి. నీళ్ళ పైన ముఖభాగం కనపడుతూ చూడటానికి భయంకరంగా వుంది.

ఇంత చిన్నవయసులోనే మృత్యువు వాతబడి, రాబందులకు ఆహారమయివున్న ఆ దానిని చూడగానే నాకెక్కడలేని బాధ కలిగింది. ఆ శవాన్ని చూస్తున్నట్లుగానే ఆసక్తి ఎక్కువై, ముందుకు నడవ

లేక, తల తిరిగినట్లయి అక్కడే బండమీద చతికిలపడ్డాను. నిర్మానుష్య ప్రదేశం. మలమల మాడ్చే ఎండ. నరనరాలను వణికించేలా రాబందుల వికారమైన అరుపులు, రెక్కల చప్పుళ్ళు, ఎగరటాలు......వీటి మధ్య దిగ్భ్రమ చెంది శవాన్ని చూస్తూ వుండిపోయాను.

రాబందులు ఆనందంగా వజ్ర చుంచుపులతో శవం కళ్ళు, గుండె, కడుపు మొదలైన మెత్తని భాగాలను పొడిచి పొడిచి మాంసాన్ని రుచి చూస్తున్నాయి. రాబందుల కళ్ళు తప్పించి మధ్య మధ్య గద్దలు, కాకులు శవాన్ని తింటున్నాయి. పాపం! ఆ శవం రాబందులు లాగినట్లెల్లా జరుగుతూ, పొడిచినట్లెల్లా సహిస్తూ బీభత్సంగా తయారయింది.

రాబందులు ముట్టడించిన శవం. బ్రతికి వున్నప్పుడు ఆ దేహాన్ని ఎవరెవరు ఏమే విధంగా పీక్కు తిన్నారో; ఏయే విధంగా గొడ్డు చాకిరి చేయించుకున్నారో ఎన్నెన్ని విధాల రాచి రంపాన పెట్టారో, చచ్చిన తర్వాత కూడ రాబందుల పోరు తప్పలేదు. బ్రతికి వున్నప్పుడు మనుష్యులు, చచ్చిన తర్వాత రాబందులు తినే ప్రాణులు వేరైనా పని ఒక్కటే. మనుష్యులు ... రాబందులు, రాబందులు ... మనుష్యులు.

ఒక్క దేహంపైన ఎన్ని రాబందులు!!

కన్నడిగులు...ప్రొఫెసర్...లంజ ... అమ్మ ... నాన్న ... మేనమామ...మెల్లకన్ను మేనకోడలు...డిగ్రీ...ఉద్యోగం.. జీవితం ... అందరూ...అందరూ...తొలగండి తొలగండి, నన్నొదిలిపెట్టండి!; నన్ను ఊపిరి పీల్చుకోనివ్వండి, బ్రతుకనివ్వండి ... తొలగండి ... తొలగండి...

కటింగ్ పక్కన కూర్చున్న చోటనే పిచ్చిపట్టినవాని వలె బిగ్గరగా అరిచి నిదానంగా ఈ లోకంలోకి వచ్చిన తర్వాత నలుదిక్కులా చూచి శవంవైపు తిరిగినప్పుడు...అస్థిపంజరం మాత్రమే కనపడింది. మధ్యాహ్నపు ఎండ మలమల మాడ్చేస్తున్నది. రాబందుల గుంపు మునుపటికంటె పెద్దదయింది. రాబందులు ... బ్రతికివున్నప్పుడు...చచ్చిన తర్వాత...నలువైపులా...ఎక్కడ చూచినా రాబందులు...

రాబందులు ఒకదానితో మరొకటి కొట్లాడుతూ, వికృతంగా అరుస్తూ, పాతాళంనుంచీ వచ్చే పిశాచాల్లా కాలువలోనుంచి పైపైకి వస్తున్నాయి. చూస్తుండగానే ఒంటరిగా వున్న నన్ను అన్నివైపులా ముట్టడించాయి. రెప్పపాటుకాలంలో తలలో ఏవేవో ఆలోచనలు పుట్టి మునిగిపోయ్యాయి. వాంతి కలిగేలా అయి కళ్ళు బైర్లు క్రమ్మాయి. గుండె మండుతున్నది. తల బద్దలవుతున్నది. రాబందుల క్రేయ్ క్రేయ్ మనే అరపులతో చెవులు గింగురుమంటున్నాయి. లేచేందుకు చేతకావటం లేదు. అటూ ఇటూ ఎగిరి రాబందొకటి నా పాదాన్ని చటుక్కున పొడిచేసింది. భరింపనలవిగాని బాధతో దిగ్భ్రమ కలిగింది. గుండె ఆగిపోయినట్లయింది. ఒంట్లోని శక్తినంతా కూడగట్టుకొని గట్టిగా అరచాను: తొలగండి రాబందులారా తొలగండి...

తొలగండి.... తొ .... ల .... గం .... డీ ....."

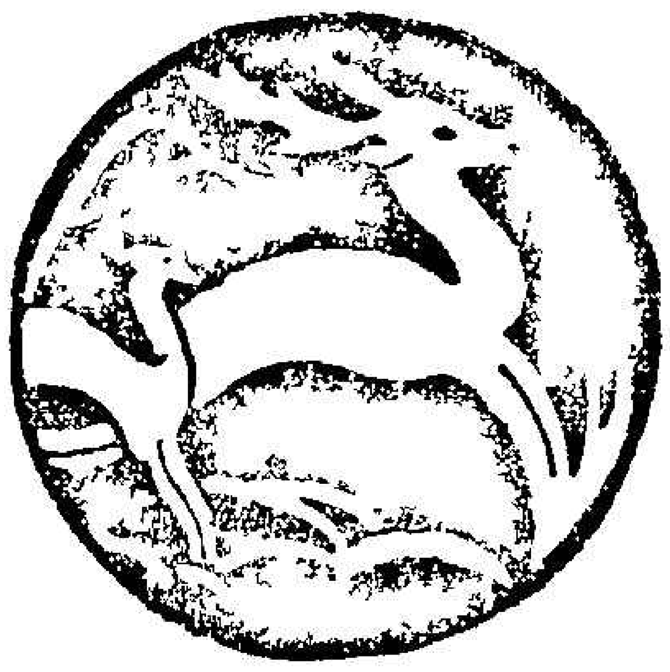

అశాంతినుండి

శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు

ఆగింది ఆలోచన
పెద్ద బండ వద్ద
ఒక్క క్షణం తడుసుకొనే
ప్రవాహ తరంగం వలె.

ఎగసింది ఆలోచన
చిన్ని గుండె నుండి
ఒక్క క్షణంలో ఎగసే
నెత్తురు అలవలె.

లేదు భయం, భయం లేదు
దొరలనీ సముద్రంపైనుండి
పడనీ ఆకాశం విరిగిపైన
భయం లేదు, లేదు భయం.
తిరుగనీ కల్లోల వలయాలు
నడవనీ ఉద్రేక శిఖరాలు
నిలుస్తుంది శక్తివంతమైండ
ప్రసరిస్తూ జీవితంలో
బ్రతుకుతుంది ప్రాణవంతమైంది.
వెలుగుతూ సమాజంలో.
ఒక్క త్రుటిలో
దగ్ధమయ్యేది కాదు. ఈ అడవి.
ఒక్క వేటులో
కూలిపోయేది కాదు, పర్వతపంక్తి,
అడవిలో పర్వత శ్రేణుల్లో
తిండికై గుడ్డకై నీటికై

నినదించే జనసందోహం
నీ చూపునుండి తప్పిన వలయం,
ప్రసరించని ఎక్స్ కిరణం
చీకట్లు దూకిన మనస్సుల్లోకి
బ్రతుకులు జారిన లోయల్లోకి,

తేవలసి ఉందీ స్ఫులింగాల్లో
మరణ ఢిండం కాదు. అనురాగం,
రావలసి ఉందీ వీరిలో
ప్రతీకార విడంబనం కాదు, సహనం,
తృప్తి రేఖా సంచారంతో
కదలే అనుభవ ప్రవాహం !

ఇంతకాలం పెదవులపై
పిట్టలవలె ఎగిరే మాటలు
ఇంతకాలం మనస్సులో
నెమళ్ళవలె ఆడే ఊహలు
ఇపుడవుతున్నాయి, తుపాకి గుండ్లు
ఇపుడవుతున్నాయి, వైప్లవాస్త్రాలు,

కదులుతూంది జనసమూహం
విరామం లేని మహా యంత్రం
తన గొడవే ఒక సంగీతంగా.
చూపుకి కన్పిస్తూనే ఉన్నాయి
దూరాన తిరిగె గోళాలు
చెవులు వింటూనే ఉన్నాయి
గుండెలు ప్రేలే ధ్వనులు !

ముడి వీడిన మూటనుండి
జారిపోయే వ్యథతో
దోసిలి నిండిన కన్నీటని
చెదరగొట్టే ఊర్పులతో
సాగిపోతోంది గాలి
విరామంలేని రొదతో,

ఎగసిన స్ఫులింగం ఇంతలో
నిశ్శబ్దాన్ని కౌగిలించుకొని
చల్లదనంతో బొగ్గైన వార్త
అంతటా వ్యాపించింది వెలుగై
జరజరా ప్రాకుతూ త్రాచై,

ఇంతకాలం అతణ్ణి క్రమ్మిన
నీడ తొలగింది నిర్భయంగా
అతని జేబులు గాలిస్తే
దొరికాయి పోలీసుల కందులో
సిగరెట్ ముక్కలూ చిల్లర డబ్బులూ,

పొగలు సాగే కళ్ళతో
నిప్పులురలే ముఖంతో
కూలిపోతూన్న అతడు
నిలిపిన ప్రశ్న అలాగే ఉంది,

కార్లు రొదచేస్తూనే ఉన్నాయి
మేడలు మిన్ను చూస్తూనే ఉన్నాయి
వార్త విన్న సామాన్యుని కళ్ళకు
కన్పిస్తూంది రక్త సిక్త గగనం.

అతని రూపం
కదలుతోంది సంధ్యలో
అరని నీడ
ప్రతిఫలిస్తోంది నీటిలో.
ఒరని స్వరం
ఎగురుతోంది పక్షియై
అతని హృదయం
స్పందిస్తోంది పెనుబండలో
మానవ శ్రేయో భూమికలో
ఇత డొక విప్లవ గోళం
ఇది ప్రసరించినంతమేర
భవిష్యత్తు రక్తతోరణం.

★

ఎన్ని సమయాలలోనో
చరిత్రను సృజించిన శాంతి
ఒకప్పుడు కోరుతుంది
తన మనుగడకై అశాంతి.

కొన్ని క్షణాలు కదలక తప్పవు
సర్జన్ చేతిలో శస్త్రంవలె
ఇది తుది లేకుండా సాగే
స్థితి ఎన్నటికీ కాకూడదు.
ఎంతసేపు చేస్తుంది నృత్యం
పట్టరాని అశాంతితో కాలం

★

దగ్గమైన అవనీఖండం
అణువణువూ తపిస్తూంది
క్రొత్త సృష్టికోసం!
అనుభవిస్తూ ఎదలో
స్పందించే కారుణ్యం

ఆలోచిస్తూ మదిలో
విప్పుకొని మానసత్వం

సాగనీ వెలుగు స్వేచ్ఛగా
అన్ని దిశలనుండీ
రానీ గాలి నిర్నిరోధంగా
అన్ని వైపులనుండీ,
సాగనీ మనసులో
పయోద సంచారం !

ధైర్యం పందిరివేసిన
వదన సీమపై ప్రాకే
ఆ శాంతిని పూయనీ
క్లిష్టమైన ఈ సమయం.

చేరనీ ఎదురై మృత్యువు
పోనీకు నీనుండి
ఉదార గుణ వర్తనలో
పల్లవించిన శ్రేయోరూపం.

ఎదురై వస్తుంది కాలం
శాంతమైన దేశంలో
శ్యామాయమాన భవిష్యత్తుతో
విశ్వమానవ ప్రతిబింబంలో

ఒక్కక్షణం ఆగిన ఆలోచన
కదలింది ప్రవాహమై,
క్షణంలో ఎగసిన ఆలోచన,
తరలింది వెలుగు వరదై.

వస్తుందీ చీకటి చాటునుండి
రోజా వచ్చే సూర్యునిరూపం,
కళ్యాణ మనోజ్ఞంగా ఈనాడు......
శాంతి నిండిన దేశంలో !

దారిద్ర్యం భయంలేని
స్వేచ్ఛా నవసంస్కృతికి
కదలనీ, తరలనీ
మేల్కొన్న ఈ సమయం.

మానవల్లి కవి రచనలు

శ్రీ తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య

ఉతికీ ఉతకని మెతుకులు నాలుగు గిలికి, ఉతికిన చొక్కాను ఒంటి మీద తగిలించుకొని, అతి నిరాడంబరంగా, లిస్పుగా ఆఫీసుకు నడుచుకొంటూ పోయే అదే మూర్తి యిప్పటికీ నా కన్నుముందు సాక్షాత్కరిస్తుంది. ఆ మూర్తి ఎవరో కాదు. మానవల్లి రామకృష్ణ కవి. ఎన్నో అపూర్వమైన పూర్వకవుల కావ్యాలను కాలగర్భంలో కలిసి పోకుండా వెలికితీసి, వ్యయ ప్రయాసలకు లెక్క చెయ్యకుండా అతి కష్టంమీద వాటిని ముద్రించి ప్రకటించిన మహాపండితుడు ఆయన. తాళపత్ర గవేషణ ప్రయత్నంలో ఊరూరా. వాడవాడా తిరిగి ఎన్నో అపూర్వ గ్రంథాలను సంపాదించి సాహిత్య లోకానికి ఎరుక పరిచిన కీర్తి ఆయనది. ఒక్క తెలుగులో మాత్రమేకాక సంస్కృత భాషలో కూడా విశేష పరిశ్రమచేసి తమ అపూర్వ గ్రంథాల ప్రచురణ ద్వారా దేశంలోనే కాక విదేశాలలోనూ గొప్ప సంస్కృత భాషా పరిశోధకుడుగా, పరిష్కర్తగా ప్రసిద్ధి చెందిన మహామనిషి ఆయన. ఇలా సంస్కృతాంధ్రాలలోనేకాక తమిళ, కన్నడ భాషలలోనూ, ప్రాకృత భాషలోనూ కూడా ఆయనకు మంచి ప్రవేశం ఉంది. ముఖ్యంగా తెలుగులో వారే గనక ఆ రోజుల్లో ఆ యా గ్రంథాలను సంపాదించి ప్రకటించి ఉండకపోతే వాటిని గూర్చిన ఎరుక మనకు యిప్పటికీ అందకుండానే పోయిఉండేది. ఆధునిక యుగకర్తలు వీరేశలింగం పంతులుగారూ, పండిత ప్రభాకరులు, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారూ మొదలయిన భాషా విద్వాంసులకేకాక, జయస్వాల్, మైకేల్, డిల్లన్ మొదలయిన భాషా విద్వాంసులకు కూడా అబ్బురపు కొలిపిన, మార్గదర్శకము అయిన భాషాకృషి వారిది. వారి గొప్పతనానికి సంబంధించిన ఈ విషయమంతా ఇతరులు ఎవరైనా చెబితే తెలియాల్సిందే. నిరాడంబరులయిన, నిరీహులయిన వారి మూర్తిని చూచినప్పుడు వారిలో ఎంత గొప్పతనం, ఎంత పాండిత్యం ఇమిడి ఉందో ఇతరులు చెబితేతప్ప తెలియదు. ఆయన పరిశోధకులు మాత్రమే కాదు. కవి కూడా. మృగావతి మొదలయిన మధురములయిన కావ్యాలను తెలుగులో రచించారు. భాసుని సంస్కృత నాటకాలను అవి ప్రకటింప బడక పూర్వమే తెలుగులోకి అనువదించి క్రమంగా ప్రకటించాలని సంకల్పించి కొన్నిటిని ప్రకటించారు. ఆంధ్ర సాహిత్యచరిత్రలో వారి పేరూ, వారి కృషికూడా తప్పకుండా ఎక్కడో ఒకచోట స్మరించి తీరవలసిందే—అన్నంతగా వారికృషి పరివ్యాప్తమయి ఉంది. ఇంతటి మహాపండితుడు అయినా ఆయన కొంతవరకూ దురదృష్టజాతకుడు. ఆ దురదృష్టం తెలుగుదేశంలో పుట్టడమే. మరో దేశం, మరోదేశం అయిఉంటే వారి కృషికి బ్రహ్మరథంపట్టి నివాళులు అర్పించేవారు. జీవితచరమదశలో వారు తిరుపతిలో అనుభవించిన గ్రాసవాసోదైన్యమే దీనికి నిదర్శనం. అమూల్యములయిన వారి రచనలు అయినా మళ్లీ ప్రచురితములు అయ్యే అదృష్టానికి నోచుకో లేదు. 'సంవత్సరాది సంచిక', భారతి మొదలయిన పత్రికలలో వారు ప్రచురించిన వ్యాసాలు చెల్లాచెదరులుగానే ఉండిపోయినాయి. ఆయన ప్రకటించిన ప్రాచీన కవిగ్రంథాలు కొన్ని మళ్లీ ఇతరుల పరిష్కరణతో ప్రకటితములు అయినా వారు తొలుత వాటికి రచించిన పీఠికలూ, అందులో వారు తెలిపిన అమూల్యములయిన విషయాలూ జిజ్ఞాసువులకూ, భాషాపరిశీలకులకూ లభించే అవకాశం లేకపోయింది. విస్మృతకవుల పేరుతో విస్మృతులయిన అనేక ప్రాచీనకవులను గురించి అమూల్యములు అయిన అనేక విషయాలను తెలిపిన ఆయన పేరూ, కృషీ విస్మరింపబడే ప్రమాదమూ, పరిస్థితీ యేర్పడింది. ఇలాంటి స్థితిలో ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారు శ్రీ మానవల్లి కవి గారి అమూల్య రచనలు అన్నింటినీ ఒకచోట సంధానింపచేసి ప్రకటించడం చాలా హర్షింపదగిన విషయం. అకాడమీవారు ప్రకటించిన ఈ సంపుటం—వారు పూర్వ కావ్యాలకు రచించిన పీఠికలూ, పుష్పాంజలి పేరులో వారు రచించిన వివిధవ్యాసాలూ, వివిధ పత్రికలలో ప్రకటింపబడిన ఇంకా మరికొన్ని వ్యాసాలూ, వారి కవితలూ—ఇలా నాలుగు భాగాలుగా కూర్చి ప్రకటింపబడింది. ఈ సంకలనానికి

* సంపాదకులు: 'విద్యారత్న' శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటకృష్ణారావు, డాక్టర్ పోణంగి అప్పారావు., ప్రచురణ: ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి, కళాభవన్, సైఫాబాద్, హైదరాబాదు., పుటలు : డెమీ సైజు 90 + ౭౫౫., వెల : పన్నెండు రూపాయలు.

మకుటాయమానంగా శ్రీ మానవల్లి కవిగారి జీవితంతోనూ, సాహిత్య జీవితంతోనూ చాలా సన్నిహితసంబంధం కలిగిన 'విద్యారత్న' శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు వారి జీవిత విశేషాలతో సమన్వయం చేసిన వారి భాషాకృషిని సమీక్షిస్తూ, నేటివారికి తెలియని అనేక అపూర్వాంశాలను వెల్లడిస్తూ ఒక చక్కని పీఠికను వెలయించారు. డాక్టర్ పోణంగి శ్రీరామ అప్పారావుగారు కవిగారి జీవిత చరమదశలో వారికి అనేక విధాలుగా తోడ్పడినవారు. 'నే నెరిగిన మానవల్లి రామకృష్ణ కవి' అని వారు రచించిన వ్యాసం ఈ సంకలనంతో పునర్ముద్రింపబడింది. మానవల్లి కవిగారిని గురించి అధికారికంగా, ప్రామాణికంగా తెలుపగల వ్యక్తులు నాకు తెలిసినంతవరకూ డాక్టర్ నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారూ, శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారూ మాత్రమే కవిగారికీ, ని. వెం. గారికీ ఉన్న సంబంధం అల్పకాలిక మయిందీ, తక్కువదీకాదు నిన్న మొన్నటిది అంతకంటే కాదు. అది వెంకటరావుగారి తండ్రిగారు శ్రీ సుందరంపంతులుగారి కాలంనుండీ సాగుతూవచ్చిన సంబంధం. తాళపత్రగ్రంథ సేకరణలో సుందరం పంతులుగారు మానవల్లి కవిగారికి ఆద్యులూ, ఆచార్యులూ. అయితే పరిశోధన పరిష్కరణలలో కవిగారు వెంకటరావుగారికి ఆదర్శప్రాయులు. వారి సాహిత్యజీవితంతో చాలా సన్నిహితమయిన సంబంధమూ, వారికృషిమీద ఆరాధనాభావమూ కలవారు. అందుచేతే వారి జీవిత విశేషాలనూ, ఇతర విశేషాలనూ వారి కృషి మౌలికతనూ, మాన్యతనూ తెలపడానికి వారికంటే సమర్థులు నేడు ఎవరూ లేరనడం.

మానవల్లి కవిగారి జీవితాదిక విశేషాలను గురించీ, వారి పరిశోధన మౌలికతను గురించీ తమ పీఠికలో కూలంకషంగా చర్చించిన శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు ఒకటి రెండు ముఖ్యవిషయాలను తమ పీఠికలో ప్రస్తావించకపోవడం చాలా దురదృష్టం. కు. సం. మొదటి రెండు సంపుటాలకూ చివర వారు సమకూర్చిన లఘుటీకల్లో తమిళ కన్నడ గ్రంథాలనుండి సజాతీయములయిన పదాలనూ పోలిక పద్యాలనూ, భావాలనూ ఎత్తిచూపి వారు తెలుగు సాహిత్య పఠనంతో తెలుగులో పాండిత్యం పూర్తికాదనీ, అది సమగ్రమైనదీ, సంపూర్ణమైనదీ కావాలంటే సంస్కృతంతోనూ, ఇతర ద్రావిడ భాషా సాహిత్యాలతోనూ మంచి పరిచయం ఉండాలనీ వారు వాచ్యంగా కాక తమ రచనలద్వారా పరోక్షంగా తెలియజేశారు. తరువాత శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ ప్రచురణకు వ్రాసిన పీఠికలో కన్నడ గ్రంథాలను పరిశీలించి అనేక సమానాంశాలు తెలపడానికి మానవల్లి కవిగారు తమ లఘుటీకలలో చేసిన సూచనలే కారణమంటే అతిశయోక్తి కాదు. దరిమిలా వర్ధిల్లిన దక్షిణ దేశభాషల తులనాత్మక అధ్యయనానికి కూడా వారు ఇలా మూలపురుషులు అయ్యారు.

మరొక విషయంలో కూడా వారే ఆద్యులు. 1914 లో కు. సం. ద్వితీయ భాగం ప్రకటించే నాటికి తెలుగులో భాషాశాస్త్రం

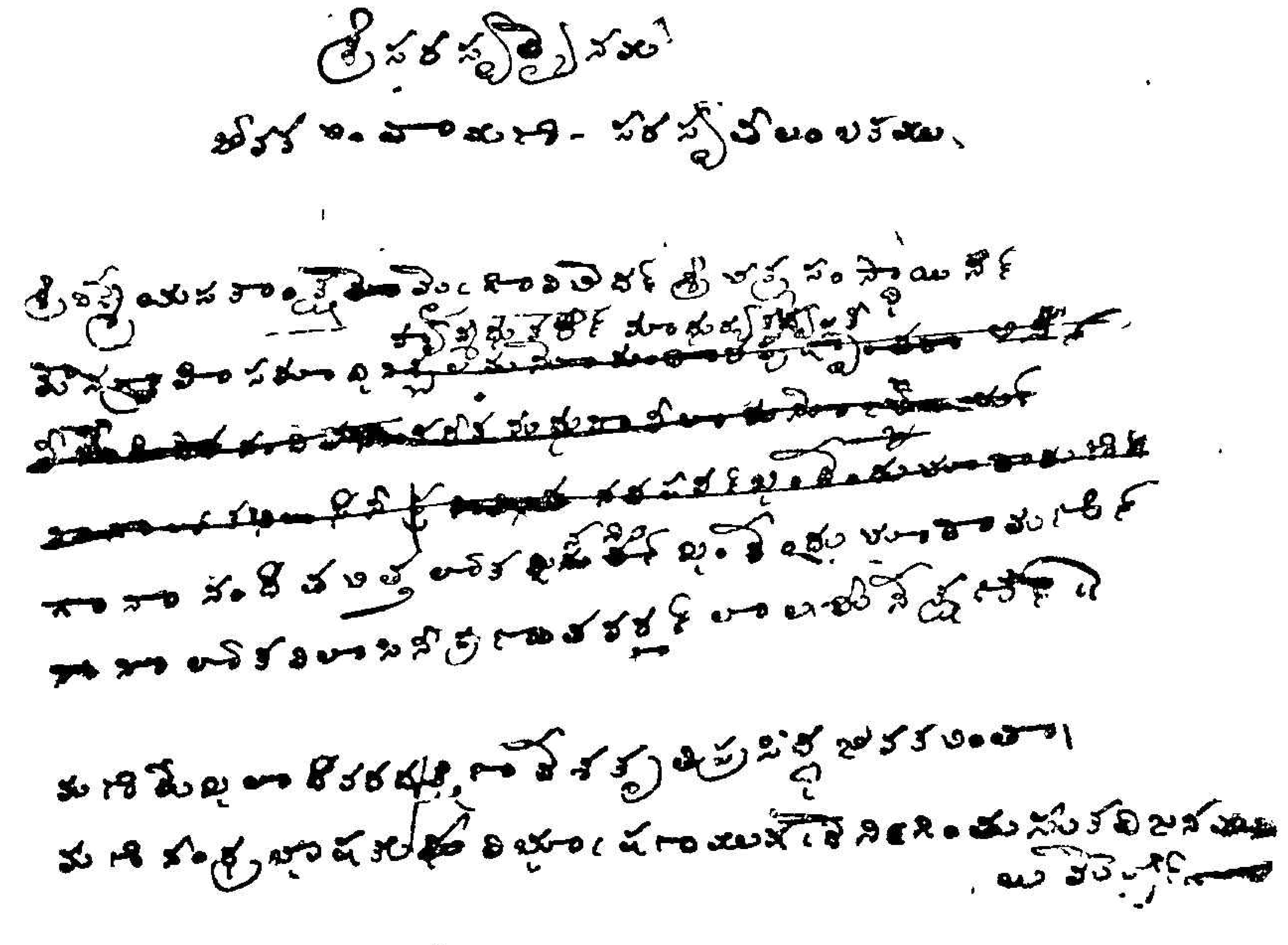

అంతగా అభినందింపబడలేదు. అలాంటి రోజుల్లో వారు భాషాశాస్త్ర దృష్టితో సంప్రదాయ వ్యాకరణాలకు భిన్నంగా 'ప్రాచీన శబ్దానుశాసన క్రమము' అనే పేరుతో సూత్రరూపంలో ఒక లఘువ్యాకరణాన్ని రచించి ఉండడం వారి విశాలదృష్టికీ, దూరదృష్టికీ నిదర్శనం అవుతుంది.

క. వ్యవహారాచారాదుల నవ
నవతయ కోరు నూతన నాగరకులు నీ
నవసూత్ర ప్రాచీనాం
ధ్ర వచో వ్యాకరణ మెంత నచ్చించు నాకో.

కుమా. ద్వితీ. పు 13

అంటూ వారు అలవోకగా నవ్వుటాలకని రచించిన ఆ లఘువ్యాకరణం అనేక అమూల్యములయిన భాషావిశేషాలను తెలుపుతూ భాషాశాస్త్ర విషయకంగా కూడా వారు చేసిన కృషికీ, వారి ముందుచూపుకూ దర్పణంగా ఉన్నది. వారే అన్నట్లు అది ప్రాచీన భాషకు వారు రచించిన కొత్త వ్యాకరణం. వారిలాంటి దీక్ష నేటి విద్వాంసులకు కూడా ఉంటే నేడు చలామణిలో ఉన్న శిష్టవ్యవహారానికి కూడా ఒక వ్యాకరణం రచించకపోవడం యేమంత కష్టం కాదనిపిస్తుంది.

కుమారసంభవం-వ్రాతప్రతులు :

కు. సం. వ్రాతప్రతులనుగురించి వ్రాస్తూ శ్రీ వేంకటరావుగారు '1914లో కవిగారు రెండవభాగప్రచురణమున కొన్ని పాఠభేదములను సూచించిరి. ఆ ప్రతి ద్రవిడదేశమునందు దొరకినదని వారు చెప్పిరి. ఆనాటినుండి దీని మూల ప్రతి తంజావూరి గ్రంథాలయములో తప్పకయుండి యుండునని తేలినది'— అని వ్రాశారు. కాని నిజానికి తంజావూరిలో దీని మూలప్రతి ఉన్నట్టు మొదట తెలిపింది ప్రభాకరశాస్త్రిగారే. వారు ప్రబంధరత్నావళి పీఠికలో ఈ విషయం తెలిపారు. కవిగారు 1914లో తంజావూరి ప్రతిలోని పాఠాలనే కొన్నింటిని తమ గ్రంథంచివర ప్రదర్శించడం జరిగింది. నిఘంటు కార్యస్థానానికి పిఠాపురం మహారాజావారి ఆదేశం మీద శ్రీ కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారిచేత వ్రాయించి తెప్పించిన ప్రతి ఒకటి ఉండేదని వేంకటరావుగారు రాశారు. నడకుదుటి వీరరాజుగారు, శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు, నిఘంటు కార్యాలయ పండితులు, శ్రీ విడుదవోలు వేంకటరావుగారు సూర్యారావుగారు వ్రాసి తెచ్చిన వ్రాతప్రతినే ఆధారంగా గ్రహించారట. 'ఈప్రతి ఇప్పుడు లభ్యంకాదు' అని వ్రాసిన వ్రాతమాత్రం చాలా విచారం కలిగిస్తుంది. ఎవరో ప్రబుద్ధులు ఆ గ్రంథాలయంనుండి దాన్ని తస్కరించి ఉంటారన్నమాట. శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారిచేత తంజావూరిప్రతికి ముక్కికి ముక్కగా వ్రాయించి తెప్పించినప్రతి ఒకటి వారి కుమారులు డా. వేటూరి ఆనందమూర్తిగారిదగ్గర ఇప్పటికీ ఉంది. డా. నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారుకూడా ఒక ప్రతిని తమ సొంతమునకై వ్రాయించి తెప్పించుకున్నారట. ఇక శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు విశ్వవిద్యాలయ ప్రచురణకోసమూ, వావిళ్ల వారి ప్రచురణకోసమూ తంజావూరుకు పోయి మూలప్రతితో సరిచూచి వ్రాసి తెచ్చుకొన్న పాఠభేదాలతాలూకు వ్రాతప్రతి ఒకటి వావిళ్ల వారిచ్చింది నాదగ్గరుంది. వేంకటరావుగారి దగ్గరకూడా ఒక నకలుప్రతి ఉన్నట్టు వారు తెలుపుతున్నారు. ఇలా కు. సం. గురించి పరిశ్రమ చేయదలచుకొన్నవారంతా తంజావూరు ప్రతికి నకళ్లు వ్రాయించి ఉంచుకున్నారని తెలుస్తుంది. నడకుదుటి వీరరాజుగారు మూలప్రతికి నకలయిన వ్రాతప్రతి ఆధారంతో కవిగారి ముద్రిత ప్రతిలో కొన్ని సంస్కరణములు, పాఠభేదములు సూచిస్తూ ఒక లఘుటిప్పణి వ్రాసినట్లుకూడా వేంకటరావుగారు తెలుపుతున్నారు (పుట 18). ఆ లఘుటిప్పణి స్వరూపం ఎలాటిదో మనకు తెలియదు. అక్కడక్కడా వారికి తోచిన సవరణల తాలూకు నోట్సుగా ఉంటుందని ఊహిస్తున్నాను. అలాకాక అది లఘుటీకే అయితే అవశ్యం ప్రచురింప దగింది.

21వ పుటలో బద్దెన నీతిసారముక్తావళిని గురించి వ్రాస్తూ అధోజ్ఞాపికలో 'దీనిలోని కొన్ని విశేషములను నా తెలుగు కవుల చరిత్ర తిక్కన—ఎఱ్ఱనయుగమున నిచ్చితిని. అది అముద్రితము' అని వ్రాశారు. అముద్రితమైన గ్రంథములో వారు విశేషములను తెలిపియుండుట ఎవరికి ఉపయోగకరమో తెలియదు. ముద్రిత గ్రంథమునైతే పరిశీలించడానికి వీలవుతుందిగాని అముద్రితగ్రంథం పరిశీలించడానికి ఎవరికి సాధ్యమవుతుంది? అలాంటప్పుడు ఆవిషయం పేర్కొనకుండానే ఉండవలసింది. లేదా ఆ విశేషములేవో సంగ్రహంగానైనా అక్కడే తెలిపి ఉండవలసింది. ఇందుచేత తెలిందేమంటే ఆ అధోజ్ఞాపిక నిష్ప్రయోజనము. వ్యర్థము - అని.

పీఠిక 12వ పుటలో శ్రీ వేంకటరావుగారు విస్మృత కవుల గ్రంథప్రకటన కాలక్రమమును కవిగారి రచనల ఆధారంతో నిర్ణయించి ప్రదర్శించారు. వాటిలో వసుచరిత్ర రసాయనమునకూ, అనర్ఘరాఘవమునకూ వారిచ్చిన ప్రకటనకాలం (1911) కేవలంఊహ

మీద ఆధారపడిందే 1912లో వారు ప్రకటించిన శ్రీరంగ మాహాత్మ్యం చివర వేయబడిన ప్రకటనలో ఆ రెండు గ్రంథాలకూ వెల తెలుపబడి ఉండడమే వారి ఊహకు ఆధారం. కానీ ఆ తరువాత పీఠిక 21వ పుటలోనూ, 22వ పుటలోనూ ఆ రెండు గ్రంథాలను గురించి తెలుపుతూ వారు ప్రచురించిన ఆ గ్రంథాలు లభించడం లేదని వ్రాశారు. శ్రీరంగమాహాత్మ్యం చివర అచ్చులో ఉన్న గ్రంథాలు అని కవిగారు పేర్కొన్న ఆరు గ్రంథాలు ఎలా కవిగారు ఏనాటికీ ముద్రించలేదో, అలాగే సరతత్త్వ రసాయన అనర్ఘ రాఘవములను కూడా వారు తరువాత ప్రకటిద్దామనే సంకల్పంలో వాటిని ముద్రించకుండానే-వ్యాపార దృష్టి తో వాటి వెల మాత్రం తెలిపి ఉండవచ్చు అనేది సంభావ్యమే కాని అంతకు భావ్యమేమీ కాదు అందుచేతే 1944లో మదరాసు విశ్వవిద్యాలయంవారు సరతత్త్వ రసాయనాన్ని ప్రకటించినప్పుడు కవిగారి ముద్రణ ప్రతిసంగతి ఎత్తుకో లేదు., వారు ప్రకటించి ఉంటేకదా ఎత్తుకోవడానికి. అనర్ఘరాఘవం సంగతి కూడా సరిగా యిలాంటిదే. అది కూడా లభ్యం కాకుండా పోవడానికి వారు దాన్ని ప్రకటించకపోవడమే కారణం. నేను ఇంతకుముందు శ్రీ ముచ్చివి సదాశివరెడ్డిగారు నాకు యిచ్చినట్లుగా పేర్కొన్న వ్రాతప్రతి యీ గ్రంథమే. బహుశా తమ దాన్ని సంపాదించిన కొత్తలో ప్రకటింపదలచి పాఠకుల్లో కుతూహలమూ, ఆసక్తి కలిగించడానికి అవి ప్రకటితమైనట్లుగానే వెలతో బాటు ప్రకటన చేసియుండవచ్చు. 'అనర్ఘరాఘవము ఈ తరువాత తిరిగీ ముద్రితము అయినదే అయినను దీనిని గూర్చి సాహిత్య ప్రపంచమునకు అంతగా తెలియదనియే చెప్పవచ్చును'— వారు. అది ఎవరిచేత యెప్పుడు ముద్రితమైందో పాఠకులకు తెలియజెయ్యవలసిన, ధర్మం శ్రీ వెంకటరావుగారిది ఉంది. పై గ్రంథ ప్రకటన కాలక్రమంలోనే ప్రబంధమణిభూషణం 1910లో ప్రకటింపబడినట్లు వెంకటరావు గారు తెలిపారు. కాని దాని పీఠికలో అది 1911లో ముద్రితమయినట్లు తెలుపబడి యుంది. అలాగే శ్రీరంగమాహాత్మ్యం 1912లో ప్రకటితమయిందని పేర్కొని ఉన్నారు. దాని గురించి వ్రాస్తూ 22వ పుటలో 'ఈ ప్రశస్త ప్రబంధము ముద్రితమయి 58 ఏండ్లయినను నేటివరకుగాని తిరిగి ముద్రితము కాలేదు. విపుల పీఠికాదులతో పునర్ముద్రణము కాదగినది.' అంటూ వ్రాశారు. కానీ గ్రంథభాగంలో ప్రకటింపబడిన శ్రీరంగమాహాత్మ్యం పీఠికలో (చూ. 125 పుట) 1929లో అది పునర్ముద్రణం పొందినట్లు తెలుపబడి యున్నది. అందులోనే అథ క్లాసికలో ప్రథమ ముద్రణము 1912 లోనే వెలువడినది (చెన్నపురి 5 జూన్ 1912) అని యిచ్చి యున్నారు. 1929లో ప్రకటించిన ద్వితీయ ముద్రణ పీఠికలో కడపట 'ఇది పసపర్తి రాజాగారి సహాయమున మొదట ముద్రింపబడి ప్రాచీనగ్రంథముల సూరక యిచ్చినను చదువువారు లేని యీ కాలమున నీ భాగమైన పునఃప్రచురమగుటకు సంతసించుచున్నాడ అని మానవల్లి కవిగారు వ్రాసియున్నారు. దీనినిబట్టి వేంకటరావు గారు ఇది పునర్ముద్రితము కాలేదని వ్రాయుట అసత్యమని నిర్ధారణ అగుచున్నది.

భాసనాటకాలు

తెలుగులో భాసనాటకాలను అనువదించిన వాళ్ళలో మానవల్లి కవిగారేమొట్టమొదటివారు అనడం యథార్థం. శ్రీ టి. గణపతిశాస్త్రి గారు వాటిని ప్రకటించడానికి పూర్వమే మానవల్లి కవిగారు తాళపత్ర దశలోనే వాటినిచూచి అనువదించినట్లుగా 'కర్ణభారానికి' వారు వ్రాసిన పీఠికవల్ల తెలుస్తున్నది.' ఇంచుమించు మూడు సంవత్సరములకుం బూర్వము స్వప్నవాసవదత్త, ప్రతిజ్ఞాయౌగంధరాయణముల మాత్రము తాళపత్ర ప్రతులు సంపాదించి వాని రచనాసంపదకు మెచ్చి తెనిగించి యుంటిని. ఇటీవల కార్యాంతరముగా కేరళ దేశమున కేతెంచి తక్కుంగల పదునొకండు రూపకములం జదివి యభూతపూర్వమగు నానందమును జెంది వాని నెల్ల స్వల్పకాలములో తెనిగించితిని' (కర్ణభారపీఠిక). 1913 లో శ్రీ కవిగారు కర్ణభారం పీఠికలో వ్రాసినవాక్యాలివి. దీన్నిబట్టి 1910 ప్రాంతంలో వారు స్వప్నవాసవదత్త, ప్రతిజ్ఞా యౌగంధరాయణాలను తెనిగించారనీ, తర్వాత కర్ణభార ప్రకటనకాలానికి ముందుగానే తక్కిన పదకొండు రూపకాలనూ తెనిగించారనీ ఈ వ్రాతవల్ల అర్థమవుతుంది. అవిమారకాన్ని 1916 లో ప్రకటించారు. కాని కవిగారు ఆ నాటకం చివర దాన్ని తాము తెనిగించిన కాలాన్ని తెలుపుతూ వాసిన పద్యాన్ని బట్టి అదికూడా 1913 లోనే రచితమయినట్లు తెలుస్తున్నది. సుకవి ని. వెం. గారు భావించినట్లుగా మానవల్లి కవిగారు అవిమారకాన్నికూడా 1913 లోనే తెనింగించి ప్రకటించడం మాత్రం 1916 లో చేసినట్లు నిశ్చయించవచ్చు. ఈరెండు నాటకాలూ మనకు లభిస్తున్నవి. కవిగారు 1916 లో ప్రకటించిన అవిమారకం చివరి అట్ట మీద మరికొన్ని భాసనాటకాలనుకూడా ప్రకటించినట్లుగా వాటి వెలలతో బాటు వివరాలుయిచ్చి యున్నారు. వాటినిబట్టి కర్ణభారము, అవిమారకము కాక వారు మరియేడు భాసనాటకాలను అనువదించి ప్రకటించినట్లుగా తెలుస్తున్నది. తక్కిన భాసనాట

కాలనుగూడా తెనిగించినారని వారు కర్ణభారం పీఠికలో తెలిపియున్నా అవి ముద్రితం కాక లిఖితరూపంలోనే ఉండవచ్చని ని. వెం. గారు అభిప్రాయపడుతున్నారు. వారు ముద్రించి ప్రకటించినట్లుగా వెలువెల్వడిన ఏ భాసనాటకాలూ ఎక్కడా లభించడం లేదని ని. వెం.గారే వ్రాస్తున్నారు. నా అభిప్రాయంలో మానవల్లి కవిగారు భాసనాటకాలను అన్నిటినీ అనువదించియున్నా వారు ముద్రించినది మాత్రం కర్ణభారం, అవిమారకం మాత్రమే. అవిమారకం చివరిఅట్టమీద వారు వెలువు ప్రకటించి ఉండడం కేవలం వ్యాపారదృష్టిలోనే. తక్కిన నాటకాలతో పాటు ఈ యేడు నాటకాలుకూడా అప్రకటితాలుగా లిఖితరూపంలోనే వారిదగ్గరఉండి ఉండవచ్చు. లేదా వారు ఈ రెండు నాటకాలను మాత్రమే తెనిగించి ప్రకటించి తక్కినవాటిని కూడా కాలక్రమాన తెనిగించి ప్రకటించవచ్చనే సదుద్దేశంతోనే ముందస్తుగా వాటి నన్నిటిని తెనిగించినట్లుగానే 'కర్ణభారం' పీఠికలో ప్రకటించుకొని ఉండవచ్చు. ఇది సాధారణంగా రచయితలు చేసేపనే. ఇలా అన్నంత మాత్రం చేత కవిగారి కీర్తికి అపకర్ష యేమాత్రం కలుగదు. అలాకాక వారు ఆ యేడు నాటకాలనూ ప్రకటించి ఉంటే, వాటిలో ఏ ఒక్కటైనా ఏదైనా గ్రంథాలయంలోగానీ, ఎవరి దగ్గరనైనా గానీ లభిస్తే ఈ అభిప్రాయం మార్చుకోవడానికి నేను సిద్ధంగా ఉన్నాను. అలాగే వారు అనువదించామని చెప్పుకొన్న యితర నాటకాల అనువాదాల తాలూకు లిఖిత ప్రతులు వారి పుత్రుల దగ్గరో, బంధువుల దగ్గరో ఉండి వాటిని సంపాదించగలిగితే ఆ అభిప్రాయం కూడా మార్చుకోవడానికి నేను సిద్ధం. ఏతావతా మానవల్లి కవిగారు భాసనాటకాల్లో ఒక్క 'కర్ణభారం', 'అవిమారకం' అన్న రెండు రూపకాలనే అనువదించి ప్రకటించారనీ, తక్కినవాటిని కూడా అనువదించి ఉండడమూ, వాటిలో యేడింటిని ప్రకటించి ఉండడమూ సందేహాస్పదమనీ, వాటిని అన్నిటినీ కూడా అనువదించి ప్రకటించాలనే సంకల్పం మాత్రం వారికి ఉండి ఉండవచ్చునీ నా దృఢమైన అభిప్రాయం.

కవి బిరుదం

'మానవల్లి కవిగారికి కవిబిరుదం ఎప్పుడు ఎవరిచ్చారో తెలుసుకొనడం దుస్సాధ్యంగానే ఉన్నది' అని అంటూ ని. వెం. గారు దాన్ని గురించి కొంత చర్చచేశారు. పసప్పాకం ఆనందాచార్యులుగారి యింట జరుగుతుండిన విద్వద్గోష్ఠులలో ఒకనాడు కవిగారికి ఆ బిరుదును ఆనందాచార్యులుగారు ప్రసాదించినట్లుగా ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తమకు తెల్పిన ఆ సన్నివేశ వివరాలను ని. వెం. గారు వివరంగా తెలిపారు. వారు తెలిపిన ఆ విషయం ప్రభాకరశాస్త్రిగారి ముఖతః నేను కూడా విన్నాను. కానయితే ని. వెం. గారు ఆ సంఘటన జరిగిన కాలం కూడా యిచ్చి వుంటే ఎంతో ఉపకరించేది. అది జరిగింది ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ఉద్యోగ ప్రయత్నంలో చెన్నపురి చేరిన క్రొత్తలో. వారు చెన్నపురి చేరింది 1908 సంవత్సరంలో (చూ. ప్రజ్ఞాప్రభాకరం. పుట 36) కనక కవిగారి కీ బిరుదం ఆనందాచార్యులవారు ప్రసాదించింది. 1908 వ సంవత్సర ప్రాంతంలో అయి వుండవచ్చు.

వసంత విలాసం

మానవల్లి కవిగారి కావ్య రచనా విశేషాలను గురించి చర్చిస్తూ ని. వెం. గారు పండబారిన ప్రౌఢ వయస్సులో వసంత విలాసము' అను సత్యద్భుత కథా సన్నివేశము కలిగి కళాపూర్ణోదయమునకుం బార్శ్వముగా సాటి వచ్చు వసంత విలాసము అనెడి రసవత్కృతిని రచించినారు. వారు దానిని ప్రౌఢ వయసు లో రచించినట్లుగా ని.వెం. గారు యే ఆధారంతో నిర్ణయానికి వచ్చారో తెలుపలేదు. అముద్రితంగా ఉన్న ఈ కావ్యాన్ని యేలూరుపాటి రామభద్ర చయనులుగారు కృతి నందుటకు అంగీకరించారనీ, కానీ, కవిగారు దాని తాలూకు వ్రాతప్రతిని వారికిచ్చినా, అది వారి కంకితంగా ముద్రితం కానే లేదనీ, ఆ వ్రాతప్రతి శ్రీ పోణంగి శ్రీరామ అప్పారావుగారు ఎలాగో కష్టపడి సంపాదించారనీ తెల్పడమే కాక అందలి కృత్యాదిని ఈ సంపుటం చివర ముద్రించారు. వారు తెలిపిన వివరాన్నిబట్టి ఇందులో తొమ్మిది ఆశ్వాసాలు, 2362 పద్యాలు ఉన్నాయి. దీని వ్రాతప్రతిని కష్టపడి సంపాదించిన శ్రీ పోరాంగి శ్రీరామ అప్పారావుగారి కీ, దాని కృత్యాదిని ఈ సంపుటంలో ప్రకటించిన ని. వెం. గారికీ ఆంధ్రలోకం ఋణపడి ఉంటుంది. అయితే యిందులో ఒక చిక్కు ఉంది. ఇందులోని ఆశ్వాసాంత గద్య 'ఇది శ్రీ కలాంక కవి విరచితం బగు వసంత విలాసంబు నందుఁ బ్రథమాశ్వాసము' అని ఉన్నదనీ, 'కలాంక కవి' అన్నది కవిగారు పెట్టుకొన్న సాహిత్య నామం (Pen name) అనీ ని.వెం. గారు తెల్పారు. ని.వెం.గారి యీ అభిప్రాయంతో నేను యేకీభవించడం లేదు. మానవల్లి కవిగారు తమ ఇతర రచనల్లో ఎక్కడా 'శ్రీకలాంక' అనే సాహిత్య నామాన్ని వాడలేదు. శ్రీ పసప్పాకం ఆనందాచార్యులుగారు ప్రసాదించిన 'కవి' అన్న బిరుద నామాన్నే వారు అభినివేశంతో వాడుకొంటూ ఉండినారు.

మృగావతి

ఇది శ్రీ రామకృష్ణకవి ప్రణీతంబైన మృగావతి యందు

ప్రథమాశ్వాసము–1890. ని.వెం. పీఠిక పుట 518.

కళింగసేన

ఈ దినము రామకృష్ణకవి ప్రణీతంబైన 'కళింగసేన'అను ప్రకరణంబు ప్రయోగించి చూపుదము– ప్రస్తావన. ని.వెం. పీఠిక పుట 67.

'ఇది శ్రీరామకృష్ణకవి ప్రణీతంబైన కళింగసేన యను ప్రకరణంబు నందుఁ దృతీయాంకము' ని.వెం. పీఠిక పుట 69.

అవిమారకం

'విరచించెన్ రామకృష్ణ విబుధుఁడు దీనిన్ – ని.వెం. పీఠిక పుట 62.

వత్సరాజ చరితము

'వత్సరాజ చరితము మానవల్లి రామకృష్ణకవి విరచితము ని.వెం. పీఠిక పుట 53.

భరతకోశం

నామ్నా భరతకోశోఽయం విద్వాన్వ్యరచివాం, ముదే రామకృష్ణేన కవినా సర్వవర్ణ ద్వయాపహా. ని.వెం.పీఠిక 72.

కర్ణభారం

మా. రామకృష్ణకవి – కర్ణభారం పీఠికలో సంతకం.

అంతకుముందు మానవల్లి రామకృష్ణయ్యగానే ఉండిన మానవల్లి కవిగారు కవిబిరుదు ప్రసాదింపబడిన తర్వాత 'మానవల్లి రామకృష్ణకవి' అనే వ్రాసుకొంటూ వచ్చారు. తుదకు ఇంగ్లీషులో చేసినా, తెలుగులో చేసినా 'మానవల్లి రామకృష్ణకవి' అనే సంతకం చేస్తూ ఉండేవారు. ఈ విషయం ని.వెం.గారే పైటలో పేర్కొనికూడా ఉన్నారు. అలాంటప్పుడు తమకు ప్రీతిపాత్రమైన, తమ రచనల్లో అంతటా వాడుకొంటూ ఉండిన 'కవి' బిరుదు తోడి పేరును మాని, 'ఒకే ఒక్క వసంత విలాసంలో మాత్రమే 'శ్రీ కళాంక'అన్న సాహిత్య నామం (Pen name) పెట్టుకోవలసిన అవసరం రామకృష్ణ కవిగారికి ఎందుకు కలిగిందో దురూహ్యం. ని.వెం. గారు దానికి ఎలాంటి ఉపపత్తులనూ చూపలేదు. కాబట్టి నా అభిప్రాయం ఏమంటే మానవల్లి కవిగారు 'శ్రీ కళాంకకవి' విరచితంబైన ప్రాచీన ప్రబంధం లభించిందని చెప్పి దాన్ని తమ 'సారస్వత సర్వస్వం'లో ప్రకటింపవలసిందిగా లేదా ప్రత్యేక గ్రంథ రూపంలో ప్రకటించ వలసిందిగా శ్రీ వేటూరుపాటి రామభద్ర చయనులుగారిని అర్థించి ఉండవచ్చు. దానికి వారు తొలుత అంగీకరించినా కారణాంతరాలచేత ప్రకటించి ఉండకపోవచ్చు. ఈలోగా వారు గతించడం కూడా అది ప్రకటితం కాకపోవడానికి కారణం కావచ్చు. కానీ ఈ సంపుటంలో చివర ప్రకటించబడిన అందలి కృత్యాది పద్యాన్నిబట్టి అది కవిగారి రచనే అని ధ్రువపడుతుంది. దానికి కారణం ఆయన రచనలుగా నిర్ధారింపదగిన పద్యాలు అందులో ఉండడమే. వసంత విలాసం కృత్యాదిలో 13 వ పద్యం యిలా ఉంది:

క. చిరకాల మెడసి క్రమ్మఱ
నరుదెంచిన యాలుబోలె నస్మత్కవితా
సరణి యనుకూల గామియుఁ
దరతర మొదఁబాటు సేత తథ్యము మాకున్.

(పుట 550)

1913లో ప్రకటించిన 'కర్ణభారం' పీఠికలో కవిగారు ఇలా వ్రాశారు. 'ఇరువది సంవత్సరములుగాఁ బద్యరచనఁ బరిత్యజించిన నా కిదియు దుర్ఘటమే అయియుండును. కావున నిందుఁ బదబంధము పరుషమై యుండినఁ బండితులు క్షమింతురుగాక: కీర్తిసేన యను కవయిత్రి –

క. చిరకాల మెడసి క్రమ్మఱ
నరుదెంచిన యాలుఁ బోలె నస్మత్కవితా
సరణి యనుకూల గామియుఁ
దరతర మొదఁబాటు సేత తథ్యము మాకున్'

అప్పటు లగు నేమో !

దీనిబట్టి 1913లో కర్ణభారం పీఠికలో కీర్తిసేన అనే కవయిత్రి శ్లోకానువాదాన్ని ప్రసక్తానుప్రసక్తంగా పేర్కొన్న శ్రీ మానవల్లి కవిగారు ఇదే పద్యాన్ని 'వసంత విలాసం' రచనలో సందర్భానుసారంగా చొప్పించి ఉండవచ్చు. లేదా – అప్పటికే తాము రచించిన వసంత విలాస రచన' నుండి 'కర్ణభారం'లో దీన్ని ఉపయోగించుకొని ఉండవచ్చు. అయితే రెండవపక్షం అంత యుక్తియుక్తంగా తోచదు. ఎందుచేతనంటే– ఇరవై సంవత్సరాలుగా పద్యరచన పరిత్యజించినామని వారే చెప్పుకొని ఉండటంచేత. అందుచేత మొదటి పక్షమే

వ్యాయం. ఇది గాక కృత్యాదితో (వసంతవిలాసం) 20 వ పద్యం ఇలా ఉన్నది:

క. సులు తెలిగి తెలుగుమలుగులు
తెలుగొప్పగ మార్గ దేశి తెలుగుల నోలిన్
గలచి చవిపుట్ట జెప్పక
మలుకువ నోరారుమమ్ము (మందింపకుడీ.

(పుట 557)

ఇందలి రచన కుమారసంభవం ప్రభావాన్ని పటి యిస్తుంది 'సులు లెటిగి వస్తుచయమును – (కుమా.1) మార్గదేశి పదాల ప్రయోగం (కుమా 1). ఇవి రెండూ యిందలి రచనను ప్రభావితం చేసి ఉంటాయి. దీన్నిబట్టి 'వసంతవిలాసం' మానవల్లి కవిగారి రచనేనని, 'శ్రీ కలాంక కవి' పేరుతో దాన్ని వారు ప్రకటింప దలచి ఉంటారనీ నేను భావిస్తున్నాను. ఇలా కాక 'శ్రీ కలాంక కవి' అయన సాహిత్యనామ మని నిర్ధారించడానికి తగిన ఉపపత్తులు ని.వెం. గారు కానీ, యితరులు గానీ చూపగల్గితే ఒక మహాకవిపట్ల అజ్ఞానంతో వేసిన అభాండానికీ, మోపిన అపవాదానికీ నేను పశ్చాత్తప్తుణ్ణవుతాను. కవిగారికీ, రామభద్ర చయనులుగారికీ ఈ విషయంతో జరిగిన ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు సేకరింపగలిగితే కొంత నిజం బైట పడవచ్చు. మానవల్లి కవిగారి కావ్య రచనల గురించి వ్రాస్తూ ని.వెం. గారు ఈ విధంగా తెల్పారు: 'కవిగారు కౌమారం వయః ప్రారంభమున మృగావతి రచితమైనదని యీావరకే తెల్పితిని. ఆ వెనుక కవిగారు 'పాటలీపుత్రక' కావ్యము, భాసనాటకాంధ్రీకరణములు (కర్ణభారము, అవిమారకము). కళింగసేన అనెడి స్వతంత్ర ప్రకటనము, వత్సరాజ చరిత్ర వవల రచించిరి. (ని.వెం. పీఠిక 51 పుట) భాస నాటకాలనుగురించి వ్రాస్తూ మానవల్లి కవిగారు కర్ణభారము, అవిమారకమే కాక మరి యేడు నాటకాలను కూడా ప్రకటించినారని తెలిసిన ని వెం.గారే యిక్కడ వారు చేసిన భాసనాటకాంధ్రీకరణాలు 'కర్ణభారం, అవిమారకం' అని మాత్రమే కుండలీకరణాలలో తెల్పినారు. పై వాక్యంలో 'పాటలీపుత్రక' కావ్యం మృగావతి తర్వాత రచితమైనట్లుగా తెలుపబడింది. మానవల్లి కవిగారికి కవి బిరుదం వచ్చిన సన్నివేశాన్ని వినరించే ఘట్టంలో శ్రీ పరవస్తు ఆనందాచార్యులు గారి యింట జరిగిన గోష్ఠిలో శ్రీ కవిగారు పాటలీపుత్రక కావ్యంలోని కొన్ని పద్యాలను ఆశువుగా చదివినట్లు తెలిపారు. ఆ సన్నివేశాన్ని బట్టే ని.వెం. గారు మృగావతికి తర్వాత పాటలీపుత్రక కావ్యం రచింపబడిందని ఊహించి యిండవచ్చునని పిస్తుంది. దీనికి సంబంధించి దీన్ని గురించిన వివరాలు ఏమీ ని.వెం.గారు తెలపలేదు. ఆ గ్రంథం ముద్రితమయిందీ, ప్రకటితమయిందో లేదో, వారి వారసులదగ్గర అది లభిస్తుందో లేదో– లిఖితప్రతిగానే ఉంటే– మొదలయిన విషయాలు మనకు తెలియరావటంలేదు.

కవిగజాంకుశం

పీఠిక 29 పుటలో కవిగారు తొలిసారిగా ప్రకటించిన యీ గ్రంథాన్నిగురించి ని వెం. గారు ప్రస్తావించారు. 1930 లో వానిళ్ళవారు దీన్ని పునర్ముద్రించినప్పుడు అది ని వెం. గారు, నేను కలసి చేసిన పరిష్కరణతో వెలువడింది. కవిగారు మొదటిసారిగా ప్రకటించిన అనేక గ్రంథాలను జరిగిన పునర్ముద్రణల వివరాలు అనవసరమైనా లెలిపిన శ్రీ ని. వెం. గారు దీని పునర్ముద్రణను గురించి మాత్రం తెలుపకపోవడానికి కారణం తెలియదు. అలాగే భాస నాటకాలకు తెలుగులో వెలసిన యితరుల అనువాదాలను గురించిన వివరాలు తెలిపిన సందర్భంలోకూడా నేను భాసుడి స్వప్నవాసవదత్తానికి చేసిన ఆంధ్రానువాదవిషయం పేర్కొనడం విస్మరించారు.

ఆంధ్రభాషను గూర్చిన యుపన్యాసము

కవిగారు 1927లో మదరాసు విశ్వవిద్యాలయంవారి ఆదేశం పై తెలుగు సాహిత్యపరిణామమునుగూర్చి వ్యాప్తి ఉపన్యాసమును ఒకదానిని యిచ్చిఉన్నారనీ, అది 'ఆంధ్రభాషనుగూర్చిన యుపన్యాసము అనే పేరుతో ముద్రితమయిందనీ ని. వెం.గారు తమ పీఠిక 32 పుటలో పేర్కొంటూ కుండలీకరణాలలో' 1895 లో పురశవాకమున ఇచ్చిన ఉపన్యాసమును ఇదియే' అని వ్రాశారు. కుండలీకరణములలో తెలుపబడిన యీ వాక్యాన్నిబట్టి శ్రీ కవిగారు 1895లో పురశవాకంలో యిచ్చిన ఉపన్యాసాన్నే మళ్లీ యెలాంటి మార్పులూ, చేర్పులూ చేయక 1927 లో మదరాసు విశ్వవిద్యాలయంలో వ్యాప్తి ఉపన్యాసంగా (Extention Lecture) యిచ్చినారనీ అర్థమవుతుంది. ఇంచుమించుగా ముప్పై సంవత్సరాలనాడు తాము ఒక సభలో చదివిన ఉపన్యాసాన్నే తిరిగి విశ్వవిద్యాలయంలో ఎలాంటి మార్పు చేర్పులూ లేక యథాతథంగా వ్యాప్తి ఉపన్యాసంగా కవిగారు చదివారనడం నిజమయితే అది ఆయనకు ప్రతిష్ఠా దాయకంకాదు. ఈ రెండు ఉపన్యాసాలకూ కొంతైనా తేడా ఉంటుందని నావిశ్వాసం. విశ్వవిద్యాలయంలో దానితోలూకు ప్రతిని సంపాదించి యీవిషయం తేల్చుకోవలసిఉంటుంది.

ని. వెం. గారు తమ పీఠికలో అక్కడక్కడా చూపిన ఆకరాలకు సంబంధించిన అన్ని వివరాలను యివ్వడం జరగలేదు—చాలా సందర్భాలలో. దీనివల్ల ఆయా ఆకరాలను చూడదలచుకొన్నవారికి వారి అధోజ్ఞాపికలలోని వివరాలు యేమాత్రం ఉపకరించేవిగా లేవు. అలాంటివి కొన్ని ఈ క్రింద పొందుపరుస్తున్నాను.

పుట 22. 'ఈ యనర్ఘ రాఘవము ఈ తరువాత తిరిగి ముద్రితమై నదే యయినను' —ఎవరిచేతనో తెలుపలేదు.

అదేపుట. 'హరిభట్టు విరచితమగు మత్స్య పురాణమును తొలుత సంపాదించి ప్రకటింపజేసిన యశస్సు...' ఎక్కడ ప్రకటింప జేసినారో తెలుపలేదు.

అదేపుట. '1904లో వీరేశలింగంగారు ముద్రించిన వెనుకనే వావిళ్ల వారు రెండు ముద్రణములు ఈ గ్రంధమునకు వెలయించిరి' —వావిళ్లవారి రెండు ముద్రణములూ ఎప్పుడు జరిగినవో తెలుప లేదు.

పుట 24. 'నేడా గ్రంథము తిరిగి విపుల పీఠికా పరిష్కరణములతో ప్రకటితములైనవి' — ఎవరిచే ప్రకటితము అయినవో వివరాలు తెలుపలేదు,

పుట 28. 'భారతిలో పుష్పాంజలి శీర్షికలో ఇదివరకు కవిచరిత్ర కెక్కని ప్రబంధములను గూర్చి తెలిపిరి—' ఏ సంవత్సరం ఏ నెల భారతిలో?

అదేపుట. 'అది వావిళ్ల వారిచేత ప్రకటితము' — ఎప్పుడు?

పుట 66. 'ఇది 1944లో ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయములో ప్రథమ శాస్త్ర పరీక్ష (ఇంటర్మీడియేటు) కు పఠనీయగ్రంథము— ఏది ? అంతకు ముందు పదుగురు రచయితల పేర్లు మాత్రమే యిచ్చి యున్నది.

అదేపుట. వారు తెనిగించినవి మధ్యమవ్యాయోగము, కర్ణభారము. ప్రతిమా నాటకము....' ప్రకటించిన తేదీలు ఇవ్వలేదు

మానవల్లి కవిగారి వైయక్తిక జీవితాన్ని గురించి, సాహిత్య జీవితాన్ని గురించి, సాహిత్య సేవను గురించి తను పీఠికలో అనేక విషయాలను తెలిపిన ని. వెం గారు వారి ఆ ఉభయ జీవితాలకీ సంబంధించిన ప్రధాన ఘట్టాలను కాలక్రమానుసారంగా కూర్చి వారి పీఠికలో పొందుపరిచి ఉంటే అది సాహిత్య విద్యార్థులకీ, పరిశోధకులకీ ఎంతో ఉపకారకంగా ఉండేది.

నిన్న మొన్న మన మధ్య జీవించిన పండితోత్తముని జీవితానికి సంబంధించిన వివరాలే మనకు పూర్తిగా అందక పోవడం చాలా శోచనీయం. ని. వెంగారు వారు పుట్టిన సంవత్సరం తెలిపారే కానీ, పుట్టిన తేదీ తెలప లేక పోయారు. అలాగే వారు మదరాసు విశ్వవిద్యాలయంలో బి.ఏ. పట్టం పుచ్చుకొన్న సంవత్సరం. ఎం.ఏ. పట్టం పుచ్చుకొన్న సంవత్సరం తాలూకు వివరాలు తెలపలేదు. వారి శాఖ వారి కుటుంబానికి సంబంధించిన కొన్ని వివరాలు కూడా వారు తెలుసుకోడానికి ప్రయత్నించలేదు. ప్రయత్నించినా కృతార్థులు కాలేదేమో, వారు ములకనాడు శాఖకు చెందిన వైదిక బ్రాహ్మణులు. నాకు తెలిసి వారికి నలుగురు కుమారులు. మొదటి కుమారుడు అల్పాయుష్కుడుగానే దివంగతు డయినాడు. తరువాతి యిరువురు కుమారులను గురించి ని. వెం. గారు తెలపనే తెలిపారు. నాల్గవ కుమారుడు శాంతమూర్తి మాత్రం తిరుపతిలో ఆయన ఉద్యోగం చేసేటప్పుడు ఆయనతో ఉండినాడు. అతను కూడా చదువులో అంతగా ఎక్కిరాలేదు. అతనికి కవిగారు యుక్త వయస్సులో వివాహం చేశారు, ఆయనకు పుత్ర శోకవ్యథను మాత్రం మిగిల్చి అతడూ అల్పాయుష్కుడుగానే మరణించినాడు. చిన్నతనంలోనే వైధవ్యం పొందిన ఆ అమ్మాయి తల్లిదండ్రులతో తిరుపతిలో మాయింటి పక్కనే నివసిస్తూ ఉండినది. దరిమిలా ప్రాచ్య కళాశాలలో విద్వాన్ తరగతులలో చదువుతుండినది. తమవద్ద ఉండిన పుస్తకాలను దేవస్థానం వారి లైబ్రరీకి (ప్రాచ్య పరిశోధనాలయ గ్రంథభాండాగారం) ఆయన అమ్మినప్పుడు వచ్చిన డబ్బును ని. వెం. గారు తెలిపినట్లుగా వారి కుమారులు తగవులాడి తీసుకొని పోలేదు. వారికి తానేమీ మిగల్చలేక పోయాననే అన్న వ్యథలో ఆయనే వారికి దానిలో పాలు పంచి యిచ్చారు. కడగొట్టుకోడలి దయనీయ స్థితిమీద జాలిపడి ఆయనే స్వయంగా వచ్చి తనకు వచ్చిన పైకంలో కొంతభాగం ఆమెకు యిచ్చి, వెళ్ళారు. అలాంటి పితృ హృదయం వారిది. పత్నీ వియోగం పొందినవారు తిరిగి వివాహం చేసుకోలేదు. తమ నిరంతర సాహిత్య వ్యవసాయంతో పాటు సాపాటుకై వారు చేతులు కాల్చుకోవలసిన పరిస్థితి కూడా యేర్పడింది. దాన్ని కూడా వారు చాలా ఓర్మితో—ఎలాంటి విసుగూ వేసటూ కనబరచకుండా చేసుకుంటూ పోయేవారు. అయినా వారు ఎక్కువగా భోజనహోటళ్ల మీదే ఆధారపడవలసి వచ్చేది. అది కూడా ఒకందుకు మంచిదే అయింది. ఆయన ప్రతినెలా వెచ్చించిన డబ్బులతో

ధనవంతులు అయిన హోటలుయజమానులు ఆయన జీవిత 'చరమ దశలో సంపాదన లేక తిండికి అవస్థపడుతుండినప్పుడు వారు ఆయన పరిస్థితిని గుర్తించి ఉచితంగానే భోజనం పెట్టి కాఫీలు యిచ్చి ఆయన్ని పోషించారు. ధర్మబుద్ధి కలిగిన ఆ హోటలు యజమాని యిప్పుడు సజీవులుగానే ఉన్నారు. ఆయన అప్పాదురై అయ్యరు. ఏ సాహిత్యం కోసం అయితే, ఏ జాతికోసం అయితే ఆయన జీవితకాలం అంతా తపించి. పరిశ్రమించాడో ఆ సాహిత్యమూ;ఆజాతీ చివరికాలంలో ఆయనకు బువ్వపెట్టలేదు. పావలాకు. అర్థ రూపాయకూ ఆయన ఇతరుల పంచలో చెయ్యి చాచవలసి రావడం ఆయన చేసుకున్న పాపం, అది ఆయన ఆంధ్రుడుగా పుట్టడం.

ఈ సంపుటంలో వారు తెలుగులో వ్రాసిన రచనలు మాత్రమే సంకలింపబడినాయి. అలాగే వారు సంస్కృతంలోనూ, ఇంగ్లీషులోనూ వ్రాసిన వ్యాసాల తాలూకు సంకలనం కూడా ఒకటి వెలువడితే ఆయన భారతీయ భాషా సరస్వతికి చేసిన అమూల్యమయిన సేవ భాషాంతరీయులయిన సాహిత్య పరులకు కూడా అందే అవకాశం ఉంటుంది. ఈ సత్కార్యాన్ని చేసిన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారే ఆ మహత్కార్యాన్ని కూడా చేపట్టుతారని ఆశిస్తున్నాను. అలాగే ని.వెం. గారు తమ పీఠికలో సూచించినట్లుగా శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారి తెలుగురంగులు అన్నింటినీ సంధానించిన ఒక సంకలన గ్రంథం ఒకటి ప్రకటించే కార్యం కూడా అకాడమీ చేపట్టుతుందని ఆశిస్తున్నాను. తెలుగులో పద సాహిత్యం విస్తారంగా ఉంది అందులో చాలాభాగం ని. వెం. గారు తెలిపినట్లుగా అముద్రితంగానే ఉండిపోయింది. వారు సూచించినట్లు 'తెలుగు పద సాహిత్య సర్వస్వం' ఒకటి కూడా అకాడమీ చేపట్టాలి.

తిరుపతిలో శ్రీ మానవల్లి కవిగారు చాలా కాలం ప్రాచ్యవిద్యా పరిశోధనాలయంలో ఉద్యోగం చేసి, భరతకోశ ప్రకటనద్వారా ఆ సంస్థకూ, తాము నివసించిన పట్టణానికీ కీర్తి ప్రతిష్ఠలు తీసుకు వచ్చారు. చివరికి అక్కడే తనువు చాలించారు కూడా. అందుచేత శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయంలోని ప్రాచ్య విద్యా పరిశోధనాలయ ఆవరణలో వారి శిలా ప్రతిమను ఒకదానిని నెలకొల్పడానికి విశ్వవిద్యాలయ పాలకవర్గం ఆలోచించాలి. దానికి వలసిన నిధులను ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వం వారు వారికి అందజేసి తోడ్పడాలని కోరుతున్నాను. మానవల్లి కవిగారి మహిత సారస్వత జీవితం పరిశోధింపదగిన ఒక విషయం. దాన్ని గురించి ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని యే విశ్వవిద్యాలయంలోనైనా పరిశోధన జరిగి తత్ఫలంగా గ్రంథం ప్రకటింపబడిననాడు సాహిత్యపరులు ఆ సాహిత్య తపస్వి ఋణం కొంతైనా తీర్చుతున్నట్లు అవుతుందని నా అభిప్రాయం.

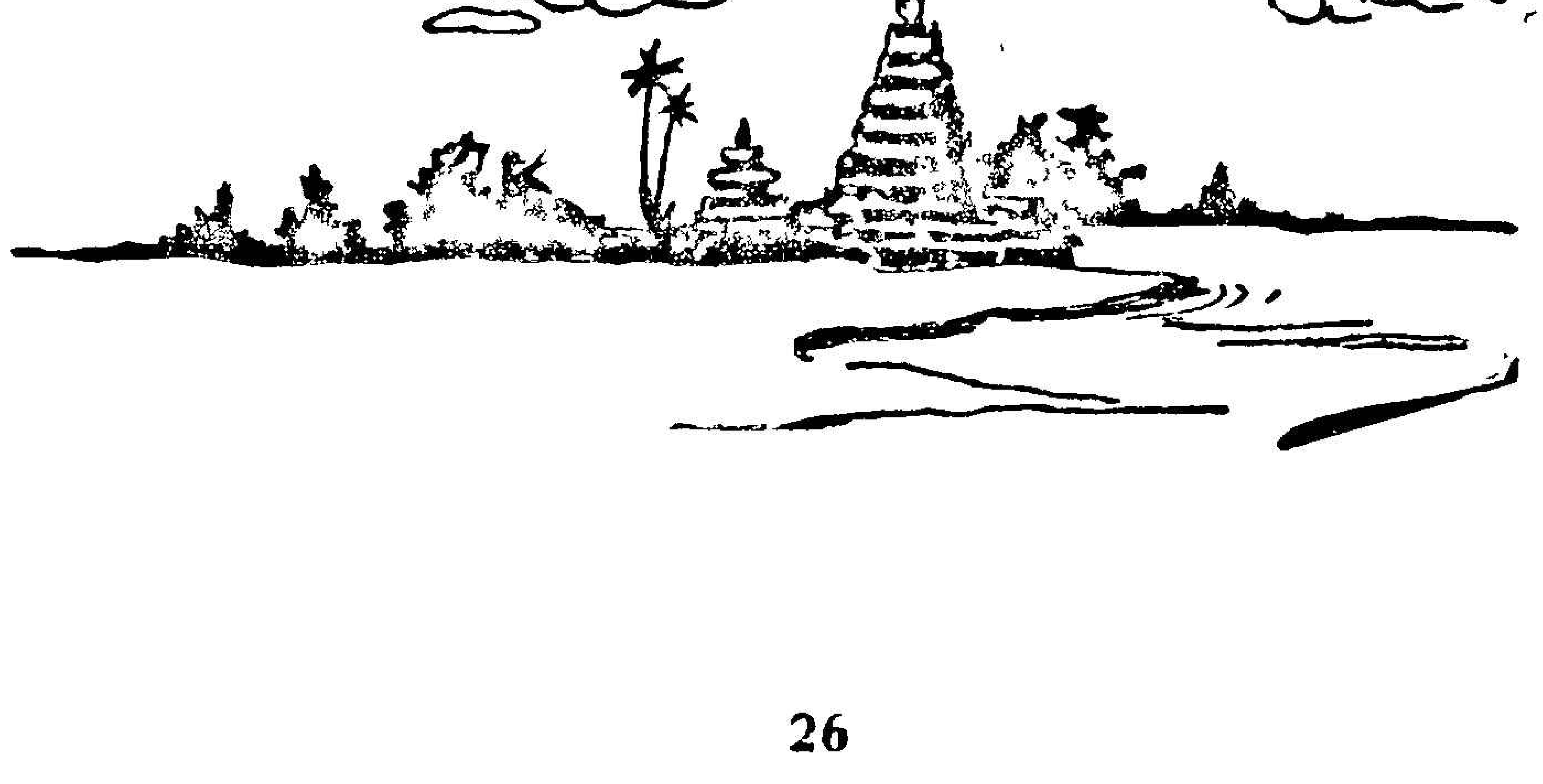

ఇరుకు ప్రపంచం

శ్రీ కలువకొలను సదానంద

గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర . . .

నేలా నీళ్ళూ—గాలి ధూళీ—మబ్బూ వానా—కొండా కోనా—వాగూ వంకా—చెట్టూ చేమా—చెరువూ దొరువూ—గొడ్డూ గోదా—గిడ్డి గాదం—గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర... ఊరూ నాడూ—పల్లె పట్నం—మిట్టా పల్లం—మేడా గోడా—గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర...

మొసలీ మిడతా—పిల్లా పీమా—గోచీ గిన్నే—కొంపా గంపా—గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర....

అందమైన ప్రపంచం

రంగురంగుల ప్రపంచం

వెండిపళ్ళెంలో ఆపిల్ పండులాంటి ప్రపంచం

మట్టి మూకుడులో సంగటి ముద్దలాంటి ప్రపంచం

ఆకలికి చెమర్చిన పేదకుర్రాడి కనుగుడ్డులాంటి చిన్నటి ప్రపంచం

పంతులుగారి బల్లమీద ఇరుసు కమ్మీలో — ఉక్కు నోట్లో వడలా చిక్కుకున్న చిన్నటి ప్రపంచం

...బొంగరంలా తిరుగుతోంది

గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర

గిరగిర...గిర...గిర...గి...ర...గి...ర...

భూభ్రమణం ఆగిపోయింది

ఆ గ్లోబువైపే కళ్ళప్పగించి చూస్తూ కూర్చున్న కుర్రాడొకడు — భూదేవిని హిరణ్యాక్షు డెత్తుకుపోతున్నట్టుగా తల్లడిల్లి పోతూ 'ప్రపంచం నిలిచిపోయింది!' అంటూ లేచి నిలబడ్డాడు.

వాడి జుత్తుపేరు కాకిగూడు. వాడి చొక్కాపేరు ప్రపంచపటం. వాడి నిక్కరుపేరు పోస్టాఫీసు. వాడిపేరు బాలయోగి.

పంతులు వాడివైపు చూచి, అన్నాడు. 'ఇది గ్లోబురా! తిప్పితే తిరుగుతుంది. తిరిగినంతసేపు తిరిగి ఆగిపోతుంది ప్రపంచం ఆగిపోతుంది. ప్రపంచం ఆగిపోలేదు. అది యిప్పుడు కూడా తిరుగుతూనే ఉంది. కూర్చో. పాఠం రాయండిక.'

బాలయోగి కూర్చున్నాడు. వాడికి పాఠం పూర్తిగా అర్థమయినట్టూ వుంది. పిసరంతయినా అర్థం కానట్టూ వుంది. బల్లమీద వున్నది ప్రపంచం కాదని అనుకోవడానికి వాడి మనస్సు అంగీకరించలేదు.

దానిమీద మనిషి ఎంత వుంటాడు? చీమంత వుంటాడా?

అండమాన్ నికోబార్ దీవులే చీమంత వున్నాయి.

మనిషి ఎంత వుంటాడు?

దుమ్ములా వుంటాడా?

వెయ్యి మంది మనుషులు వుంటే, దానిమీద దుమ్ము రాశంతా రేమో!

భారతదేశం గోరంత వుంది. అందులో యాభై ఐదు కోట్లమంది బతుకుతున్నారట! ఎంత విచిత్రం!... వాళ్ళు సముద్రంలో పడిపోరూ?

ఈ గోళం చుట్టూ దాదాపు నాలుగువందల కోట్లమంది వున్నారట! నిజమేనా? ఈ మాట నమ్మవచ్చునేనా? నలభైమంది పిల్లలంటే ఈ గదిలో పొడుగాటి బల్లమీద ఇరుకు కూచుంటున్నారే—అన్ని కోట్లమందికి ఇంత చిన్న గోళం ఎలా సరిపోతుంది?

ప్రపంచంలో వున్నవాళ్ళందర్నీ బల్లమీదున్న గ్లోబుమీదికి తరిమితే ఎలా వుంటుంది? దానిమీద ఒక్కడు మాత్రం నిలబడవచ్చు. వాడి భుజాలమీద మరొకడు, వాడిమీద ఇంకొకడు, వాడి మీద...అలా...అలా...అలా...అలా...

బాలయోగి తల పైకెత్తాడు. పైకప్పు కనిపించింది. వాడి చూపులు పైకప్పును చీల్చుకుని, ఆకాశాన్ని దూసుకుని, ఊహించలేనంత ఎత్తుకు వెళ్ళాయి. 'ఓరి నాయనోయ్! చివరికి వాడు స్వర్గలోకంలో వుంటాడేమో!' అనుకున్నాడు వాడు.

మళ్ళీ వాడి చూపులు భూలోకానికి దిగివచ్చి గ్లోబుమీద నిలిచాయి.

ఎంత యిటుకు ప్రపంచమబ్బా యిది!

ప్రపంచ భారాన్ని మోస్తున్న శేషాహిలా కుర్చీలో బాలం. కూర్చున్న పంతులుగారు పైకి లేచారు. ఏదో పనిమీద హెడ్మాష్టరు గారి గదిలోకి వెళ్ళారు.

పంతులు అనే బక్కపులి వెళ్ళిపోయింది.

పెద్దపులి బోనులో పడగానే అరాచకం పాలయ్యే అడివిలా తయారయింది తరగతి గది.

పేటంటెడ పెళ్ళిలా పాఠాలు ఆగిపోయాయి.

పాటలోని వాద్యాల్లా కంఠాలన్నీ ఊగిపోయాయి.

వంద్లా కంఠాలు!

నాలుగు వందల కంఠాలు.

నాలుగువందల కోట్ల కంఠాలు.

సంత!

జాతర!

పందుల గూడంత గదిలో ప్రపంచపు సంత!

ఆ మూల గారడీ! ఈ మూల ప్యారడీ!

అదిగో అక్కడ సర్కస్! ఇదిగో ఇక్కడ మిమిక్రీ!

మెయ్యాంగ్! బవ్‌బవ్! ఈఁ...య్యాఁ!

కథలూ కబుర్లూ

సినిమాలూ పాటలూ

వాణిశ్రీ నాగేశ్వర్రావ్—అరెరెరెరెరెరెరె ఎట్టాగా వున్నది

కృష్ణా సత్యనారాయణా—డిష్కుం డిష్కుం డిష్కుం

రే లే-లే నా రాజా

డుబుక్కు డుబుక్కు డుబుడుబుక్కు డుబుడుబుక్కు డుబుక్

బుడుబుడుక్కు బుడుక్ బుడుక్కు బుడుబుడుక్!

అ ఇ ఉవ్ బు ఇక్! అ ఇ ఉవ్ బు ఇక్!

బాబోయ్, ప్రపంచం నోరు విప్పింది!

చెవులు వినరానంత ప్రళయం!

టుఫాన్!

సైమూన్!

సైక్లోన్!

నయాగరా దూకుతోంది!

ఫ్యూజియామా పొగలు చిమ్ముతోంది!

ఐదు సముద్రాలూ పొంగెత్తి తిరిగి పడుతున్నాయి!

ఆరు ఖండాలూ ఒకదాన్నొకటి మోదుకుంటున్నాయి!

మేజామీది గ్లోబును ఎవరో గిర్రున తిప్పేడు.

బాలయోగి కళ్ళూ చెవులూ గట్టిగా మూసుకున్నాడు.

ఒరే, పైనబడుతున్నావేంరా పంది! జరిగి కూర్చో!

జరిగేందుకు చోటెక్కడుందిరా దున్నపోతా?

చోటు లేకపోతే చావురా కుక్కా!

ఏమన్నావ్? చెంప పళ్ళు...

'ఛెళ్!'

ఏడుపు!

బాలయోగి కళ్ళు తెరిచాడు. చలికాలమైనా ఉక్కపోస్తోంది. పిల్లలంతా చొక్కాలు విప్పి విసురుకుంటున్నారు. బాలయోగి చొక్కా చెమటతో తడిసిపోయింది. వాడు చొక్కాతీసి రెండు చేతులతో రెండు కొసలూ పట్టుకుని వీపుమీద చెమట తుడుచుకున్నాడు.

ఓ కుర్రాడు దొడ్డికి పోవడానికి తొందరపడిపోతున్నాడు. లేచి నిలబడి, నిక్కరు రెండు చేతుల్లో ఒడిసి పట్టుకున్నాడు. వాడు వెంటనే గది బయటకు వెళ్ళిపోవాలి. దారి ఎక్కడుంది? దారిచేసుకు పోవాలంటే చాలాసేపు పడుతుంది. వాడు పిచ్చెత్తిన మదపుటేనుగులా అందర్నీ తొక్కుకుంటూ బయటకు పరుగుతీశాడు. వాడి పరుగులో బాలయోగి తొడ నలిగిపోయింది. తొడ పట్టుకుని బాధత

మెలితిరిగిపోతాడు బాలయోగి.

అబ్బా!

కాలుమోపటానికి చోటు చాలని ప్రపంచం!

ఊపిరి పీల్చుకోటానికి గాలి చాలని ప్రపంచం!

అబ్బా! అయ్యో! ఈ ప్రపంచంలో బ్రతకటం ఎలా? చోటు చాలదు! గాలి చాలదు! ఉక్క! ఇరుకు! ఆఖరికి ఈ ప్రపంచం ఏమౌతుంది? ఏమౌతుంది?

ఓ కుర్రాడు రబ్బరు బుడగతో అందర్నీ వినోదింపజేస్తున్నాడు. దానినిండా గాలిఊది పైకి వొదుల్తున్నాడు. అది ఎగురుతూ తేలుతూ కిందికి వచ్చి పడుతూంది.

బాలయోగి చూస్తున్నాడు.

ఆ కుర్రాడు బెలూన్ నోటిదగ్గర పెట్టుకుని గాలి ఊదుతున్నాడు. రబ్బరు బుడగ క్రమంగా పెద్దదవుతూ వుంది.

'ఇంకా వూదు!' పక్కన కుర్రాడు.

బుడగ దోసకాయంతైంది.

'ఇంకా!'

పనసకాయ.

'ఇంకా!'

గుమ్మడికాయ.

బుడగ యిప్పుడు ప్రపంచంలా వుంది. మేజామీది గ్లోబు కంటే పెద్దదిగా వుంది.

'ఇంకా!'

బాలయోగి కళ్లూ, ముఖమూ కుంచించుకుపోయాయి. ఆఖరికి ప్రపంచం ఏమౌతుంది? ఏమౌతుంది?

'ఠాప్'

శూన్యం!

* * *

కాకులుదూరని కారడివి, చీమలు దూరని చిట్టడివిలాంటి ఇరుకు సందులో వుంది బాలయోగి యిల్లు. బుట్టెడు ఖాళీ అగ్గిపెట్టెల్ని నేలమీద కుమ్మరించినట్లుగా అడ్డదిడ్డంగా, కిందుమీదుగా వుంటాయి ఆ వీధిలోని యిళ్ళన్నీ! మనిషి ఆ వీధిలో వెళ్ళటం చూచినప్పుడు—రహస్యవీరుడు సొరంగంలో దూరిపోతున్నట్లు, పాము పుట్టలోకి పాకుతున్నట్లు, గండుతుమ్మెద దూరాన్ని తొలుస్తున్నట్లూ వుంటుంది. ఆ సందులో మరుగుజ్జువాళ్ళకోసం ప్రత్యేకంగా కట్టించినట్లుగా వుంటుంది, బాలయోగి వాళ్ళయిల్లు.

చెంచువాళ్ళలా యింట్లోకి చొరబడిన బాలయోగి పుస్తకాల్ని ఓమూలపడేశాడు. అప్పుడే తలదువ్వి జడవేసుకున్న ఉశా [illegible] పౌడరు డబ్బీని బోర్లించి దబదబా బాది, కోపంతో దాన్ని వీధిలోకి విసిరికొట్టి, మొండి అద్దం చేతబట్టుకుని నుదుట బొట్టు పెట్టుకుంటోంది. ఎవరో తినిపారేసిన మొక్కజొన్న కండెను నములుతూన్న ముసలిగొడ్డును చూస్తూ దిసమొలతో విస్మయంలో నిలబడ్డాడు, మూడేళ్ళ తమ్ముడు రాజా

బాలయోగికి చచ్చేంత ఆకలిగా వుంది. 'అమ్మా, తింటానికేమైనా పెట్టవే...' అనే మాట నోటిదాకా వచ్చింది. అంతలో డేళ్ళచెలి రోజారమణి అడిగింది. 'అమ్మా! ఆకలిగా వుందే! అన్నం పెటవా!'

'కడుపా, అది చెరువా! తింటానికి వేళాపాళాలేదూ! దరిద్రప్పుముండా! పో అవతలికి!' అంటు తల్లి దానినెత్తిన ఓ మొట్టికాయ వేసింది. అది తల తడుముకుంటూ వీధిలోకి పరుగుతీసింది.

బాలయోగి గూటిలో కెలికి బొంగరం చేతికి తీసుకున్నాడు. వెళ్ళి బొంగరం ఆడుకుంటే బాగుండును. బొంగరం తాడులేదు. ఎక్కడో పోయింది. బహుశా అమ్మలంగాకో; నాన్న అండర్ వేర్‌కో వుంటుంది. కొత్తతాడు కొనుక్కోవాలంటే పదిపైసలు కావాలి. పదిపైసలు కావాలంటే, దేవుడు ప్రత్యక్షం కావాలి.

వాడు ఆ బొంగరాన్ని మళ్ళీ గూట్లోనే పెట్టేశాడు.

ఆకలి!

అడగందే అమ్మయినా పెట్టదు.

అమ్మను, అడగాలేకానీ, ఆకలి తీరేదాకా పెడుతుందా? చీవాట్లు!

వాడు తిన్నగా వంటింట్లోకి నడిచాడు. 'ఏంరా!' అంటూ రోజారమణిని చూచిన కళ్ళతోనే వాణ్ణికూడా చురచురా చూసింది తల్లి.

'ఏంలేదు.' అన్నాడు వాడు. కడవలో నీళ్ళు ముంచి ముంచీ వరుసగా నాలుగు లోటాలు తాగేశాడు. [illegible] పాత మొలతాడు పుటుక్కున తెగింది. చొక్కాపైకెత్తి [illegible]

కున్నాడు. నిక్కరులోంచి తాడు కిందికి వేలాడుతోంది. దాన్ని చేతికి లాక్కున్నాడు. వాడికి సంతోషం వేసింది.

వెళ్ళి తాడు లేకుండా గూట్లో పడివున్న బొంగరాన్ని మళ్ళీ చేతికి తీసుకున్నాడు. తెగిపోయిన మొలతాడును దానికి చుట్టాడు. తాడు చాలలేదు. ఆ చాలీచాలని తాడుతోనే బొంగరం వేశాడు.

బొంగరం తిరిగింది గిరగిరమంటూ, తల్లకిందులుగా !

మేజామీది గ్లోబులా గిరగిరా తిరిగింది.

బాలయోగి తాడుచుట్టి మళ్ళీవేశాడు.

బొంగరం తిరిగింది—పేదవాడి బ్రతుకులా, చిత్రమైన ప్రపంచంలా—తల్లకిందులుగా !

'ఛీ! ఈ తాడుపనికిరాదు !' అంటూ అతాడును సైడు కాలవలోకి గిరవాటువేశాడు. బొంగరాన్ని గూట్లోకి విసిరేశాడు. గుమ్మంలోకివచ్చి, బయటకు వెడదామా, లోపలికి వెడదామా అని ఆలోచిస్తూ కొంతసేపు నిలబడ్డాడు.

ఇంట్లో వుండాలంటే వాడికి తలనొప్పి, అసహ్యం. ఆ యింట్లో వుంటున్నవాళ్లు మనుషులుకాదు. పిరికిభూతాలు. వాళ్ళ ముఖాల్లో వెలుగేవుండదు. పీనుగుల్లా చూస్తుంటారు. పీనుగుల్లా తిరుగుతుంటారు. ఒకరితో ఒకరు మాటామంచీలేకుండా ఎవరికి వారు స్వంత ఆలోచనల్లో మునిగిపోయి మరమనుషుల్లా బ్రతుకుతుంటారు.

చెల్లీ, తమ్ముడూ బావురుమంటూ మార్చిమార్చీ రాగాలు తీస్తుంటారు. ఆశాప్రియ అదేపనిగా వినుక్కుంటూ వుంటుంది. దేశరక్షణ నిధికోసం వసూళ్ళకువచ్చి వేదికమీద నిలబడి చైనావాణ్ణీ, పాకిస్తాన్‌వాణ్ణీ గుక్కతిప్పుకోకుండా తిట్టిపోసే మంత్రి మహాశయుడిలా—అమ్మ తిట్లదండకం వల్లిస్తూనే వుంటుంది.

ఇంట్లో ఎవరో ఒకరు చచ్చిపోయి, మిగిలినవాళ్ళంతా దిగాలుపడి కూర్చున్నట్లు—భయంకరంగా వుంటుంది ఆయింట్లో వాతావరణం. రోజూ సాయంకాలాల్లో బడివదిలినతర్వాత చీకటిపడేదాక బాలయోగి వీధులవెంట తిరగటానికి కారణం ఇదే!

జలదారి తూముల్లో తిరుగాడే పందికొక్కుల్లా—సందుగొందుల వెంటపడ్డాడు బాలయోగి.

ఒకచోట కొంచరు పిల్లలు గోళీలు ఆడుకుంటున్నారు. ఖగోళాలమల్లే చరచరా దొర్లుకుపోతున్నాయి గోళీలు. గతితప్పిన గ్రహాలకుమల్లే టకీటకీమంటూ ఒకదానికొకటి మోదుకుంటున్నాయి.

మరోచోట బొంగరాలాడుతున్నారు పిల్లలు. కలవారి బ్రతుకుల్లాగా—దర్జాగా తలలెత్తుకు తిరుగుతున్నాయి బొంగరాలు.

బజారువీధిలోకి వచ్చారు బాలయోగి.

నాగరిక జీవితానికి ఆవశ్యకములైన వస్తువుల జాబితాలాగా—చౌకదుకాణంముందర క్యూలాగా— దరిద్రుడి నిట్టూర్పులాగా—పాలులేని చంటిపాప ఏడుపులాగా—పొడుగ్గావుంది బజారు. అంగళ్ళలో గల్లాపెట్టెలముందర కూర్చున్న వర్తకుల అత్యాశలాగా—విశాలంగా వుంది.

రోడ్డునిండాజనం! ఒడ్డును ఒరుసుకుంటూపారే ప్రవాహంలా కదిలిపోతున్న జనం ! ఒకరినొకరు నెట్టుకుంటూ—తోసుకుంటూ—ఒరుసుకుంటూ — అడుగు పడుతూ — పక్కకుతప్పుకుంటూ—ఆగుతూ—సాగుతూ—అయస్కాంతంవైపు ఆకర్షింపబడే ఇనుపసూదుల్లా అంగళ్ళవైపు అంగలు వేస్తున్నజనం !

నాలుగువైపులా కమ్ముకున్న జనం రద్దీలో బాలయోగి పాదం నలిగిపోయింది.

మేజామీది గ్లోబు గిరగిర తిరుగుతూ కళ్ళముందు నిలిచింది

...ఇరుకు ప్రపంచం !

రెండోపాదం మోపటానికి చోటులేని ప్రపంచం !

ఈజనమంతా ఎక్కడికి పోతున్నారు? ఎందుకు పోతున్నారు?

నీటిలో గాలంవేసి ఏటిఒడ్డున కూర్చున్న బెస్తవాళ్ళలాగా—దొంగజపంచేస్తూ నుంచున్న కొంగల్లాగా—నట్టడవిలో చిక్కుకున్న పరదేశిచుట్టూ చేతులు కూర్చుకుని నృత్యంచేసే నరమాంసభక్షకుల్లాగా—రోడ్డుకు యిరువైపులా అంగళ్ళు !

అంగళ్ళు ! అంగళ్ళు ! అంగళ్ళు ! అంగళ్ళు

హోటల్ ముందర నిలబడ్డాడు బాలయోగి.

హోటల్‌నిండా జనం —లోపలికి వెడుతూ — బయటికివస్తూ— కుర్చీల్లోకూర్చుంటూ — కుర్చీలకోసం నుంచుంటూ — తింటూ —

తాగుతూ—సర్వర్లను పురమాయిస్తూ—త్రేన్చుతూ—చేతులు కడుక్కుంటూ—బిల్లు చెల్లిస్తూ...

...కడుపులో పేగులు కుయ్యిమన్నాయి.

తోటరాముడిమీద కలవరం పెట్టుకుని పుల్లలా చిక్కిపోయిన రాకుమారి పాత ఒడ్డాణం పెట్టుకుంటే ఎలా దిగజారిపోతుందో, అలా కిందికి జారింది బాలయోగి నిక్కరు. వాడు దాన్ని పైకి లాక్కుని మెలితిప్పి ముడివేసుకుని, ముందుకు నడిచాడు.

బట్టల దుకాణాలముందు రకరకాల బట్టలు ఇంద్రధనుస్సుల్లాగా వేలాడుతున్నాయి. నాణ్యమైన చీరలకోసం ప్రాణాలిచ్చేసిన సుందరీమణుల్లాగా—అందమైనబొమ్మలు రంగురంగుల చీరల్లో బందీలై నుంచున్నాయి.

...ఇదిగో కిరాణా కొట్టు! మూటలు మూటలు! రాసులు రాసులు!

ఒకడు బస్తా బియ్యం కొంటున్నాడు. మరొకడు అరపడి నస్యమాకులు కొంటున్నాడు.

ఒకడు డబ్బా నూనె కొంటున్నాడు. మరొకడు 'పావలా నూనియ్యి బాబూ!' అని గంటసేపట్నుంచీ ఘోషిస్తున్నాడు.

ఒకడు పదిశేర్ల పప్పు కొలవమంటున్నాడు. మరొకడు పడి ఉప్పు అడుగుతున్నాడు.

సెట్టిగారు ఒకడికి కుర్చీచూపి కూచోమంటున్నాడు. మరొకణ్ణి 'కాసేపాగు' అని కసురుకుంటున్నాడు.

...ఫ్యాన్సీ షాపుముందర నిలబడ్డాడు బాలయోగి.

బొంగరం తాడు కొనుక్కుంటే బాగుణ్ను! పదిపైసలు?... దేవుణ్ణడగాలి! దేవుడి దగ్గిర వుందో, లేదో?

స్టెయిన్‌లెస్ స్టీల్ పాత్రలు—ప్లాస్టిక్ సామానులు—పౌడరు డబ్బులు—స్నో సీసాలు—టూత్ పేస్టులు—టూత్ బ్రష్‌లు—హెరాయిల్ సీసాలు — తిలకంబుడ్డీలు — నెయిల్ పాలిష్‌లు — జడకుచ్చులు — బ్రాసరీలు — సెంటుబుడ్డీలు — సిగరెట్ ప్యాకెట్లు...

వాటికోసం ఎగబడుతున్నారు జనం. అది కావాలి, ఇదికావాలి అంటూ తలారి రాముడి సంతానంలా ముసురుకుంటున్నారు.

కొట్టుముందర తొక్కిసలాడుతూన్న గుంపులోంచి ఓ గుండ్రటి నాణెం టింగుమంటూ అరుగుమీదపడి, అక్కణ్ణుంచి రోడ్డుమీదపడి, విరిగిపోయిన గోళంలా—పిల్ల తోసిన బండిచక్రంలా దొర్లుకుంటూ వచ్చి శరణు మహాప్రభో అంటూ బాలయోగి పాదాల నడుమ కూలిపోయింది.

బాలయోగి కళ్ళు రెండూ కొత్త అర్ధరూపాయి బిళ్లలా మెరిశాయి.

అది అర రూపాయి బిళ్ల! దేవుడు పంపాడు!

వాడు చుట్టూ చూశాడు. ఎవరూ గమనించలేదు.

కొట్టు ముందరున్న గుంపువైపు చూశాడు.

ఎవరూ వెతుక్కోవటంలేదు.

కాసేపు అలాగే నిలబడ్డాడు బాలయోగి.

ఎవడు పారేసుకున్నాడో, పాపం! ఈ అర్ధరూపాయితో వాడు ఏదో ఒక దండగ వస్తువును కొన్నా ఒకటే, ఈ అర్ధరూపాయిని పోగొట్టుకున్నా ఒకటే!

బాలయోగి వంగి ఆ నాణెం చేతి కందుకున్నాడు.

వాడి గుండెలు గుబగుబమన్నాయి. వెనక్కి తిరిగి గబగబా అంగలువేస్తూ యింటిదారి పట్టాడు.

ఈ డబ్బును ఏం చెయ్యాలి?

చిల్లర మార్చి యాభైమంది బిచ్చగాళ్ళకు యాభైపైసలు దానం చేద్దామా?

వాళ్ళకేం, మహారాజులు! ఒక్కొక్కపైసా చొప్పున అడుక్కుంటూ, పొద్దుపోయేసరికి రెండు రూపాయలన్నా సంపాదిస్తారు. తను అడుక్కోలేడుకదా? తన కెవరిస్తారు యాభైపైసలు? తాను వాళ్ళకు దానంచేస్తే ఎంత, చెయ్యకపోతే ఎంత?

ఊళ్ళో మంచి సినిమా ఆడుతోంది. కలర్ పిక్చరు! ఎక్కడెక్కడో ఆడి, ఇప్పుడీ వూరొచ్చింది. అందులో వాణిశ్రీ వుంది. నాగేశ్వరరావున్నాడు. నాగభూషణం వున్నాడు. అల్లు రామలింగయ్య వున్నాడు. రమాప్రభ వుంది. రాజబాబున్నాడు. భలేభలేపాటలున్నాయి.

సినిమాకు వెడితే?

ఔను. సినిమాకే వెళ్ళాలి! చూచిన వాళ్ళంతా మళ్ళీ మళ్ళీ చూస్తున్నారు. తాను ఒక్కసారైనా చూడకపోతే ఎలా? చూడాల్సిందే!

బాలయోగి నడకవేగం హెచ్చించాడు.

వారి ఆలోచన బొంగరం తాడుమీదికి వెళ్ళింది.

బొంగరం తాడు కొనుక్కుంటే, సినిమాకు డబ్బు చాలదు. వద్దు! సినిమాకే వెళ్ళాలి.

గంటమోగిస్తూ మిఠాయిబండి ఎదురుపడింది. లడ్డూలు! మైసూరు పాకులు! హల్వా! బాదుషా! కారాలు! పకోడీలు!... నోట్లో నీళ్ళూరింది.

'పకోడీ పొట్లం ఒకటివ్వు' అని నోటిదాకా వచ్చినమాట, నోట్లో ఊరిన నీళ్ళల్లో కరిగిపోయింది.

పకోడీలు కొనుక్కుంటే, సినిమాకు డబ్బుచాలదు. వద్దు! సినిమాకే వెళ్ళాలి.

నాన్నకొచ్చే జీతంతో అన్నీ రావుకదా? అలాగే ఈ అర్ధ రూపాయితో అవ్వా బువ్వా అన్నీరావు. ఏదో ఒక్కటి మాత్రమే!

'టైమెంత సార్?'

'ఆరూ, పది!'

'ఓ యబ్బో! సినిమా మొదలవటానికి యింకా బోలెదంత టైముంది. పరవాలేదు.

'బూచాడమ్మా బూచాడు—బుల్లిపెట్టెలో వున్నాడు'

* * *

బాలయోగి యింటిని సమీపించేసరికి సంజ చీకట్లు ముసురుకుంటున్నాయి—కన్నెపిల్లల గుండె తలుపులుతట్టే చిలిపి కోరికల్లా, తెరలుతెరలుగా.

కిటికీ దగ్గర స్టూలువేసుకుని వీధిలోకి చూస్తూ కూర్చుని వుంది ఆశాప్రియ.

సంజచీకట్లు అంటే ఆమెకు చెప్పలేనంత యిష్టం. నిద్ర లేచినప్పటినుంచీ సంజవేళకోసం ఎదురుతెన్నులు కాస్తూ వుంటుం దామె.

ఆమెకు పద్దెనిమిదేళ్ళ పడుచుదనం వుంది. ఆ పడుచుదనాన్ని ముస్తాబు చెయ్యాలన్న కోరిక కొండంత వుంది. అయితే ముస్తాబు చేసుకోటానికి ఏమీలేదు. ఆమెకు ముక్కుబోసి. మెడబోసి. చెవులు బోసి. చేతులు బోసి. బట్టలుమాత్రం రెండే రెండు జతలున్నాయి. అవి కూడా చిరిగిపోయి, మాసికలు కుట్టినవి. తలకు చమురు ఒకప్పుడు వుంటుంది, ఒకప్పుడు వుండదు ఫేస్ పౌడరు కూడా అంతే!

అయినా, సంజవేళ ఆ కిటికీ దగ్గర అలా కూర్చునేముందు 'ముస్తాబు' చేసుకోవటం మాత్రం మానదు ఆశాప్రియ. ముఖం రుద్దుకుంటుంది. తల దువ్వుకుని, రంగువెలిసిన రిబ్బనుపెట్టి జడ వేసుకుంటుంది. నీళ్లలో పిండి అరబెట్టుకున్న పోడీ పైనవేసుకుంటుంది. నుదుట బొట్టుపెట్టుకుంటుంది. చెరిగిపోని బొట్టులాగా—చెదిరిపోని ముంగురుల్లాగా—కిటికీ దగ్గర కదలకుండా కూర్చుంటుంది.

అలా కూర్చున్నప్పుడు—చెల్లి ఏడుస్తున్నా, తమ్ముళ్ళు అల్లరి చేస్తున్నా, తల్లి రుసరుసలాడుతున్నా, ఇంటికప్పులు కూలి నెత్తిన పడబోతున్నా పట్టించుకోదు. అలంకారాలకు, ఆభరణాలకు నోచుకోని శరీరంలో మణిదీపాల్లా అమరిన చేరెడు కళ్ళతో వీధిలోకి—అమ్మవారి విగ్రహంలా రెప్పలార్పకుండా చూస్తూ వుంటుంది.

వీధిలో కోరమీసాల కోడెవయసు చిన్నవాళ్ళు వెడుతుంటారు, ఆ కిటికీముందునుంచి.

కన్నార్పకుండా చూసేవాడొకడు.

కూనిరాగం తీసేవాడొకడు.

ఈలపాట పాడేవాడొకడు.

పెదవుల ధనుస్సులో నవ్వులబాణాలు సంధించేవాడొకడు.

కన్నుగీటేవాడొకడు.

గాలిలో ముద్దులు వెదజల్లేవాడొకడు...

ఆశాప్రియ మూతిముడుచుకోదు. అలా అని ముఖం తేటంత చేసుకోదు.

వాళ్ళఅల్లరిఅంటే ఆమెకు ఎంతో ఇష్టం!

అమృతం—ఆ యింటి ఇల్లాలు—అల్లరిచేసే అబ్బాయిల్ని చూస్తూ మొద్దులా కూర్చున్న కూతుర్ని, దీపంపెట్టి శపిస్తూ వుంది. 'సిగ్గూ శరం లేని ముండ! బోగందానిలా ఆ కిటికీదగ్గర అలా కుర్చోటం ఏమిటీ, ఆ చూపులేమిటీ? ఏండ్లొస్తే సరిపోయిందీ, గాడిద కొచ్చినట్టు? అక్కణ్ణుంచి లేచొస్తుందా చూడూ...'

తల్లి అలా చీవాట్లు పెడుతూంటే, ఆశాప్రియ కిటికీ

పక్కనుంచి లేవబోయింది. కిటికీవైపు మళ్ళీ ఓమారు చూసి, తల్లి ఓవాల్లను గాలికి వొదిలేసింది. ఏడుస్తూ మూగబొమ్మలా కూర్చుంది.

వాకిట్లో నిలబడ్డాడు బాలయోగి. బయటినుంచే 'అమ్మా, అమ్మా!' అని పిలిచాడు. కిటికీవైపు తొంగిచూసి 'అక్కా! నేను సినిమాకెళ్తున్నాను. అమ్మతో చెప్పు!' అనేసి యింకోమాటకోసమైనా ఆగకుండా తారాజువ్వలా పరుగందుకున్నాడు.

సినిమాకెళ్తున్నానని అమ్మతో ముందుగా చెప్పినా ప్రమాదమే! చెప్పకపోయినా ప్రమాదమే!

చెప్పకుండా వెళ్ళొస్తే, 'చెప్పకుండా ఎందుకు వెళ్ళావ్?' అని మూతిమీద పొడిచినా పొడవచ్చు!

ముందుగా చెబితే, 'డబ్బెక్కడిది? ఇలా తే!' అని లాగేసుకున్నా లాగేసుకోవచ్చు!

అందుచేత, చెప్పింపక తానొప్పక తప్పించుకు తిరుగువాడు ధన్యుడుసుమతీ అని పుస్తకంలోరాసినట్టు—'అమ్మా, సినిమాకెళ్తున్నా' అంటూ ఆకాశవాణిలా చేసేసి, క్షణంలోనే అంతర్ధానమైపోయాడు బాలయోగి.

మాంసం దొంగిలించిన కుక్కలా పరిగెత్తి, సినిమారోడ్డు అందుకున్నాడు.

అన్నిరోడ్లకంటే వెడల్పుగావుంది సినిమారోడ్డు. సినిమాకు జనం గుంపులుగుంపులుగా — రోడ్డుపట్టనంత రద్దీగా వస్తారనో ఏమో —అది అంత వెడల్పుగా ఉంది!

బాలయోగి యాంత్రికంగానే నడుస్తూ సినిమా థియేటర్ చేరుకున్నాడు. సినిమా బుకింగ్ దగ్గర టిక్కెట్లకోసం ఎగబడుతూన్న జనసందోహాన్ని చూడగానే, వాడి ఆశ నీరుగారిపోయింది.

తేనెటీగల్లా కమ్ముకున్న జనంలో కౌంటర్ ఎక్కడుందో కనిపించటంలేదు. ఒక్కచేయి మాత్రమే పట్టే ఆ కౌంటర్ కంత ఎలావుంటుందో? అందులో యిప్పుడు నాలుగైదు చేతులు యిరుక్కుపోయి వూడిరావటానికి తంటాలు పడుతుంటాయేమో!

రద్దీకి దూరంగా నిస్సహాయంగా నిలబడ్డాడు బాలయోగి.

తోసుకుంటూ- తొక్కుకుంటూ —కుమ్ముకుంటూ— కొట్టుకుంటూ-నెట్టుకుంటూ- తిట్టుకుంటూ- పంచెలు జారుస్తుంటూ— చొక్కాలు చింపుకుంటూ — జుట్టు పీక్కుంటూ—చెంగులు కప్పుకుంటూ—చెప్పులు తెంపుకుంటూ—చెమటలు కార్చుకుంటూ—భుజాలమీద నడిచిపోతూ—పిట్టగోడమీది కెగబాకుతూ ప్రాణాలను పణంగా పెట్టి, టిక్కెట్లకోసం విరగబడిపోతున్న జనం!

బలం వుంటేనే బతుకు!

బలం లేనివాడు పుడమితల్లికి కడుపుచేటు!

నాలుగు థియేటరు నింపటానికి సరిపోయేటంత జనం —ఒకే థియేటరు దగ్గర మోహరించి విజయమో. వీరస్వర్గమో తేల్చుకోటానికి తలపడుతున్నారు.

మనిషిలో ఆశ చచ్చిపోతే, జీవం చచ్చిపోతుంది టిక్కెట్టు కోసం ప్రయత్నం చెయ్యాలనుకున్నాడు బాలయోగి. అర్ధరూపాయి నాణెం చేత్తో పట్టుకుని, వెళ్ళి — గుంపువెనక నిలబడ్డాడు.

గుంపులోకి చొచ్చుకుపోవటం సాధ్యంకాలేదు కొండకొమ్ముని తాకి పక్కదారి పట్టే పిల్లగాలిలా గుంపుచుట్టూ తిరుగుతున్నాడు, కొండను ఢీకొనే పొట్టేలులాగా మళ్ళీ ముందుకు కదిలాడు ఎగురుతూ వెళ్ళి, అడ్డొచ్చిన రాతి గుండును ఒరుసుకుపోయే జిల్లేడు గింజలా—కాళ్ళు నేలకు తన్ని గుంపును అంటిపెట్టుకున్నాడు. గుంపు ఒక్కుమ్మడిగా ముందుకు కదిలింది. బాలయోగి ముందుకు తూలాడు. ఒళ్ళు విరుచుకున్న రాక్షసిలా గుంపు మళ్ళీ వెనక్కి వేగంగా కదిలింది. బాలయోగి కాళ్ళు నలిగిపోయాయి. వెనక్కి కదిలిన గుంపు వాణ్ణి వెనక్కి—వెనక్కి వెనక్కి నెట్టివేసింది.

చావుతప్పి కన్ను లొట్టపోయి, దూరంగా వచ్చి నిలబడ్డాడు. చంద్రుడులేని ఆకాశంలా వెలవెలబోతూ వుంది వాడి చేయి. ఆ చేతిలో అర్ధరూపాయి నాణెం లేదు. గుంపులో జారిపోయింది.

ఆ అర్ధరూపాయిని మళ్ళీ చేజిక్కించుకోవటం ఎలా? వెళ్ళి వెతికితే? గుంపు వెతుక్కోనిస్తుందా? 'మేం తొక్కులాడుతూ వుంటాం, నువ్వు వెతుకులాడుతూ వుండు' అంటారు వాళ్ళు. ఎవరి పని వాళ్ళు చేసుకోవటానికి అభ్యంతరం ఏముంది?

అయినా, ఆ గుంపులో దూరి, వాళ్ళ పాదాలకింద ఎక్కడో కూరుకుపోయిన ఆ అర్ధరూపాయిని వెతికి తేవటం హనుమంతుడికైనా చేతకానిపని.

థియేటర్లో పై కప్పులు తగిలేవరకు జనాన్ని కుక్కి,

బుకింగ్ మూసేశారు. గేట్లు మూసేశారు. సినిమాలో కూర్చున్నంతమంది గేటు బయటే మిగిలిపోయారు. యుద్ధంలో చిత్తుగా ఓడిపోయిన వాళ్ళలాగా తలలు వాలేసుకుని, ఆశల ఊపిరిపోయి పీనుగులైపోయిన గుండెల్ని మోసుకుంటూ ఆ పరిసరాలను విడిచి వెళ్ళిపోయారు. వెళ్ళిపోతున్న వాళ్ళను చూచి నవ్వుతూ నుంచున్నారు, వాల్‌పోస్టర్సులో వాణిశ్రీ, నాగేశ్వరరావులు.

బాలయోగి కౌంటర్‌ముందర అటు పదిగజాలు, ఇటు పదిగజాంమేర దుమ్ములో వెతికాడు. అంగుళంమేర కూడా విడిచిపెట్టకుండా ఓపిగ్గా అరగంటసేపు వెతికినా, అర్ధరూపాయి కనిపించలేదు. ఏమైపోయింది? ఉంటుంది! ఇక్కడే! ఈ దుమ్మంతా బండికెత్తించి ఇంటికి తీసుకుపోయి జల్లెడ పట్టిస్తే, అప్పుడు దొరుకుతుందేమో!

వాడు వెతకడం విరమించుకుని, చేతులు దులుపుకున్నాడు.

సినిమాకి టిక్కెట్టు దొరికివుంటే బాగుండేది.

అసలు సినిమాకే రాకుండా వుంటే బాగుండేది. ఆ అర్ధరూపాయికి బొంగరంతాడు, పకోడీ పొట్లం కొనుక్కుని వుంటె బాగుండేది.

ఆ అర్ధరూపాయి దొరక్కుండా వుంటే ఎంత బాగుండేది. అది దొరికిన డబ్బేగా? ఎలా దొరికిందో అలాగే పోయింది. ఇదే బాగుంది.

వాడు సినిమా పోస్టర్లవైపు చూస్తూ, సినిమాలోంచి సన్నగా వినిపిస్తున్న మాటలూ పాటలూ వింటూ మరో అరగంట అక్కడే గడిపాడు.

ఇప్పుడు తెరమీద ఏం జరుగుతూవుంటుంది?... పాట వినబడుతూవుంది. వాణిశ్రీ మగాడిలా చంకలెగరేసి ఆడుతూ వుంటుంది. నాగేశ్వరరావు ఆడపిల్లలా నడుం తిప్పుతూ ఆడుతుంటాడు. వాళ్ళ ఆటలూ, వాళ్ళ పాటలూ చూడాల్సిందే! సినిమాతెరమీద వాళ్ళున్నదీ తెరవెనక ప్రపంచం ఎంత విశాలమైనది! సినిమా కౌంటర్ దగ్గర వుండిన రద్దీ, తొక్కిసలాట అక్కడలేవు. విశాలమైన మైదానాలు! సుందరమైన నందనవనాలు! ఒకరికొకరు దొరక్కుండా యింట్లోనే పరుగులు తీయటానికి చాలినంత పెద్ద పెద్ద మేడలు! ఆ మేడలో -ఆ ఉద్యానవనాలో -ఆ మైదానాల్లో వాణిశ్రీ, నాగేశ్వరరావూ తప్ప మరెవ్వరూ కనిపించరు. ఈ రద్దీ, ఈ ఇరకాటం, ఈ గిలగిల, ఈ విలవిల-అక్కడ మచ్చుకైనా లేవు. అది మరో ప్రపంచం. మన ప్రపంచానికంటే లక్షరెట్లు పెద్ద ప్రపంచం. అందులో కనిపించే ఆ యిద్దరూ ఆకలిదప్పులను గురించి ఎప్పుడూ పట్టించుకోరు. ఎప్పుడూ ఆటలే! ఎప్పుడూ పాటలే! వాళ్ళకు నవ్వులేగాన్నీ, ఏడుపులు లేవు. అథవా ఎప్పుడయినా ఏడిస్తే, ఆ ఏడుపు కూటికోసంకాదు. గుడ్డకోసంకాదు. బ్రతుకటానికి చోటులేదనికాదు. ఎడబాటు సహించలేక!... వాళ్ళకు ఓ బుల్లిపాపాయి వుంటాడు. వాడికేంతక్కువ? అదృష్టమంటే వాడిదేకదా?

ఆ మరో ప్రపంచంతో జీవితాన్ని ఊహించుకోవడమంటే బాలయోగికి ఎంతో సరదా. తాను ఆ వాణిశ్రీ కడుపులో పుడితే ఎంత బాగున్ను! వాణిశ్రీ ఒడిలో మురిపెంగా కూర్చుని, నాగేశ్వరరావు ముక్కుపట్టుకుని లాగొచ్చు!... ప్చ్! బ్రతుకు సినిమా కాదుగదా!

వాల్‌పోస్టర్‌లోని వాణిశ్రీ, నాగేశ్వరరావూ వాడివైపు జాలిగా చూశారు. బాలయోగి మురిసిపోయాడు.

సైరన్ 'గుయ్యి' మంటూ కూత పెట్టింది.

గంట ఎనిమిదయిందన్న మాట.

ఆకలి పంజా విప్పుకుంటోంది.

చలి గోళ్ళకు పదును పెట్టుకుంటోంది,

బాలయోగి ఇంటిముఖం పట్టాడు.

బస్‌స్టాండ్‌లోంచి తలకుమించిన బరువును మోసుకుంటూ చివరి బస్సులు కదిలి వెళ్ళిపోతున్నాయి. బస్సులనిండా జనం! వెళ్ళిపోతున్న బస్సులవైపు చూచి నిట్టూరుస్తూ — బస్‌స్టాండ్ నిండా జనం!

o ● o

తలుపు మూసి వుంది.

బాలయోగి వాకిట్లో నిలబడి మెల్లగా తలుపు తట్టాడు.

'కంచాలెందుకురా అలా కొడతారు? ఈ చప్పుళ్ళేసి నెత్తి మీద..' అమృతం గొంతు హఠాత్తుగా ఆగిపోయింది, కట్ అయిపోయిన సినిమాలాగా! నిశ్శబ్దం ఆ యింటి గొంతుకనే నొక్కేసింది.

'టక్—టక్—టక్—టక్...'

తలుపు తెరుచుకోలేదు.

బాలయోగి ముందుకు వంగి తలుపు సందులోంచి లోపలికి

చూశాడు. వాకిలికి నేరుగా వున్న వంటగదిలో ఖాళీ కంచాల ముందు కూర్చుని వున్నారు రోహారమణి, రాజా. అమృతం తలుపువైపు చూస్తూ, చేతిలో చిప్పతో నిలబడింది.

'టక్—టక్—టక్—టక్...'

'ఎవరూ ?' అంది అమృతం.

'టక్—టక్-టక్—టక్...'

ఆమె చిప్ప కిందపెట్టి తిన్నగా నడిచి వచ్చింది. తలుపు తీసి పక్కకు ఒదిగి నుంచుంది.

బాలయోగి లోపలికి దూరాడు.

'ఒరి కొరివి దెయ్యం! నువ్వా!... అప్పుల వాళ్ళేమోనని హడలి చచ్చాను. మూగెద్దులాగా అలా తలుపు కొట్టకపోతేనేం? నోరు లేదూ నీకు?' అంటూ వాడి తలమీద లాగి మొట్టికాయ వేసి మళ్ళీ తలుపు మూసింది అమృతం.

ఆ యింటికి సాయంకాలం నుంచీ తీర్థ ప్రజలాగా వచ్చివెళ్తున్నారు అప్పులవాళ్ళు.

పెద్ద అప్పులవాళ్ళు బెదిరించి వెళ్ళారు.

చిన్న అప్పులవాళ్ళు చీవాట్లుపెట్టి వెళ్ళారు.

ఇల్లు ఖాళీ చెయ్యండని యిప్పుడే చెప్పి వెళ్ళాడు, ఇంటద్దె వాడు.

అన్నీ విని చచ్చిన పీనుగులా వూరుకుంది అమృతం.

ఆమెకంటే చచ్చినపీనుగే మేలు!

పీనుగు పువ్వులు కురిశాయని పొంగిపోదు, ముళ్ళు గుచ్చుకున్నాయని కృంగిపోదు.

పూలవాన లేకపోతే పీడపోయింది, ముళ్ళు గుచ్చుకుంటే తుళ్ళిపడకుండా వుండదే ఈ వెధవ ప్రాణం!

'ఏం, సినిమాకు పోతానన్నావే—పోలేదా?' అని అడిగిందామె కొడుకుని.

'లేదు.' అన్నాడు బాలయోగి.

'డబ్బెవరిచ్చారు?'

'బజార్లో దొరికింది అర్ధరూపాయి.'

'ఏదీ, యిలా యివ్వు!' అంటూ చేయి జాచిందామె.

'ధారపోయింది!'

చాచిన చేత్తోనే మళ్ళీ ఓ మొట్టికాయ వేసింది అమృతం. కాళ్ళు కడుక్కుని రా, కడుపు చించుకుందువుగాని!' అంది.

కాళ్ళు కడుక్కునివచ్చి కంచంముందు కూర్చున్నాడు బాలయోగి.

ఒంటి చాపను వొదిలితే జీవించలేనట్టుగా పడుకుని వుంది ఆశాప్రియ.

'సుస్తూ లేచి రావే! ఒక పడి నోట్లో వేసుకొందువు..!' అని కేకేసింది అమృతం.

'నా కొద్దు. ఆకల్లేదు' అంది ఆశాప్రియ.

ముందరున్న సంగటి చట్టిలోకి తొంగిచూశాడు బాలయోగి. అందులో ఒకటిన్నర ముద్ద సంగటి వుంది! ఒక ముద్ద భూగోళం! అర ముద్ద చంద్రగోళం! తాకి చూచాడు. చల్లగా వుంది.

'మధ్యాన్నం చేసిందా'? అని అడిగాడు.

'ఏం? గొంతు పట్టుకుంటుందా? చెయ్యితియ్'! అంటూ విసిరింది అమృతం.

ఆమె భూగోళాన్ని చేతికి తీసుకుంది. దాన్ని మూడు ముక్కలు చేసి ముగ్గురి కంచాల్లో పంచింది. చింతపండు పచ్చడి వేసింది. అపురూపమని తిన్నాడు బాలయోగి. ఆకలి తీరలేదు.

భూగోళం ముగ్గురికి చాల్లేదు!

ఒకడికి సరిపోతుంది. ముగ్గురికి చాలదు.

కోటి మందికి సరిపోతుంది. మూడు కోట్ల మందికి చాలదు.

నూరు కోట్ల మందికి సరిపోతుంది. మున్నూటు కోట్ల మందికి చాలదు.

చాలదంటే అమ్మ తిడుతుంది. తిట్టినా ఇంకొంచెం పెడుతుంది. అయితే మిగిలివున్నది చంద్రగోళమే కదా? అమ్మ, నాన్న, అక్కయ్య అందరూ దాన్నే పంచుకోవాలి గదా?

బాలయోగి చెయ్యి కడుక్కున్నాడు.

చంద్రగోళాన్ని తీసి మూకుట్లో దాచిపెట్టింది అమృతం, సంగటి చట్టిలో నీళ్ళుపోసి గోకి, ఉప్పువేసి కలిపింది. లోటాలోకి వొంచి, 'దీన్ని అక్కకివ్వరా బాలిగా!' అంది.

'నాకొద్దురా! తీసుకుపో!' అంది ఆశాప్రియ.

అమృతం ఆ రెండులోటాలనీళ్ళు [illegible]

కుంచాలూ కంచాలూ కడిగిపెట్టింది.

పిల్లలంతా పడుకున్నారు.

చింకిచాపలు పరుచుకుని, చింకిపేలికలు కుక్కికుట్టిన తల గడలు వేసుకుని, చింకి దుప్పట్లు కప్పుకుని పడుకుంటారు ఇంట్లో, అందరూ! దుప్పట్లు అందరికీ చాలినన్ని లేవు గనుక పాతకోకలు కూడా కప్పుకొంటారు.

పడుకుంటే ఆ యిల్లు అందరికీ యిరుకాటం!

చక్రపాణి ఈ మధ్య యింట్లో పడుకోవటంలేదు. వాడసలు యింట్లో బొత్తిగా వుండడమేలేదు. ఎప్పుడో వస్తాడు. వచ్చినవాడు వచ్చినట్టే, ఎక్కడికో వెళ్ళిపోతాడు.

తొమ్మిదో తరగతి పూర్తి కాకుండానే, చదువు మాన్పి పెట్టారు చక్రపాణి. ఆకలితీరని కడుపులో, అసహ్యమైన బట్టలతో నైరాశ్యం నిండిన కళ్ళలో, న్యూనత నిండిన మనస్సుతో వాడు బడికి వెళ్ళలేకపోయాడు. తప్పుదారు తొక్కాడు. పేకాటగాళ్ళకు, తాగు బోతులకూ నమ్మినబంటయ్యాడు.

అన్నయ్యకు అలా ఆంబోతులా ఊరుమీద తిరిగే అలవాటు లేనప్పుడు—ఈ యిల్లు యింతకంటే ఇరకాటంగానే వుండేది.

బాలయోగి, రోజారమణి, రాజా—వరసగా ఒకే చాపమీద పడుకుంటారు. ముగ్గురూ ఒకేదుప్పటి కప్పుకుంటారు.

రాజా అప్పుడే నిద్రపోయాడు.

రోజారమణి కళ్ళ మీద యిప్పుడిప్పుడే నిద్ర ముసురుకుం టోంది.

బాలయోగి కళ్ళు—తొక్క వొలిచిన అరటిపండులా విచ్చుకునే వున్నాయి.

గోడమీద మేకుకు తగిలించిన కోడిగుడ్డు దీపం అరాకలితో నీరసంగా వెలుగుతోంది.

ఆ ఇంట్లో కరెంటులైట్లు లేవు. కరెంటు లైట్లకంటే మరెంతో అవసరమైనవీ, వాళ్ళకు అందుబాటులో లేనివీ — లెక్క పెట్టలేనన్ని! కనుక వాళ్ళకు కరెంటు దీపమైనా ఒకటే, కిరస నాయిలు దీపమైనా ఒకటే!

నాన్న యింకా రాలేదు. జీతాలరోజున అర్ధరాత్రి దాటితేగానీ యింటికిరాడు నాన్న, అప్పులకు భయపడి!

అమృతం గోడవైపు తిరిగి నుంచుని కిందికీ పైకీ చూస్తూ ఏమిటో గొణుక్కుంటోంది.

గోడలనిండా పెన్సిల్‌గీతలు—దుమ్ముపేరిమీద బాతులగుంపు నడిచిపోయిన సుద్దుల్లాగా!

ఆమెకో పాత పెన్సిల్‌ముక్క వుంది. దాన్ని ఎవరూ తాకరు. అది వంటింటిగూట్లో భద్రంగా వుంటుంది. ఆమె తన సంసార భారాన్నంతా ఎప్పటికప్పుడు ఆ ఇంటిగోడంమీద కెక్కిస్తూ వుంటుంది ఆ పెన్సిల్‌ముక్కతో. జీతాలు వచ్చినరోజున అలా ఆ గోడలదగ్గర నిల బడి ఆ బరువులన్నిటినీ తూచి మూటలుగట్టి పెడుతుంది – పాల మనిషికింత, కూరలబ్బికింత, చాకలికింత, పిడకలదానికింత, పాలుగు వాళ్ళకింత- అంటూ.

బాలయోగి లేచి అమెవెనక నిలబడ్డాడు.

ఆమె లెక్కలన్నీ సరిచూసుకుని, మళ్ళీ అందరి బాకీలూ వరసగా వేసి మొత్తం కూడుకుంటోంది. కూడిక పూర్తిచేసి గుండె మీద చేయివేసుకుని 'అమ్మో! ఇంతయిందా!' అంది బెంగగా.

ఆమె బెంగలో యింకొంచెం బరువు వేశాడు బాలయోగి. 'నీ కూడిక తప్పే, లమ్మా! ఇంకా ఇరవైరూపాయలు ఎక్కువ రావాలి! పదులస్థానంలో రెండు వేసుకోవటం మరిచిపోయావు.'

ఆమె మళ్ళీ కూడింది. మరోసారి కూడింది. 'ఔను...' అంది. అయితే ఆ సంఖ్యను దిద్దకుండా అలాగే నిలబడిపోయింది. ఆమెచెయ్యి చచ్చిపోయింది.

మరో నిమిషం అలాగే పిచ్చిదానిలా గోడలవైపు చూచి, గొణుక్కుంటూ వెళ్ళి రాజాపక్కన మేనువాల్చింది. 'పడుకుని నిద్ర పోరాదట్రా?' అంది చిరచిర లాడుతూ.

బాలయోగి పడుకుని ముసుగుతన్నాడు. పడుకున్న వెంటనే రాదు నిద్రవాడికి. పడుకున్న తరవాత చాలసేపు ఆలోచనల్లో కొట్టుకుపోతాడు. ఆ ఆలోచనల్లోనే నిద్రపోతాడు.

పక్కన నిద్రపోతున్న రోజారమణి కిలకిలా నవ్వింది — శృతి పెట్టిన వీణమీద ఎలుకదూకి తంత్రులు మోగినట్లు!

బాలయోగి ముసుగు తొలగించాడు. పక్కకు పొర్లి చెల్లెలి ముఖంలోకి వంగి చూశాడు. మంచులో-ముడుచుకున్న మొగ్గలా నిద్రపోతోంది రోజా.

మెల్లగా పిలిచాడు, 'రోజా!'

'ఊ!'

'ఎందుకే నవ్వుతున్నావు?'

'కొత్తగాను...' నీటిలోంచి చెంగున పైకి గెంతి మళ్ళీ లోప లికి జారిపోయే బంగారుచేపలా—ఆమె పెదంమీద లాస్యం చేసింది

ఆ ఒక్కసూళే !

'ఎవరిచ్చారు కొత్తగౌను?' అని అడిగాడు నవ్వి.

రోజాకు ఆ మాట వినిపించినట్టులేదు. హాయిగా నిద్ర పోతోంది.

ఇంకా ఏమైనా చెబుతుందేమోనని కాస్సేపు చూసి. వెనక్కి వాలాడు బాలయోగి.

వెర్రినాగమ్మ ! కొత్తగౌను తొడుక్కుంటోంది, కలల్లో !
కలలు !

కంటినిండా కలలు !
బ్రతుకు నిండా కలలు !

కళ్ళు మూతలు పడగానే కొలువుగా మూసుకునే కమ్మని కలలు !

కళ్ళు తెరవగానే కొండంత దూరం పారిపోయి కోతలా వెక్కిరించే కల్లబొల్లి కలలు !

బాలయోగి ఆలోచనలు బజారులోకి పరుగు తీశాయి. ఈ యింట్లో లేనివన్నీ అక్కడే వున్నాయి—మూటలు మూటలుగా, రాసులు రాసులుగా, బారులు బారులుగా, దొంతర్లు దొంతర్లుగా, తాన్లు తాన్లుగా, బేళ్ళు బేళ్ళుగా !

అక్కడికీ యిక్కడికీ ఎంత తేడా !

ఆ బజారునిండా వెలతే !

ఈ యింటినిండా కలలే ! ఈ యింటిలోని కుండలనిండా, డబ్బాలనిండా, పాత్రటంకులనిండా, ఓటి సీసాలనిండా, చిల్లి బుట్టల నిండా—కిటకిటలాడుతున్న కలలే !
దొంతులన్నీ ఖాళీ ! డబ్బాలన్నీ ఖాళీ !
ఈ యింట్లో చారెడు బియ్యం వుండదు.
సోలెడు పప్పు వుండదు.
పెరట్లోవున్న ఓటి సబ్బుపెట్టెలో సబ్బుబిళ్ళ వుండదు:
అందరి బట్టలకూ చిరుగులే !
దండెంమీద వేలాడుతూన్న మాసెడుబట్టలూ పనికిరానివే !
పడుకోటానికి మంచిచాపలేదు.
కప్పుకోటానికి మంచిదుప్పటి లేదు.

నీళ్ళు పోసుకుంటే తుడుచుకోవటానికి తువ్వాలులేదు.
ఈ ఇంట్లో మెచ్చికడపలే ఇత్తడి బిందెలు !
చిల్లులుపడిన సత్తుగిన్నెలే నీరు పాత్రలు !
అమ్మ చెవులకు అరిగిపోయిన రోల్డుగోల్డు కమ్మలు !
ఆశా చెప్పులకు అదికూడా లేదు !
కంటినిండా కలలు !
గుండెనిండా గుబులు !
బాలయోగి కళ్ళు మూతలు పడ్డాయి.
వాడి ఆలోచనలు చలించాయి.
గిరగిర గిరగిర ...
ప్రపంచం తిరుగుతూంది !

...ఇదే ఆసియాఖండము. ఇదిగో భారతదేశము. అందులో బాలయోగి వాళ్ళయిల్లు యిదే ! దీనికే థారల ఎడారి అని పేరు. ఇక్కడ వర్షపాతము తక్కువ. పంటలు పండవు. ఇక్కడి ప్రజలు కష్టజీవులు...ప్రభుత్వము ఈ ఎడారిని నందనవనముగా మార్చుటకు... ప్రభుత్వము... నందనవనము... ఎడారి.

బాలయోగి నిద్రపోయాడు.

* * *

తెలవజామున మెలకువ వచ్చింది బాలయోగికి.
రాజా లేచి కూర్చుని గుక్కపట్టి ఏడుస్తున్నాడు.
ఎవరూ పట్టించుకోవటంలేదు.
అందరూ నిద్రపోతున్నారు, పండుతూన్న శవ్వంమీద పడుకున్న పీనుగుల్లా.

ఆ యింట్లో అందరూ తెలవజామున ఒళ్ళుమరచి నిద్ర పోతారు. ఆ సమయంలో పిడుగులుదొర్లినా పక్క లేవరు.
రాజా దగ్గరికి లేచివెళ్ళాడు బాలయోగి.
దుప్పటి తడిపేసుకుని, చలికి ఏడుస్తున్నాడు రాజా.
దుప్పటి చివరలు రెండూ రాసుమారు చేసి తిరగేశాడు బాలయోగి. తమ్ముణ్ని పడుకోబెట్టి దుప్పటికప్పి, వాణ్ణి చిచ్చికొట్టాడు.
కాస్సేపటికి నిద్రపోయాడు రాజా.
బాలయోగి లేచి వెళ్ళి తన స్థానంలో పడుకున్నాడు.
కడుపులో ఆకలి !

నరాల్లో చలి!

తనవైపు తిరగేసుకున్న తడి దుప్పటి కప్పుకోడానికి పనికి రావడం లేదు.

తడి తగలకుండా దూరంగా ఒత్తిగిలాడు.

ఎముకల్ని కొరికేస్తూ౦ది చలి.

కడుపులో కాళ్ళు ముడుచుకుని, చేతుల్లో ముఖం దాచుకున్నాడు.

లాభం లేదు.

చలి కొరికేస్తోంది. పాముకోరల్లా!

చలి కోసేస్తోంది. రంపంపళ్ళలా!

అబ్బబ్బ! ఈ ప్రపంచంలో బ్రతకడం ఎలా! చోటుచాలదు! గాలి చాలదు! ఉంటానికి యిల్లు చాలదు! తింటానికి తిండిచాలదు! కట్టుకోటానికి గుడ్డ చాలదు! కప్పుకోటానికి దుప్పటి చాలదు!

చాలీ చాలని ప్రపంచం! మట్టి మూకుడులో సంగటి ముద్దలాంటి ప్రపంచం! తాడు చాలని బొంగరంలా—తల్లకిందులుగా తిరుగుతోంది!

గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర

నేలా నీళ్ళూ—గాలీ ధూళీ-మబ్బూ వానా—కొండా కోనా—వాగూ వంకా—చెట్టూ చేమా— చెరువూ దొరువూ—గొడ్డూ గోదా గడ్డీ గాదం—గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర....

కడుపులో ఆకలి!

నరాల్లో చలి!

తనవైపు తిరగేసుకున్న తడిదుప్పటి కప్పుకోటానికి పనికి రావటంలేదు.

తడి తగలకుండా దూరంగా ఒత్తిగిలాడు.

ఎముకల్ని కొరికేస్తూ౦ది చలి.

కడుపులో కాళ్ళు ముడుచుకుని, చేతుల్లో ముఖం దాచుకున్నాడు.

లాభంలేదు.

చలి కొరికేస్తోంది, పాముకోరల్లా!

చలి కోసేస్తోంది, రంపంపళ్ళలా!

అబ్బబ్బ! ఈ ప్రపంచంలో బ్రతకటం ఎలా? చోటు చాలదు! గాలి చాలదు! ఉంటానికి యిల్లు చాలదు! తింటానికి తిండి చాలదు! కట్టుకోటానికి గుడ్డ చాలదు! కప్పుకోటానికి దుప్పటి చాలదు!

చాలీచాలని ప్రపంచం! మట్టి మూకుడులో సంగటి ముద్దలాంటి ప్రపంచం! తడిసిపోయిన దుప్పటిలాంటి ప్రపంచం! తాడు చాలని బొంగరంలా — తల్లకిందులుగా తిరుగుతోంది!

గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర

నేలా నీళ్ళూ — గాలీ ధూళీ — మబ్బూ వానా — కొండా కోనా — వాగూ వంకా — చెట్టూ చేమా — చెరువూ దొరువూ — గొడ్డూ గోదా — గడ్డీ గాదం గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర...

ఊరూ నాడూ — పల్లె పట్నం — మిట్టా పల్లం — మేడా గోడా — గిరగిర — గిరగిర — గిరగిర — గిరగిర...

ముసలీ ముతకా — పిల్లా పీచూ — గోచీ గిన్నె—కొంపా గంపా—గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర...

...బాలయోగి కళ్ళు గిరగిరా తిరిగాయి. కళ్ళు గట్టిగా మూసుకున్నాడు. మూతలు పడిన కళ్ళలో ప్రపంచం గిర్రున తిరుగుతోంది.

ప్రపంచం నిండా జనం! ఒడ్డును ఒడ్డును ఒరుసుకుంటూ పారే ప్రవాహంలా కదిలిపోతున్న జనం! ఒకరినొకరు నెట్టుకుంటూ—తోసుకుంటూ — ఒరుసుకుంటూ — అడు పడుతూ — పక్కకు తప్పుకుంటూ — ఆగుతూ — సాగుతూ — అయస్కాంతంవైపు ఆకరి్షంపబడే ఇనుపసూదుల్లా అంగళ్ళవైపు అంగలువేస్తున్న జనం!

తోసుకుంటూ — తొక్కుకుంటూ — కుమ్ముకుంటూ — కొట్టుకుంటూ — నెట్టుకుంటూ — తిట్టుకుంటూ — పంచెలు జార్చుకుంటూ — చొక్కాలు చింపుకుంటూ — జుత్తు పీక్కుంటూ— చొంగలు కార్చుకుంటూ — చెప్పులు తెంపుకుంటూ — చెమటలు కార్చుకుంటూ — భుజాలమీద నడిచిపోతూ — తలకాయలమీద దొర్లిపోతూ — ప్రాణాలను పణంగాపెట్టి, టిక్కెట్లకోసం, సరుకులకోసం విరగబడిపోతున్న జనం!

బాలయోగి తల తిరిగిపోయింది.

గిరగిర గిరగిర గిరగిర గిరగిర...

వాడి గుండెలోంచి సన్నటి ఏడుపు రెక్కలార్చుకుంటూ గొంతులోకి ఎక్కవచ్చింది. అప్పుడే గొంతు విప్పుకున్న కాకిపిల్లలాగా!

కవిత్వం

శ్రీ పేకా సుధాకరరావు

అగుపడే సుందర ఆకార వర్ణాలూ
అగుపడని తావీ
కలబోసుకుని విరిసిన
సుందర సురభిళ సుమం వలె —

కనుపించే చంద్రకాంతీ
కనపడని చల్లదనాల
కౌగిలింతలో విరబూసిన వెన్నెల వలె —

అక్షర రూపమైన భాషా,
అంతర్గత అదృశ్య రూపమైన భావమూ
పెనవేసుకున్న
ఐక్యరూప అర్ధనారీశ్వరం, కవిత్వం !
సౌందర్యం, ఆనందం పాదాలుగా
భాషా సరస్సులో విహరించే
భావ మరాళం —
మంచి చెడ్డలూ, సుఖ దుఃఖాలూ
ధర్మా ధర్మాలూ వంటి
పాలూ నీళ్ళూ వేరుచేసి అందిచ్చే
రచనా నైవేద్యం కవిత్వం !
సీతా వియోగ సంభారిత హృదయంతో
శ్రీరామ నయనాలు కురిసిన
ప్రేమాశ్రువులు కవిత్వం —
మాధవ నిరీక్షణలో పరవశించిన
రాధ నయన జ్యోతుల మెరిసే,
దివ్య కాంతి కవిత్వం !

శ్రీరామ దర్శనోత్సవ మహదానందంలో
కలలు పండిన వృద్ధ శబరి
శిథిల నయనాలు వెలార్చిన
అశ్రు మౌక్తికాలు కవిత్వం !
మానవతను వెలిగించే
యెద యెదనూ కదిలించే
'భిక్షా వర్షీయసి' హీన చరిత
దీన గాథ, కవిత్వం !
భర్త తిరస్కారంతో
పరాభవానల దగ్ధ హృదయుని యైన
శకుంతల కనుల జారిన
రక్తాశ్రువులు కవిత్వం !
అక్షరాల ఇటుకలు పేర్చి
పదాల సిమెంటుతో కూర్చిన
భావాల ప్రాణవాయువు వీచే
గదులూ వరండాలతో
నిర్మితమైన సుందరానంద మందిరం, కవిత్వం !
సమతా మమతా జలాల సంగమంగా
సర్వ జనుల హృదయాలూ చక్కబరచి ;
మానవతే పునాదిగా, మనుషులందరూ
సుఖ శాంతుల బ్రతికేలా
ఎల్లరనూ జ్ఞాన సంపన్నం గావించే
మేలుకొలుపు, కవిత్వం !

అన్యాయాక్రమాల అసుర సంపద అలుముకున్న
చీకట్లను చీల్చి చూపే వెలుగును
నీ కొసగే సవితా కిరణం కవిత్వం !
జీవనసారం కవిత్వం !
భావితరాల జీవం కవిత్వం !

బాలవ్యాకరణము-త్రిలింగలక్షణ శేషము

శ్రీ నాగళ్ల గురుప్రసాదరావు

చిన్నయసూరి క్రీ. శ. 1806 లో జన్మించి క్రీ. శ. 1862 లో నిర్యాణము చెందెను. "సమగ్రమగు నొక నిఘంటువు, సుందరమగు నొక వచనగ్రంథము, నిష్కృష్టమగు నొకవ్యాకరణము ఈ మూఁడిటిని సంతరించుట సూరిగారి జీవితలక్ష్యము. అందు నిఘంటువు చాల మేరకు రచితమయినను నది ప్రకాశమునకు నోఁచుకొన్నది కాదు. సూరి స్వహస్త లిఖితమగు ఆ నిఘంటువు ప్రాఁతప్రతి చిరకాలము మదరాసుప్రాంతముల మాటువడియుండ నిటీవల కాకినాడయందలి సూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటు కార్యాలయమునకు ఎట్టెటో చేరినది. సూ. రా. నిఘంటు నిర్మాణమున మిక్కిలిగా నుపకరించినది. మరల సూ. రా. నిఘంటు చరమ భాగము మద్రపురియందు ముద్రితమగు సందర్భమున తక్కిన గ్రంథములతోపాటు మదరాసునకు తరలింపఁబడినది. అచ్చోట హస్తలాఘవముగల యాషాఢభూతుల చేతికంది అచ్చె యంతర్ధాన మొందినది. కాపటికు లెవ్వరో కాఁజేసినారు......"

ఈ యాంధ్రదేశమును విజ్ఞానవంతముఁగా జేసిన మహాప్రతిభా సంపన్నులకోవకుఁ జెందినవాఁడు చిన్నయసూరి. పదునాలేండ్లు వచ్చుదాఁక నిరక్షర కుక్షిగాఁ దిరిగిన చిన్నయ్య యాంధ్రభాషకు అనన్యసాధ్యమయిన వ్యాకరణమును రచించెను. ఆయన ప్రతిభ యెట్టిదో; శక్తియుక్తు లెట్టివో యీ క్రింది పల్కులు చాటఁగలవు.

"ఇతి సకల భాషాకవికమలమిత్ర గారేయ సగోత్ర ఆపస్తంబ సూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయి శ్రీ వేంకటరామానుజాచార్య పుత్ర, శ్రీనివాసాంబాగర్భశుక్తి ముక్తాఫలాయమాన, దిగంత విశ్రాంత [illegible] విరాజమాన; సంస్కృతాది భాషైక లక్ష్యలక్షణ [illegible], నిరంకుశ నిరర్గళ [illegible]రాలంకృత సంస్కృతాంధ్రభాషానుశాసన బహులక్ష్యలక్షణ గ్రంథరచనాధురీణ, సర్వదర్శన సంగ్రహ కుసుమాంజలీ మహాభాష్య శ్రీభాష్య భగవద్విషయ పాఠ ప్రవచన పారీణ. శాత్తాద శ్రీ వైష్ణవకులకలశాంబుధి పూర్ణచంద్రేణ, ఆంగ రాజకీయ సర్వకళాశాలాంధ్రపండిత చిన్నయసూరిణా ప్రణీత గీర్వాణభాషారూపాంధ్రశబ్దానుశాసన సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదః....."

ఈ మహాభాష్య పాఠ ప్రవచన పారీణుఁడు దాదాపు పదునెనిమిదేండ్లపాటు అహోరాత్రము శ్రమించి పద్యాంధ్ర వ్యాకరణము, ఆంధ్రశబ్దానుశాసనము, సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము, శబ్దలక్షణ సంగ్రహము అను వానిని రచించిన తరువాత "...... నాలుగేండ్లు మరలఁ బరిశ్రమించి, పూర్వరచనములలోఁ దాను సేకరించి యుంచిన విషయము లన్నింటిలో ముఖ్యములు, అవశ్యజ్ఞాతవ్యములు నిష్కృష్టములు, నిరంతరావశ్యకములునగు ప్రధాన విషయము లెన్నుకొని, సూత్రస్వరూపమును క్రమవిన్యాసమును మార్చి, లక్ష్యములు కూర్చి సర్వాంగ సుందరమయిన బాలవ్యాకరణమును" నిర్మించి క్రీ. శ. 1858లో ప్రకటించెను.

చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణము కేవలము కవిత్రయ భారత భాషకే సంబంధించినదిగాదు. "సూరి దృష్టి కందని భారత ప్రయోగము లుండుట ముక్కాలుమువ్వీసము అసంభవము" అనుట పరమ సత్యము. ఆయనకు ప్రాచీనాంధ్ర మహాకవు లందఱు ప్రామాణికులే. మఱిమఱి పరికింప శబ్ద సాధుతా నిర్ణయమున ప్రయోగము భారతమునందలిదా? ప్రబంధములలోనిదా? ఏ కవిది? ఏ గ్రంథములోనిది? ఏ శతాబ్ది లోనిది? అనికాదు సూరి దృక్పథము. ఏ శబ్దము, ఏ రూపముతో ఎంతమంది కవులకు రుచించినది? దేశము మొత్తమున దేనికి ప్రచార మధికము? దేనికి విరళము? దేనికి శ్రావ్యత యెట్టిది? అని యీ తీరు వివేచన మాతని చూపులో నధికముగా నున్నటులు గోచరించును ......" కాఁబట్టి చిన్నయసూరి "తన

మొదటి వ్యాకరణము లందలి విషయములు పెక్కిటిని విడిచి పుచ్చియుఁ, గొన్నిటిని మార్చుకొనియు, సార్వత్రికములయి సకల సమ్మతములగు లక్షణములు మాత్రము గైకొని, సంగ్రహ రూపమున బాలవ్యాకరణము రచించినాఁడు. ఇది మన యూహకాదు. ఈ యంశ ములన్నిటిని 'మును మదుపజ్ఞం బగుచున్' ఇత్యాది గ్రంథాంత పద్యములందు నాతఁడే స్పష్టముగా సూచించియున్నాఁడు..." అని యంగీకరింపక తప్పదు. సూరి బాలవ్యాకరణ ప్రారంభమునందే యిట్లు చెప్పెను.

గీ. దిక్ప్రదర్శనముగఁ దెలిపెద నిందు ల
క్షణము. గానఁ బూర్వకవుల లక్ష్య
ములను, లాలి లక్ష్మములఁ గాంచి తక్కు ల
క్షణ మెఱింగికొనుఁడు 'చతురమతులు'.

బాలవ్యాకరణాంతమునం దాయన యిట్లు సూచించెను.

కం. మును మదుపజ్ఞం బగుమన్
దనరిన వ్యాకృతిని సూత్రతతి యొకకొంతం
దెనిఁగించి యిది ఘటించితి
ననయము బాలావబోధమగుభంగిఁ దగన్

కం. తెనుఁగునకు శబ్దలక్షణ
మనయం బరయంగ వేడ్కనందినవారల్
తనరఁగ నీవ్యాకరణం
బున మూలంబయిన కృతిని బోలఁగనఁదగున్

సత్యమిదికాఁగా "......భారతచింతామణి విరుద్ధములు కావని తనకుఁ దోఁచునపుడు మాత్రమే యితరమహాకవుల ప్రయోగములను, నథర్వణాదీతరవైయాకరణ వచనములను సూరి ప్రమాణీకరించు చుండును......" అనియు, "......పయిరీతుల నరయఁగా సూరి చింతామణి భారతప్రయోగములనే ప్రాయికముగా మూలముఁజేసి కొని బాలవ్యాకరణమును రచింపనెంచెనని తోఁచుచున్నది. కాని ప్రథమప్రయత్నమగుటచేతను, నోపికయుఁ గాలమును జాలకుండుట చేతను, నేవోయొకరీతి నప్పటికిఁ బ్రామాణి కాంధ్రభాషా సామాన్య స్వరూపము దిక్ప్రదర్శితముగనైనఁజూపినం జాలునని తనకుఁ దోఁచుట చేతఁగావలయు భారత ప్రయోగములలోని లక్షణవిశేషములే యనేకములు సూరిచే బాలవ్యాకరణమున సంగ్రహింపఁబడఁజాలవయ్యెను... ..." అనియు ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితాసర్వస్వకర్త వ్రాయుటకుఁ గారణ ములు వెదక వలయును.

"సూరిగారికి శిష్యులయి పెద్దలయిన వారును, పెద్దలయి శిష్యులయినవారును పెక్కుమంది కలరు. వారిలో సీతారామాచార్యుల వారు ప్రముఖులు, ప్రసిద్ధులు." బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు గారు రచించిన ముఖ్యగ్రంథములు శబ్దరత్నాకరము, త్రిలింగలక్షణ శేషము. మొదటిది నిఘంటువు. రెండవది వ్యాకరణము. రెండును క్రీ. శ. 1885 లో ముద్రితము లయినవి. చిన్నయసూరి నిర్యాణము నొంది యప్పటి కిరువదిమూఁడేండ్లు.

చిన్నయసూరికి శిష్యుఁడనని సీతారామాచార్యులుగారు చెప్పు కొనలేదు. కాని గురుపుగారి యుపజ్ఞ వారికిఁ దెలియును. తెలియు ననుటకు వారి మాటలే తార్కాణము. క్రీ. శ. 1865 సంవత్సరము డిసెంబరునెల సుజనరంజనీ పత్రికలో కె. సుబ్బరాయలు, వి. కృష్ణ మాచార్యులు అనువారిని గలుపుకొని సీతారామాచార్యులుగా రీవిధముగా వ్రాసిరి.

"......దీనిని (నీతిచంద్రిక) రచించిన పరవస్తు చిన్నయ సూరిగారి కాంధ్రమునందును, తదుపయుక్త సంస్కృత ప్రాకృతముల యందుఁ దలస్పర్శియగు పరిజ్ఞానము కలదని వారు చేసిన లక్ష్య లక్షణగ్రంథములే నిరూపించుచున్నవి. మేము వారితోడఁ జిరకాలము సావాసముచేసి యాంధ్రమునందలి యనేకవిషయంబుల నెఱింగిన వారము గనుక వారి పాండిత్యము మా కనుభవసిద్ధము......"

మఱియు క్రీ. శ. 1885 లో అచ్చున కెక్కిన శబ్దరత్నా కరము పీఠికయందు వారే యిట్లు వ్రాసిరి.

"... ... కావున లక్షణంబుం బాపఁ గొంతకాలంబునకు

ముందు సంస్కృతాంధ్రంబులయందు విశేషపాండిత్యంబు కలిగి యాసేతుహిమాచలము చాలఁ బ్రసిద్ధివహించియుండిన పరవస్తు చిన్నయసూరిగారు జీవితులై యుండిన కాలంబున దీర్ఘసూత్రతతో ననేకగ్రంథపరిశోధనంబు గావించి మిగుల విరివిగాఁ బ్రయోగ సహితం బుగ అకారాది తెనుఁగు నిఘంటు వొకటి వ్రాయఁ బ్రారంభించి వడపు చుండిరి ... ..."

ఈ విధముగా వ్రాసిన బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు రచించిన త్రిలింగలక్షణ శేషమునకు, శబ్దరత్నాకరమునకు చిన్నయ సూరి రచించిన బాలవ్యాకరణమునకు ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్కార్యా లయమునుండి పశ్యతోహరుల చేతిలోఁ బడిన నిఘంటువునకుఁగల బాంధవ్య మెట్టిది ? చిన్నయసూరి జీవిత చరిత్రమునఁ గొన్ని విషయ ములు ఎవ్వరును మఱచిపోఁదగనివి యున్నవి. సూరి పరమపదించిన తరువాత ఆయన కోడలగు పరవస్తు అలమేలమ్మగారి కడకు వెళ్ళి, సూరి రచించిన నిఘంటువును ఎవరిచేతనైనఁ బ్రకాశింప జేయుంతుమని చెప్పి, దానిని సీతారామాచార్యులుగారు తీసికొని కొంతకాలము తమ యొద్ద నుంచుకొనిరి. పిదప ప్రకాశకు లెవ్వరు లభింపలేదని వారు తిరిగి దానిని అలమేలమ్మగారి కిచ్చిరి. కాని ఆచార్యులుగారు సూరి నిఘంటువునుండి ఆవశ్యకములగు విషయములను గ్రహించి, తాము సేకరించిన విషయములతో జోడించి శబ్దరత్నాకరమును ప్రకటించిరి. అంతేకాక చిన్నయసూరి ఆంధ్రశబ్దానుశాసన శబ్దలక్షణ సంగ్రహ సూత్రాంధ్రవ్యాకరణములలోఁ జెప్పి, బాలవ్యాకరణమునఁ జెప్పక విడిచిన లక్షణము లనేకములు త్రిలింగలక్షణ శేషమునందుఁ జేర్చిరి. కావుననే "భక్తిప్రపత్తులతో గురుస్వామికి కైంకర్యమొనరించి, గ్రంథ కర్తగా వన్నెకెక్కుటకు చాలినంత విషయసామగ్రి పదిలముగా సంగ్ర హించుకొని శబ్దరత్నాకర సంధాత లయి, సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణ శబ్దా శాసనములందు సూరి నిక్షేపించి యుంచిన లక్షణ విషయములను పెక్కింటిని ప్రౌఢ వ్యాకరణ ద్వారమున వెలుఁగునకుఁదెచ్చి, గురుభక్తి నెఱపిన బహుజనపల్లివారు చిన్నయసూరి శిష్యులలో ప్రముఖులు" అను సత్యకథనము సంభవించినది.

సూరి సేకరించిన లక్షణ విషయము లేవేవి యెట్లు త్రిలింగ లక్షణ శేషమున కెక్కినవో యింతకుముందే సత్యసరాయుణులను పండిత ప్రవరులు రుజువు చేసిరి. ఇవిగాక సూరికిఁ దెలిసిన మఱికొన్ని లక్షణ విషయములును త్రిలింగ లక్షణ శేషమున నున్నవి. సూరి రచించిన నిఘంటువునందలి కొన్నివివరణ వాక్యములను, బాలవ్యాకరణమునందలి సూత్రరచనా పద్ధతిని, సూత్రోదాహరణములను, ప్రయోగములను సూక్ష్మముగాఁ బరిశీలించినచో సీతారామాచార్యులుగారు గురువుల కెట్లు ఋణపడిరో స్ఫటిక స్పష్టముగాఁ దెలియును. ఆ విశేషములను దెలియఁజేయుటయే నా సంకల్పము. సూరి రచించిన నిఘంటువును నేను జూడలేదు. కాని దానిని గూర్చి చిలుకూరి పాపయశాస్త్రిగారు ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక నలువదవ సంపుటమున నాల్గవ ఆఱవ సంచికలయందు వ్రాసిరి. పాపయ్యశాస్త్రిగారు సూరి నిఘంటువు నుండి యుద్ధరించిన విషయములు నా నిర్ణయములకు దోహదము చేసినవి. పరిచ్ఛేదక్రమము ననుసరించి సీతారామాచార్యులుగారి సూత్ర ములు చూపి, ఆ లక్షణములు చిన్నయసూరికిఁ దెలియునని రుజువు వేయుదును. ఈ వ్యాసమునందలి మంచి సెబ్బరలకు సహృదయు లయిన విజ్ఞులే ప్రమాణము.

1. తద్భవములందు నలఘురేఫము కలదు.

(త్రిలింగ. శేష, సంజ్ఞా, సూ. 9)

తత్సమములందుఁ గూడ శకటరేఫము కలదు. సీతారామా చార్యులుగారు కఱకంఠుఁడు, కాఱియ మున్నగు వానిని సూత్రోదా హరణములుగా నిచ్చిరి. అంతేకాక శబ్దరత్నాకరములో "పెఱ" అను శబ్దముకడ ఆచార్యులుగారు "ఇట్లు పెఱ, చెఱ ఇత్యాద్యనేక శబ్దములయందు శకటరేఫము కనబడుచుండఁగా చిన్నయసూరిగారు 'శకటరేఫము తత్సమ తద్భవములందు లేదు' అని చెప్పుటకు అభి ప్రాయమేమో తెలిసినదికాదు" అని వ్రాసిరి.

అహోబల పండితుఁడు తద్భవములలో అలఘురేఫము కల దనెను. పాఱు శబ్దము తద్భవ మనినయెడల శకటరేఫము దాని యం దుండుట దోషముగాదని యనుకొనవలెననియు, ఉక్కెఱ, కఱకు మొదలగు తద్భవములలో శకట రేఫముండుట దానికి హేతువనియు, కావుననే యథర్వణాచార్యులు లక్ష్యములనుబట్టి రేఫోచ్చారణము కల్ప్య

మని నవించెనని యు ఆ యభిమాన సత్యయుడటూ చార్యుడు వ్యాఖ్యానించెను.

* నను 'పాఱు' శబ్దస్య యది తద్భవత్వం తర్హి గురురేపః కథమితిచే న్నైష దోషః. 'ఉక్కెఱ' 'కఱకు' 'మొఱకు' ఇత్యాది తద్భవేష్వపి తచ్ఛ్రవణాత్. అతఏవ వాథర్వణః లక్ష్యాను రోధేన ఉదాహరణస్య కల్పితత్వమాహ.

(కవిశిరోభూషణము. అజన్త పరిచ్ఛేదము. 139 పుట 6)

సూరి బాలవ్యాకరణమున సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదములో పదునెనిమిదవ సూత్రమునకు దిగువ "శకటరేఫము తత్సమ తద్భవములందు లేదు" అని వ్రాసెను. కాని నిఘంటువు రచించునాటికి ఆయన తద్భవములలో అంఘురేఫము కనబడుచున్నదని యంగీకరించినవాడయ్యెను. ఆయన తన నిఘంటువులో 'కాటియ' శబ్దముకడ నిట్లు వ్రాసెను.

కాటియ – యాతన, (ప్రాకృ). కాని ఆ
ర్యాపి తద్భవేష్వలఘురేఫో దృశ్యతే.

2. కోట పేటలు వైకృతములు.

"కోట శబ్దభవము కోట. పింతా శబ్దభవము పేట... కోట్ట శబ్దపర్యాయంబుగా సంస్కృతంబున గోటశబ్దమెక్కండు గానం బడదు. దానివలనఁ గలిగిన దందురేని యప్పుడది కుండ లోనగువాని వంటిదని యెఱుంగవలయును......"

(త్రిలింగ. శేష, సంజ్ఞా. సూత్ర.)

చిన్నయసూరి "త్రిలింగదేశ వ్యవహార సిద్ధంబగు భాష దేశ్యంబు" అని వ్రాసి యా సూత్రముక్రింద కోటపేటల నుదాహరించెను. బాల వ్యాకరణములో ఈ శబ్దములు దేశ్యములుగా సంభావించిన సూరి తన నిఘంటువులో వైకృతమని నిర్ణయించెను. దాని యం దిట్లున్నది.

కోట :– ప్రాకారదుర్గము, సౌధము నగరప్రాకారము.
సం. కోట్టః

"కోట్ట దురే పుసన్నపే" ఇతి హేమచంద్రః

కావున నిఘంటు రచన నాటికి సూరి 'కోట'ను 'కోట్ట' శబ్దభవముగానే గ్రహించెనుట నిర్వివాదాంశము.

ఇఁక పేట విషయము. సూరి యుదాహరించిన 'పేట' లో అరసున్న లేదు. అరసున్నతోఁ గూడిన రూపమును సూరి యుదాహరింపలేదని వజ్ఝల సీతారామస్వామి శాస్త్రిగారును నిర్ధరించిరి "పణ్య అనునర్థముగల సార్ధబిందుకపేట శబ్దమును సూరి యుదాహరింపలేదు. బాలవ్యాకరణముద్రణములలో నెందును సార్ధబిందుకపేట శబ్దము పడియుండలేదు. పేట–దే. వి. హారములో నొక సరము (శ. ర.) అను నిర్బిందుక పేట శబ్దమె సూరిచే నుదాహృతమయ్యె ననుటలో సందియములేదు" అని వ్రాసిరి. బహుజనపల్లివారీ నబిందుక నిర్బిందుక భేదము నెలగుర్తింపరో తెలియదాయె.

3. ఉదంతములగు నపుంసకముల కందువర్ణకము పరంబగు నపుడును నగాగమంబు కొన్నియెడలఁ గానంబడియెడి.

(త్రిలింగ శేష, శబ్దపరి, సూత్ర 21)

ఉకారాంత తుదినిగల యమహద్వాచకములకు 'అందు' అనుసప్తమీ విభక్తి ప్రత్యయము పరమగునపుడును గొన్నిచోట్ల నగాగమము కనఁబడునని సూత్రతాత్పర్యము. ఇట ఆచార్యులుగారు "అనిమిష నాయకత్వమునయందు" "నిండుజవ్వనంబునయందు" "మనంబున యందు" మున్నగు లక్ష్యములుచూపిరి. నాయకత్వము + న + అందు = నాయకత్వము + న + అందు = నాయకత్వమునయందు. ఇట్లే యితర లక్ష్యములు ప్రాప్తించును.

చిన్నయసూరియు నిట్టిప్రయోగములను జూచెనని చెప్పవలయును. చూడనిచో "సమాసంబునయందు ద్రుతంబునకు లోపంబగు" (బాల, సంధి, సూత్ర 24) అనురీతిని సూత్ర నిర్మాణ మెటు చేయుగలడు? "సమాసము" అనునది యుదంతమయిన యమహద్వాచకముగదా! దానికి 'అందు' వర్ణకము పరమయినప్పుడు నగాగమము ప్రాప్తింపనిచో "సమాసంబునయందు" అను రూప మెట్లేర్పడును?

4 వలన కాదేశం బగు ద్వితీయా సప్తమిందూపేది యుండిన లోపంబు బహుళంబుగా నగు.

(త్రిలింగ శేష, కార, సూ 8)...

ఈ సూత్రార్థము తెలియుటకు బాలవ్యాకరణము ఎరక

పరిచ్ఛేదము నందలి తొమ్మిదవ పదవ పదునొకండవ సూత్రములను జూడవలయును. "అపాయ భయ జుగుప్సా పరాజయ ప్రమాద గ్రహణ భవన త్రాణ విరామాంతర్ధి వారణంబు లెద్దాని వలన నగు దానికి వలన వర్ణకంబగు (బాల. కార. సూత్ర 9) "అఖిల్ వెరలెన్ గొలంకులన్" (స్వారోచిష మను సంభవము. ఆశ్వా 3. పద్య 60) అని కవి ప్రయోగము. తుమ్మెదలు గొలంకులనుండి అపాయము అనగా ఎడబాటు కలిగినది కాబట్టి 'కొలంకులు' అను దానికి వలన వర్ణకము వచ్చి "కొలంకుల వలన" అని యగును. "ఉండిపదం బొకానొకచో వలన వర్ణకంబున కనుప్రయుక్తం బగు" (బాల. కార. సూత్ర 10) అను సూత్రముచే "కొలంకులవలన + ఉండి" అని యగును. "ఉండి శబ్దము పరంబగునపుడు వలనకు ద్వితీయాసప్తములు ప్రాయికం బగనగు" (బాల. కార. సూత్ర 11) అను సూత్రముచే వలనకు ద్వితీయ ప్రాప్తించి "కొలంకులవలన + ఉండి = కొలంకుల + ను + ఉండి" అని యగును.

తరువాత ఆచార్యులుగారు చెప్పిన పయిసూత్రముచే వలన కాదేశముగా వచ్చి ద్వితీయమీదనున్న ఉండికి లోపము కలిగి "కొలంకులను + ఉండి" = కొలంకులను" అని యగును. ఇట్లు ఆచార్యులుగారు " దితి గర్భమున జెచ్చెర వెలువడు" "రక్తంబు వదన గహ్వరమున వెలువడు" మున్నగు లక్ష్యములను జూపిరి.

కాగా చిన్నయసూరి తన నిఘంటువులో జైమిని భారతము నందలి

కం. కౌరవ సభలో లజ్జా
వారిధిఁ దగ నుద్ధరింపవా ద్రౌపది; న
న్నారీతి నుద్ధరింపుము
నీరజదళనేత్ర! కలుషనీరధివలనన్.

అను పద్యము నుదాహరించి "వారిధి నితి పంచమ్యా ద్వితీయా" అని యనుటచే ఆచార్యులుగారు చెప్పిన లక్షణము సూరికిఁ దెలియునని యనుకొనక తప్పదు. "వారిధి వారిధి వలన = వారిధివలన + ఉండి = వారిధి + ను + ఉండి = వారిధిని + ను = వారిధిని" అని యగును. సూరి సహృదయులు లాలో చింతురుగాక!

ఈ పద్యమును గూర్చి యొకమాట చెప్పవలయును. సూరి లజ్జావారిధిఁ దగ నుద్ధరింపవా" యను పాఠమును జూపెనుగదా! కాని వావిళ్ళవారు 1953 స॥ లో ముద్రించిన జైమిని భారతములో "లజ్జావారిధి దిగ నుద్ధరింపవా" యని యున్నది. ఈపాఠము ప్రకరణోచితము గాదు.

5. ధాతుజ విశేషణ భావార్థక పూర్వ వ్యవహితా వ్యవహిత
కర్తృప్రథమకుఁ దఱచుగ యొక్క షష్ఠి యగు
(త్రిలిం. శేష, కార, సూత్ర 15)

ధాతుజ విశేషణములకు, భావార్థకములకు వెనుకనుండి కర్తను జెప్పు పదమునకు ప్రథమావిభక్తికి మాఱుగా షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయమగు ' యొక్క" తఱచుగా నగును. కర్తను జెప్పు పదము ధాతుజ విశేషణములకు, భావార్థకములకు వెన్నుదన్నియున్నను, ఎడముగా నున్నను ఈ సూత్రము ప్రవర్తించును.

ధాతుజ విశేషణమునకు వెన్నుదన్నియున్న కర్తృపదప్రథమకు యొక్క షష్ఠి యగుటకు "నా చూడని రాజులు" మున్నగు లక్ష్యము లను ఆచార్యులుగారు చూపిరి. "నేను జూడని రాజులు" అనునది సాధారణ లక్ష్యము. ఇందు "చూడని ' యనునది ధాతుజ విశేషణము. దాని వెనుకనే యున్న "నేను" కర్త సూత్ర ప్రకారముగా కర్తయగు 'నేను' అనుదానికి యొక్క షష్ఠి చేరి "నా యొక్క"అని యగును. అప్పుడు "నా యొక్క చూడని రాజులు" అను రూపము ప్రాప్తించి "యొక్కకు లోపంబు బహుళంబు" అను సూత్రముచే "నా చూడని రాజులు" అని యగును.

ఈ పలుకుబడి చిన్నయసూరికి క్రొత్తగా దమకు తోఁచిందని బాల వ్యాకరణ సూత్రోదాహరణములే తార్కాణము. సూరి "అన్నాద్యము ప్ర. రు. లకు ముడుఁగులగు" (బాల క్రియా. సూత్ర 29) అను సూత్రమును వ్రాసి విద్యార్థులకు లక్ష్యములుగా "నా చెప్పిన పని చేయుము" "నా చెప్పిన పని చేయుఁడు" అను వానిని జూపెను. ఆ లక్ష్యములలో 'చెప్పిన' యనునది ధాతుజ విశేషణము. "నేను జెప్పిన పని" యనునది సాధారణ లక్ష్యము. "నేను"

అను కర్త "చేసిన" యను ధాతుజ విశేషణము వెనుకనే యున్నది. అందుచే నుయొక్క షష్ఠి చేసినచో "నా యొక్క చెప్పిన పని" యను రూప మేర్పడి యొక్క లోపించి "నా చెప్పిన పని" యగును

6. యొక్కకు లోపంబు బహుళంబు.

(త్రిలింగ. శేష, కార, సూత్ర 16)

షష్ఠీ విభక్తి ప్రత్యయ మగు యొక్క బహుళముగా లోపించును. సమాసంబున 'యొక్క' లోపించుట ఎంతగాదు. బాలవ్యాకరణమే "సమాస విభక్తికి లోపంబగు, అట్లుగానిచో గాదు" (సమాస. సూత్ర 25) అని శాసించుచున్నది. సమాసము గానప్పుడును యొక్క బహుళముగా లోపించు నని ఆచార్యులుగారు చెప్పిరి. "వాసిత ధమ్మిల్ల భారానకలిత దివ్యామోద నవపుష్పదామములయు" అను లక్ష్యమును జూపిరి. "దామముల యొక్క+యును" అనునది ఆదిమ లక్ష్యము. 'ను' శబ్దము అవ్యయము. "నామ సర్వనామంబులకును గళలను నవ్యయంబులకును గడపల సముచ్చయార్థ విశేష పాద పూరణంబులయందు 'ను' శబ్దంబు తఱచుగ నగు. కళలను ననుదంత శబ్దముల మీఁద నయ్యది యువర్ణపూర్వకంబు విభాష నగు. మఱియు నది శేషషష్ఠీయందు యొక్క లోపించినపుడు రాగమాంత బహువచనంబు మీఁదను సముచ్చయమునం జూపఁబడె" (శబ్ద పరిచ్ఛేదము. సూత్ర 116) అని ఆచార్యులుగారు చెప్పిరి. "దామముల యొక్క+యును" అని యున్నప్పుడది సమాసము గాదు. యువర్ణ పూర్వకమయిన 'ను' అను అవ్యయము పరమగుటచే నిది సమాసము గాదని గ్రహింపవలయును. అయినప్పటికి 'యొక్క' లోపించుటచే "దామములయును" అని యగును.

బాలవ్యాకరణమునందలి "స్త్రీ సమంబులగు విశేషణంబులయు, ముపర్ణాంత విశేషణంబులయు బహువచనంబున వైకల్పికంబు బహుళంబుగా నగు" (కార. సూత్ర 20) అను సూత్రమును జూచినచో త్రిలింగ లక్షణశేషకర్త చెప్పినలక్షణము సూరికిని దెలియునని తేటతెల్లమగును. "విశేషణంబులయు" "ముపర్ణాంత విశేషణంబులయు" అను పదములను జూడుఁడు. "విశేషణంబులయొక్క+యును" "ముపర్ణాంత విశేషణంబుల యొక్క+యును" అని యున్నప్పుడు అవి సమాసములు గావు. కావున 'యొక్క' లోపించినది. త్రిలింగ లక్షణ శేషకర్త చెప్పినదిదే కదా!

7. షష్ఠీ తత్పురుషంబులందు నగాగమంబు విభాషనగు.

(త్రిలింగ. శేష, సమాస, సూత్ర 1

షష్ఠీ తత్పురుష సమాసములలో నగాగమము వైకల్పికముగా నగు నని సూత్రార్థము. ఆచార్యులుగారు "ఎలజవ్వనంబున విలసనంబు మున్నగు లక్ష్యములను జూపిరి. ఎలజవ్వనంబు యొక్క+విలసనంబు. ఇది సమాసము గావున విభక్తియగు 'యొక్క' లోపించి "ఎలజవ్వనంబు+విలసనంబు" అని మిగులును. తరువాత షష్ఠ్యంత మగు "ఎలజవ్వనంబు" నకు నగాగమమైనచో "ఎలజవ్వనంబు+విలసనంబు= ఎలజవ్వనంబు+న+విలసనంబు ఎలజవ్వనంబున విలసనంబు" అని యగును. నగాగమము వైకల్పికము గావున "ఎలజవ్వనంబు విలసనంబు" అనియు నగును.

చిన్నయసూరియే యిట్టి ప్రయోగమును జేసెను. "తెనుఁగునకు శబ్దలక్షణము" అను పద్యమును జూడుఁడు. ఆ పద్యమున "ఈ వ్యాకరణంబునమూలంబు" అను ప్రయోగమున్నది. అది షష్ఠీతత్పురుష సమాసము. "ఈ వ్యాకరణంబుయొక్కమూలంబు" అని యుండఁగా యొక్క లోపించి షష్ఠ్యంత పదమునకు నగాగమమయి "ఈ వ్యాకరణంబునమూలంబు" అను రూప మేర్పడినది.

సీతారామాచార్యులుగారు "అనేక కర్తృక క్రియకు సమీప కర్త యొక్క లింగవచనంబులగు" (వాక్య. సూత్ర 15) అని యొక లక్షణము చెప్పిరి. అనేక కర్తృక క్రియ యనఁగా పెక్కు కర్తలు గల ఏక క్రియ. ఒక వాక్యమున మహద్వాచకములు, అమహద్వాచకములు అయిన కర్తృపదములు పెక్కు యుండి, యొక క్రియతో నన్వయించినచో ఆ క్రియ అనేక కర్తృకక్రియ యగునని సూత్రకారుని తలంపు. దాని సమీపమున నే కర్తృపద ముండునో యా పదము ననుసరించి ఆ క్రియకు లింగవచనము లేర్పడునని సూత్రార్థము.

ఈ సూత్రములో "లింగవచనంబులగు" అని యున్నది. ఇట లింగ మనఁగా నేమి? దానికి మహత్త్వమనియో, అమహత్త్వమనియో, యర్థము చెప్పుకొనవలయును. ఏలయన తెలుఁగుశబ్దములకు—అందు ను క్రియాపదములకు—లింగము లేదు. కావుననే సూరి "అచ్చిక శబ్దంబు లెల్లం దఱచుగ స్త్రీ సమంబులుం గ్లీబసమంబులు నయియుండు" (అచ్చి. సూత్ర 2) అని నామ విభక్త్యంతములయిన తెలుఁగు మాటలకు లింగము నుద్దేశించెను. ఆ విధముగా క్రియాపదములకు లింగము నిర్దేశింపఁబడలేదు. ఈ హేతువుచే ఆచార్యులుగారు వాడిన లింగశబ్దమునకు మహత్త్వమనియో, అమహత్త్వమనియో యర్థము చెప్పుకొనవలయును. పెక్కు కర్తలున్నప్పుడు క్రియాపదమునకు సమీపముగా నున్న కర్తృపదము ననుసరించి మహత్త్వమో యమహ

త్వమో ఏకత్వమో బహుత్వమో యగునని సూత్రార్థము.

'ఏ వాని బంధుమిత్రులు జీవధనంబులు డప్పిఁజెందును......' అని ఆచార్యులుగారు చూపిన లక్ష్యము. ఇట చెందును అను క్రియా పదమునకు మహద్బహువచన మగు బంధుమిత్రులు, అమహద్బహు వచన మగు జీవధనంబులు రెండును గర్తలే. కాని దానికి అమహద్బహు వచనమగు జీవధనంబులు సమీపమున నున్నది. కాబట్టి చెందు ధాతువునకు అమహత్త్వము బహువచనము ప్రాప్తించినవి. అయిన ధాతువు ఏకవచనాంత మయినదేమి? యను ప్రశ్న కలుగును. "తిర్యగ్గణంబులు వాచ్యంబు లగునపుడు లిఙ్గాత్ముల ప్రథమ బహు వచనంబున కేకవచనంబగు" (క్రియా. సూత్ర 25) అను బాల వ్యాకరణ సూత్ర మున్నదికదా! కనుకనే అమహత్త్వము ప్రాపించిన 'చెందు' ధాతువునకు బహువచనము మాఱుగా ఏకవచనము ప్రాప్తించినది. బంధుమిత్రులు అను మహద్బహువచనమునుబట్టి క్రియా పదము రూపొందినచో "చెందిరి" యను మహద్బహువచనరూపమే యుండెడిది. కాని సమీపమున "జీవధనంబులు" అను అమహద్బహు వచన ముండుటచే "చెందును" అను క్రియాపద మేర్పడినది.

తిక్కన గావించిన "భూవరుడు సుహృజ్జనంబుఁ బరి వారముఁ జిత్తములందు మెత్తురే" (విరాట. ఆశ్వా 4. పద్య 11) అను ప్రయోగము ఆచార్యులుగారు చెప్పిన లక్షణమునకు విరుద్ధముగా నున్నది. చదలువాడ సుందరరామశాస్త్రిగారు దండిగుంట సూర్య నారాయణ శాస్త్రిగారు రచించిన భారత సంజీవని యను వ్యాఖ్యతోఁ గూడిన విరాట పర్వమునందు, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయమువారి సంశోధిత భారతమునందును, ఆంధ్ర సాహిత్య- ఏకాడమీవారి భార తము నందును తిక్కన ప్రయోగము పైవిధముగనే యున్నది.

ఆ పద్యపాదమున భూవరుఁడు అను మహద్వాచకము సుహృ జ్జనంబు పరివారము అను అమహద్వాచకములు కర్తలు. "మెత్తురే" యనునది క్రియాపదము. మూఁడుకర్తలుండుటచే అది అనేక కర్తృకక్రియ యగును. దానికి పరివారము అను అమహదేకవచనము సమీపమున నున్నది. ఆచార్యులుగారు చెప్పిన లక్షణము ప్రకారముగా అక్రియాపదమునకు అమహత్త్వము, ఏకవచనము ప్రాప్తించి "మెత్తునే" యను రూపము రావలయును: కాని మెత్తురే యను రూపమే యట నున్నది.

దీనినిబట్టి "అనేక కర్తృకక్రియకు సమీపకర్తయొక్క లింగవచనంబులగు" అని ఆచార్యులుగారు చెప్పిన లక్షణము నిత్యవిధి గా దనియు; దానిలో మార్పులు వలయుననియుఁ దోచుచున్నది.

ఉపయుక్త గ్రంథములు

1. సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణములు—
   ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకటితము.
2 ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితాసర్వస్వము.
3. రమణీయము—ద్వితీయముద్రణము.
4 ప్రౌఢవ్యాకరణము—తత్త్వబోధినీ వ్యాఖ్యానమేతము.
5. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక—
   నలువదియవ సంపుటము.

అబ్ధీ

శ్రీ సోమసుందర్

అసలే వృద్ధుడా అబ్ధి
పైగా ఉబ్బసం కూడానా
అయినా మానడు అపథ్యం
జిహ్వాచాపల్యానికి బొత్తిగా దాసుడు !
అందుకే అస్తమానం కక్కుతాడు కఫం
ఒగర్పులో బాధపడుతూనే ఉంటాడు
ఎడతెరిపిలేని ఆయాసం
కాని వాడికి చావురాదు చిత్రం
వైద్యుడూ నారాయణుడూ మాత్రం
హరించుకు పోయారెప్పుడో !
సెలయేళ్లూ యేళ్లూ నదులూ మహానదులూ
లక్షలాది కృశాంగినులూ సింహేంద్ర మధ్యలూ
అన్నీ వాడికి సాకీలూ చషకాలూ:
అనునిత్య మధుసేవనంలో
సాక్షాత్తూ సమవర్తికీడు;
అనవరత వర్తమానతలో
ఒమార్ ఖయ్యాముకి సైదోడు
ఇంత సనాతనుడూ మళ్లీ
కొడుకుల కొడుకులూ కూతుళ్లకి పెళ్లిళ్లాడి
ఎప్పుడూ తలపెట్టడు; ఎవరికి వారు
'స్వయంవరమే' అనడంలో వాడాధునికుడు !
''అడ్ధీ...అబ్ధీ...!
ఇంతటి దీర్ఘాయుర్దాయానికి
అసలు రహస్యం చెప్పు:
కామితార్థసిద్ధా ? అహరహ సంగమలబ్ధా ?
కూలంకష మద్యపాన ప్రసిద్ధా ?

వేముగల్లు

శ్రీ గుండి లింబాద్రి

రాజా మల్లన కీర్తి వందికలు సర్వంబొంగి మధ్యాశ్రిత
క్షోణీభృద్యన దురమై గుణమణి స్తోమంబు లన్నింటియు
క్షీణ శ్రీ పురుషోత్త మాశ్రయము నైచెల్వారి దానామృత
శ్రేణిం ద్యాగ సముద్ర నామము వహించె న్వేముగల్లిపురిన్.

సిం. ద్వా. 1-56

అని సింహాసన ద్వాత్రింశిక కర్తయగు కొఱవి గోపరాజుచే కీర్తించ

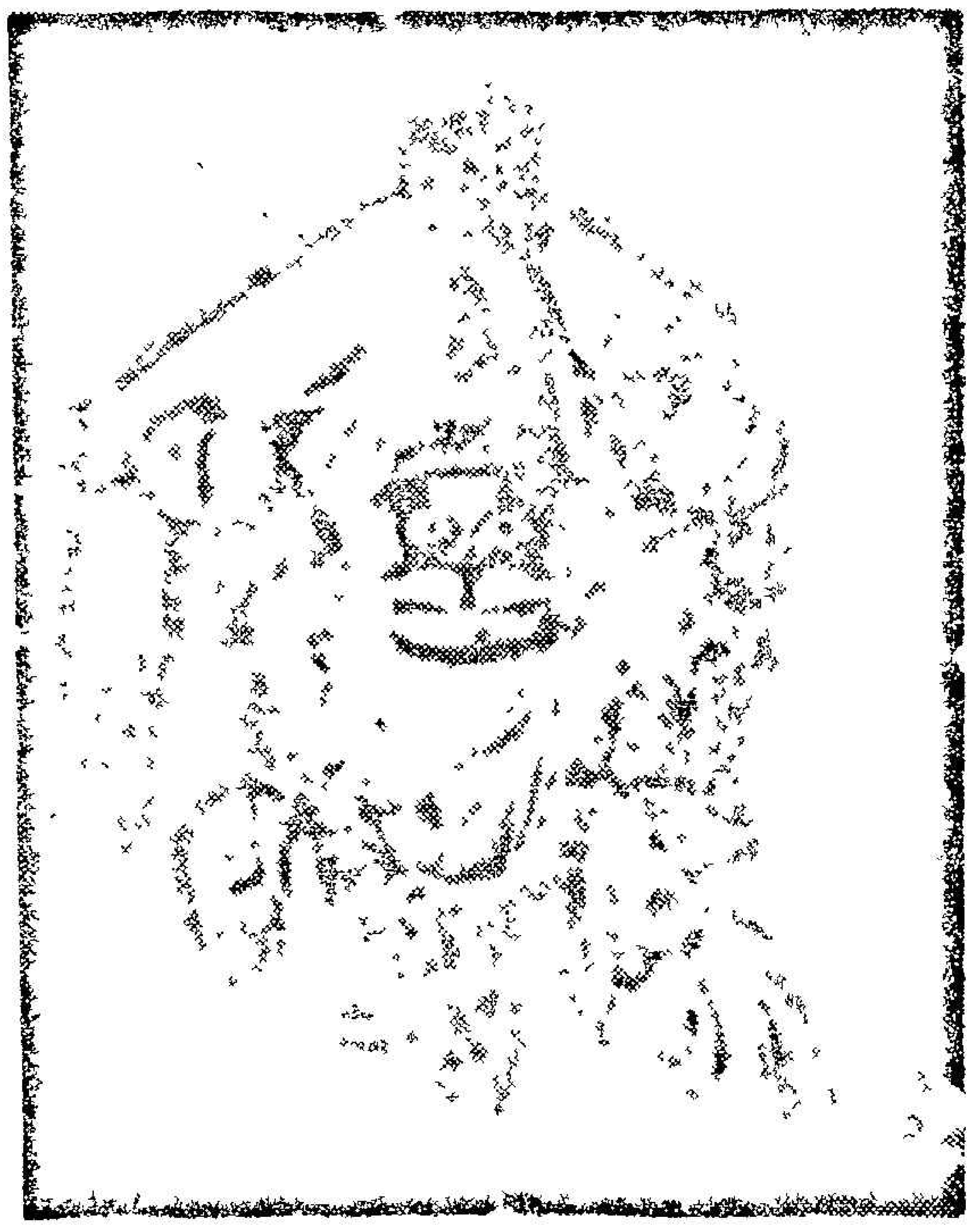

లింబాద్రి గుట్టపై వెలసిన నారసింహస్వామి విగ్రహం
"ఏకేన చక్ర... ..." అను దానికి చక్కని అనుకృతి:

బడిన, హరిహరుల చరణ ధూళిచే రాగరంజితమై పుణ్యక్షేత్రంగా ప్రఖ్యాతిచే కొనియాడబడుచున్న "భింగల్" నిజామాబాద్ జిల్లా ఆర్మూర్ తాలూకా కేంద్రమునకు తూర్పు దిక్కున 18 - 20 మైళ్ళ దూరములో విరాజిల్లుచున్నది జిల్లా కేంద్రమైన నిజామాబాద్‌నుండి ఆర్. టి. సి. బస్సు సౌకర్యము కలదు. ఇచటికి నిజామాబాద్, కరీంనగరము, ఆదిలాబాద్ ప్రాంతమువారే గాక బొంబాయి, నాగపూర్ మొదలగు దూర ప్రాంతములనుండి కూడ యాత్రికులు వస్తూవుంటారు. "బాలాఘాట్" పర్వత శాఖలలో కల ఒక చిన్న శాఖలో విరాజిల్లుతూ ప్రకృతి ఎంతో సుందరముగా నుండును.

చరిత్ర : ప్రస్తుతము 'భింగల్' అని పిలవబడుతూవున్న దీనిని "వేముగల్లు" అని "వేంగల్‌కస్బా" అని మొన్న మొన్నటి వరకు పిలిచేవారు. 'వేముగల్లు'ను ఉర్దూ లో 'బేంగల్' అని అనేవారు. ఇప్పుడు 'భింగల్' అని వ్యవహారములో వుంది. కాని చారిత్రకంగా చూస్తే వేముగల్లు, - వేములకొండ - 'వేపకల్లనగరి' అను పేర్లు కనబడుతూ వున్నాయి. 'వేముగల్లు' అను దానికి సంస్కృతీకరణమే నింబాద్రి నింబ + అద్రి = వేప + కల్లు = ఇకపోతే ప్రస్తుతము వేముగల్ - నింబాద్రిగుట్ట ఈ రెండు వేరువేరుగా వ్యవహరింపబడుతున్నాయి. గ్రామానికీ గుట్టకూ 2 మైళ్ళదూరం వుంది. గుట పై శ్రీ లక్ష్మీనరసింహస్వామి దేవర వేంచేసియుండగా గ్రామమైన వేముగల్‌లో పరమ వైష్ణవుడైన శివుడు వెలసియున్నాడు. ఒకానొకప్పుడు 'వేముగల్లు' చాల పెద్ద పట్టణమై నేటి నింబాద్రిగుట్ట గ్రామము కలసియుండెడిదని చెప్పవచ్చు. హరిహరులు వెలసిన క్షేత్రము కావుననే కొఱవి గోపరాజు,

"ఉరగనికరవేషీ యోగ నిద్రాభిలాషీ
గిరిధర వరదాయా క్షీరవారాశిశాయా
పుర విదళన దక్షా పుండరీకాయతాక్షా
స్మరహరహరిరూపా సత్యనిత్య స్వరూపా"

అని యిద్దరినీ ఒకేఒక రూపంలో చూడగల్గినాడు. ఇచ్చట

*గాయత్రీ శిఖరాలలో ఆధునిక ముదిగొండ చాళుక్య వంశపు కాలమునాటి శిథిల శాసనము కలదు. ఇతిహాసికముగా మానిలిగో బోధన్ — వేములవాడల మధ్యనున్న యీ క్షేత్రం చాళుక్యుల కాలంలో అతి వైభవమును అనుభవించినది రాణామల్లన్నకు రాజధానియైన పల్లికొండ, ఇనుప కత్తులకు లండన్‌లో కీర్తి నార్జించిన కోనసముద్రము, సిరికొండ, మానువాలు (మానాల్) వైష్ణవ క్షేత్రమైన పెద్దంగటి (పెద వేములవాడ), కుఅసామానులు, ప్రేమ మొదలగు వాటికి అంగడియై ప్రసిద్ధి నందుకొన్న "పెరపెట" మొదలగు నవి 5 మైళ్ళ పరిధిలోనే కలవు. ఇత్తడి పనితనానికి 'వేముగల్' కు చాల మంచిపేరుంది. ప్రస్తుతము 2, 3 గృహాలుమాత్రం మిగిలినవి. చాలమంది నిర్మల్ మొ॥ పట్టణాలలో వుంటున్నారు.

బ్రహ్మవైవర్త పురాణాంతర్గతమైన 10 అధ్యాయములు గల శ్రీ నృసింహగిరి క్షేత్ర మహాత్మ్యం అను పురాణములో దీని వివరణ కలదు. అది చాల గొప్పగా యీ ప్రాంతములో చలామణిలో వుంది. (అట్టి దానిని మద్రగజాల బ్రహ్మశ్రీ నంది శ్రీధరరావుగారు త్వరలో తెలుగు రసికులకు అందించుచున్నారు). నింబాచలముపై వెలసిన నారసింహస్వామిని చూచిన సదసనే పరివ్రాజకాచార్య జగద్గురువు ఆదిశంకరులు—

ప్రబంధకవి.

ఏకేన చక్రమపరేణ కరేణ శఙ్ఖ
మన్యేన సింధుతనయా మవలమ్బ్య తిష్ఠన్
వామేతరేణ వరదాభయ హస్తముద్రాం
లక్ష్మీనృసింహ మమ దేహి కరావలంబమ్,

అని స్తుతించినాడని అంటారు.

తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రథమవిజ్ఞాన సర్వస్వమని కీర్తించ బడిన 'సింహాసనద్వాత్రింశిక' ను పునరందించిన గోపరాజుకు జన్మ నిచ్చినదీ పుణ్యభూమి.

...వేముగల్లు జన్మభూమిగా వెలిగియు...శ్రీమద్భగవద్గీతా యోగశాస్త్రమును అందించి చల్లోజి పండితు ఆడుకొన్న చోటిది. 'హరిశ్చంద్ర నాటకం' లో హరిశ్చంద్రుని నింబాచలంపై కెక్కించిన బ్రహ్మశ్రీ చాపి శ్రీనివాసులుగారు వెలిగిన సత్య క్షేత్రమిది

ఇప్పటికి సంస్కృతపండితులకు నెలయిచిది, ఒకప్పుడు శైవ—వైష్ణవుల సమపుట్టినగానున్నా నేను వైష్ణవక్షేత్రంగానే నిలిచి పోయినది. ప్రతి సంవత్సరం వైశాఖశుక్ల 6 నుండి పూర్ణిమ వరకు పుష్యపూర్ణిమనుండి కృష్ణ 7 వరకు ఉత్సవాలు జరుగుతుంటాయి. 'హోళి' నాడు డోలారోహణ వుంటుంది. కార్తీకశుక్ల 6 నుండి

'వేముగల్లు' శిథిలాం శివాలయపు నంది
దీనికి కొంత దూరంలో కల్యాణి చాళుక్యుల శాసనము
(శిథిలము) కలదు.

కృష్ణ 2 వరకు నింబాద్రి గుట్టపై కల్యాణోత్సవం, రథోత్సవము జరుగుతుంది, వేలాదిమంది వస్తుంటారు.

ధార్మిక, చారిత్రక, సాహిత్య కళారంగాలలో కీర్తినార్జించిన వేముగల్లు 1909 ప్రాంతములో పరగణా కేంద్రముగా నుండినది. పిమ్మట ఆర్మూర్ తాలూకా కేంద్రమైన పిదప నిదిపూర్తిగా మరుగున పడిపోయినది. కాని ఈమధ్యనే పంచాయతీసమితి కేంద్రముగా తిరిగి తన పురాతన శోభను పొందటానికి శ్రీ సుదర్శన్‌రావు సర్పంచ్‌గారి ఆధ్వర్యములో అవిరళకృషి చేస్తూవున్నది.

వేదవేదాంత వేద్యాయ దశరూపాది ధారిణే
స్తోతుం త్వాం నసమర్థోస్మి విధేహి కరుణాం మయి.

---

* (భాషాపరంగా నింబాద్రి అనేదే సరియైనా, వ్యవహారములోనిది లింబాద్రిగానే వుంది)

పరుగే నా బతుకు

శ్రీ దేవిప్రియ

మండు టెండలో నిలిచినా,

చలికి శరీరం మంచుగడ్డై

చలినెగళ్ళ కోసమో

శరీర దహనం కోసమో కాక,

రెండు గుండెలు సున్నితంగా రాసుకుంటే

రెండు ఆశయాలు ఆలింగనం చేసుకుంటే

పుట్టే నులివెచ్చని వేడికోసం

గ్రీష్మవర్షంలో ఆసాంతం తడిసినా

గోరువెచ్చని నీళ్ళ తోడ్పాటుకోసం

ఈ ముళ్ళు వెదజల్లబడిన దారుల్లో

ఈ ఆవలిగట్టు కనిపించని తీరాల్లో

నెత్తు రోడుస్తున్న అరికాళ్ళతో

వేదనామంత్ర పఠనం చేస్తున్న కళ్ళతో

బతుకు సంగీతాన్ని వెతుక్కుంటూ

ముందు నడిచిన బాటసారులు జారవిడుచుకున్న

జీవితపు విలువల్ని, మానవతా మణిహారాల్ని

యేరుకొంటూ యేరుకొంటూ

హక్కుల వలువల్ని విడిచేసి

బానిసత్వపు బందిఖానాలోకి నగ్నంగా నడిచివెళ్ళిన

వెనుకతరం అడుగుజాడల్ని తప్పించుకొంటూ

నడకే తపస్సుగా

అలుపే పయస్సుగా

క్షణమే వయస్సుగా

ఉదయాల్ని సూర్యుల్ని, సూర్యోదయాల్ని వెతుక్కుంటూ

పరిగెడుతూ పరిగెడుతూ – నేను.

కలగూరగంప

'కాకతీయుల చరిత్రకు ఒక అమూల్యశాసనము'

1974 'మే' నెల భారతిలో సుప్రసిద్ధ పరిశోధకులు శ్రీ పి.వి. పరబ్రహ్మశాస్త్రిగారు 'రుద్రమదేవి రణభూమిలో వీరస్వర్గమలంకరించెనా !' అనే శీర్షికతో—నల్లగొండ తా. చందుపట్ల గ్రామంలోని కాకతీయుల శాసనాన్ని ఇచ్చి ఆ శాసనానికి చరిత్రలోగల్గు ప్రత్యేకతను నిరూపించిరి. ఇంతకాలంగా అజ్ఞాతదశలోనున్న ఈ శాసనాన్ని పరిశోధనచేసి విషయ వివరణతో తెల్పి-సాహిత్య లోకకృతజ్ఞతా పాత్రులైనారు—శాస్త్రిగారు.

ప్రస్తుతశాసనమున్న 'చందుపట్ల' మా స్వగ్రామము. (దీనికి సమీపంలోనిగల 'నకరెకల్లు' చారిత్రక విశేషాలుగలది. శ్రీనాథమహాకవి క్రీడాభిరామంలో నల్లంగొండయు నాగిరికల్లును ధరణీస్థలం ప్రగల్భస్థలముల్ (121) అన్నాడు.) మా గ్రామంలోని శాసనం ఇంత ప్రాముఖ్యమైనదని తెలిసి ఎంతో సంతోషిస్తున్నాను, అయితే—దీన్ని గూర్చి కొంతతెల్పటం—ఈ సందర్భంలో అవసరం.

శ్రీ శాస్త్రిగారు ఎక్కడా పేర్కొనకపోయినా (తమవ్యాసంలో) 'ఈ గ్రామంవద్ద శాసనం ఉందని' ఇది ఇప్పటికె అక్షరాలు కానరాని స్థితికి వచ్చిందని—ప్రభుత్వంవారు—ముఖ్యంగా భూగర్భ—శాసన పరిశోధకవారు దీన్ని ఫోటోతీయించి-దానిలోని విషయాలు వెల్లడించగలరని కోరుతూ నేను 1966 సెప్టెంబర్ 'భారతి' (లేఖలు పుట 73) ద్వారా తెలియబరచినాను, తర్వాత ఒక లేఖ డైరక్టరుగారికి వ్రాస్తూ దానివెంట కత్తిరించిన ఈ రేఖాభాగాన్ని పంపినాను. చాలాకాలంతర్వాత రెండు లైన్ల జవాబు వచ్చింది 'మీ లేఖ చేరింది—విచారిస్తాము' (అంటే ఎంక్వయిరీ) అని తర్వాత పరబ్రహ్మశాస్త్రిగారిని కలిసి చెప్పినాను. వారుగూడ 'మంచిది' అన్నారు. రెండుమూడుసార్లు మళ్ళీ డైరక్టర్‌గారికి ఉత్తరాలువ్రాసినా జవాబులేదు. కాని నా పూరినుంచి ఒక లేఖ ఎప్పుడో వచ్చింది. ఇద్దరు వ్యక్తులు వచ్చి మా యింటో నేనుండి మా పెద్దలసాయంతో దాన్ని కాపీ తీసుకపోయినారని తెల్సుకొని సంతోషించినాను. ఆఫీసువారికి వ్రాస్తే జవాబు నాస్తి' శాస్త్రిగారుమాత్రం నాతో 'త్వరలో దీన్ని గూర్చి తెల్పుతాను. మీకూ ప్రత్యేకంగా వ్రాస్తాను' — అన్నారు. తర్వాత నాకు కూడా శ్రద్ధాసక్తులు సన్నగిల్లినవి. ప్రభుత్వ వ్యవహారంగదా'? త్వరలో 'అన్నశాస్త్రిగారు—1974 మే నెలలో ఈ శాసనానికి ముకురదీక్ష కలిగించినందుకు వారికి మరిమొకహారు కృతజ్ఞతలు. ఇందు నాదు నన్ను పేర్కొనలేదని బాధపడను. కాని దీని వెంటనే ఇదే స్తంభముపైగల 'చాళుక్య విక్రమాదిత్యుని రాజ్యపర్వములకు చెందినవి' అని శాస్త్రిగారు తెల్పిన ఆ శాసనాన్ని గూడా ప్రకటిస్తారేమో అనియు, దానికీ దీనికీ గలిపి ఒకే లేఖ 'భారతి'కి వ్రాతామనియు ఇంతకాలంగా చూచినాను. అది రాకపోవటంతో — వారికి కృతజ్ఞతలు తెల్పుతూ దీన్ని వ్రాసినాను, త్వరలో పై శాసనాన్ని వారు పరిశీలించి ప్రకటించగలరని విశ్వసిస్తున్నాను.

ఈ సందర్భంగా కొన్ని ముఖ్యవిషయాలు—

- 'చందుపట్ల శాసనం' ఉన్న స్థలంలో శివాలయాలు గలవు. ప్రస్తుత శాసనాధారమూ ఉన్నది, కాని మా గ్రామస్థులు వాటిని ముత్యాలమ్మగుళ్ళని వ్యవహరించి — గ్రామజాతర (ఊరబోనాలు) సమయంలో జంతుబలులు ఇచ్చి చాలా హేయంగా చేస్తున్నారు. అధికారిక బలములో వానిని మాన్పించి - యథాపూర్వ శివాలయంగా మార్పుచేయటం అవసరం.

- ఈ పరిసరాల్లో పూర్వం గ్రామము గందేవా! ముఖ్యంగా ఉత్తరంవైపు చెరువుకట్ట వెంబడి ఈ లక్షణాలు దిబ్బలు అవశేషంగా ఉన్నాయి. త్రవ్వకాలు జరిపిస్తే విశేషాలు బయలుపడుతవని నమ్ముతాము.

- సమీపంలోనేగల నకరెకల్లు ఊరివెలుపల పొలాల్లో ఒక శివాలయం ఉంది. నా గుర్తులో ఇప్పటి ఒక శాసన స్తంభం ఉండేది. ఈ మధ్య చూస్తే అదిలేదు. కాని దేవాలయం గోడలు తగరేసలు మాత్రం పొలం ఆక్రమించి — ఆ స్తంభాన్ని మాయం చేసింది. ఇది పాత దేవాలయం విగ్రహాలు ఉన్నాయి. ఇక్కడ పరిశోధన — త్రవ్వకం సాగటం

చాలా అవసరం. క్రీస్తుశకారంభం. నలగొండయు నకిరేకల్లును ధంజీస్ టీన్ ప్రొల్ప్త్యులమల్ (121) అనె గదా! అదే నకరెకల్లు.

౮ హైదరాబాదు — విజయవాడ జాతీయ రహదారిపై నకరెకల్లుకు రెండు మైళ్ళదూరంలో 'ఇనుపాముల' అనే గ్రామం గలదు. రోడ్డుకు ఒక ప్రక్క సుందర శిల్పాభిరామమైన దేవాలయం ఉన్నది. రోడ్డుకు ఉత్తరంవైపు కూలి పోగా మిగిలిన కోటగోడలున్నవి. ఇప్పటికీ పాత స్తంభాలు, రాళ్ళు విరిగిన విగ్రహాలు, పెద్దబావి ఉన్నాయి. ప్రజలు గోడను కూలగొట్టి పాటిమన్ను తెస్తుంటారు. ఎవరెవరికో ఏమేమో దొరికినాయని జనశ్రుతి.

ఇదేరోడ్డు పిల లమర్రికి పోతుంది ఇవన్నీ సమకాల దేవాలయాలు. చారితక ప్రదేశాలు. కాలగర్భంలో ఎంత చరిత్రను దాచుకొని రత్నగర్భ ఉంటున్నదో! మందలిస్తే తెలుస్తుంది. శాస్త్రిగారి పై శాసన విషయం కారణంగా వీటిని గూర్చి తెల్పగలిగినాను. అందుకు వారికి మరియొక మారు కృతజతలు. భూగర్భ పరిశోధన శాఖవారు వీని విషయమై శ్రద్ధసహింతురుగాత అని — ఆశంస.

—శ్రీ రంగాచార్య

*   *   *

శ్రీ రంగాచార్యులుగారు తమ పత్రికా లేఖయందు రెండంశములను తెల్పిరి.

ఇందు (1) అంశమునుగూర్చి దీనిలో వారు ఈ శాసనము యొక్క ఉనికినిగూర్చి తామే మొదట 1966 సెప్టెంబరు భారతిలో తెలిపితిమన్నారు. ఆ విషయము సత్యమేకావచ్చును. ఈవిషయముపై మరికొంత వారి లేఖలో వ్రాసియున్నారు. అందు "ఈ గ్రామంవద్ద శాసనముంది. ఇది ఇప్పటికే అక్షరాలు కానరాని స్థితికి వచ్చిందని ప్రభుత్వంవారు—ముఖ్యంగా భూగర్భ శాసన పరిశోధకవారు దీని ఫొటోతీయించి దీనిలోని విషయాలు వెల్లడించగలరని కోరుతూ నేను 1966 సెప్టెంబరు భారతి పుట 73 ద్వారా తెలియజరచినాను" అని వ్రాసిరి. కాబట్టి దీనిలోని విషయమునుగూర్చి వారేమియు వ్రాయలేదని స్పష్టము. ఆ విషయమును గూర్చి వ్రాయుటను ఇతరులకు వారే వదిలిరి.

ఇంతవు జరిగినప్పటికీ వారు కోరినదే కాగా వారు 1966 సెప్టెంబరులో భారతియందు తెలిపి, పురావస్తుశాఖ (భూగర్భశాఖ కాదు) కు తెలుపుట మున్నగు విషయములన్ని సమీక్షగా సేకరించి చూచినయెడల 1966 నుండి 1974 వరకు సుమారు 8 యేండ్లు ఆలస్యమైనదని వారి భావము కావచ్చును. దానికి కారణములు— ఈ శాఖయందు పరిశోధన కార్యక్రమము ఒక నిర్దిష్ట విధానము ననుసరించి జరుగుచుండును. ఆ లోగా వారివంటి సహృదయులు, చరిత్రాభిమానులు తెలియజేయు సమాచారమును సేకరించి ఆయాప్రాంతములు సర్వేచేయునపుడు అచటి శాసనములకు ప్రతులనుతీసి జిల్లావారీగా ప్రకటించుదుము. కనుక ఈ విధానములో నల్లగొండజిల్లా సర్వే ప్రారంభించిన తర్వాతనే దీనికి నకలు తీయుట జరిగినది. ఇది మొదటి ఆలస్యము. శాసనము వారు చెప్పిన రీతిగ అస్పష్టముగ నుండుటచే చదువుటయందు కొంత శ్రమకలిగి కొంత ఆలస్యమైనది. పూర్తి నిర్దుష్ట పాఠము ప్రచురణ జరుగువరకు కొన్ని సందర్భములలో తుది రూపము తాల్చదు కారణము అక్షరముల అదృశ్యతయే. ఈ శాసన మట్టిది. ఇది రెండవ ఆలస్యము. తాత్కాలికముగ పాఠమును మొదటవ్రాసుకొన్నను శాసనములోని విశేషములు వెంటనే స్ఫురించవు. ఈ శాసనములోని ముఖ్యవిశేషము ఎవ్వియు వాచ్యముగ చెప్పబడలేదు. అంటే రుద్రమదేవి యుద్ధమునందు మరణించుట యందు లేదు. అది ఊహామాత్రమే. అట్టి ఊహ మొదటి పర్యాలోచనలో స్ఫురించకపోవచ్చును. రెండవ లేక మూడవతూరి చదువునపుడు మనస్సునకు తట్టును. దీని విషయమట్లే జరిగెను. అప్పుడే మరల స్పష్టమగు ప్రతులను సేకరించి వీలగునంత నిర్దుష్టమగు పాఠమును ఇచ్చి ప్రకటించితిమి. ఇంకను సంశయములున్నవి. కనుక ఈ పాఠనిర్ణయము, విషయమును గ్రహించుట అను అంశములపై కొంత ఆలస్యము జరిగెను. తరువాత వారు కోరిన విధముగ విషయ

మాకు తెలియజేసిరి. వారు కోరకున్నను, ఇది పురావస్తుశాఖ యొక్క సర్వేలను చేసే పనిలో ప్రకటింపబడెడిది. శ్రీ రంగాచార్యులుగారు (పాలెం) శ్రీ తేజాల సత్యనారాయణగారు (నల్గొండ) శ్రీ వి. శేషాచారిగారు (రాయచోటి) శ్రీ గడియారము రామకృష్ణ శర్మగారు (ఆలంపూర్) శ్రీ బి.యన్.శాస్త్రిగారు (హైదరాబాద్) శ్రీ యాదగిరిరావుగారు (బోధను, శక్కరనగరు) మున్నగు పరిశోధకులు, చరిత్రాభిమానులు పురావస్తుశాఖకు అనేక విధములుగ సమాచారమునందించుచున్నందుకు ఈశాఖయందుపనిచేయుఉద్యోగులు సర్వదా వారికి కృతజ్ఞులు. వారి సహకారము ఎల్లప్పుడు కోరబడు చున్నది. ఇట్టి సహాయమొనర్చిన సహృదయులగు మిత్రులకు కొంత మంది పేర్లు వ్రాయుట, కొంతమందిపేర్లు వ్రాయకుండుట జరుగునేమో దానివలన ఈ మిత్రులలో కొందరికి న్యూనతను కొందరికి ప్రాధాన్యమును ఇచ్చుట జరిగి అనుచితమగు విపరీతార్థ ప్రాయములకు తావొసగునను భీతిలో సాధారణముగ వారికి ముఖత కృతజ్ఞతలు చెప్పుకొందుము. ఇట్టి సహకారము నంద జేయుచున్న తహశ్శీల్దారు గ్రామాధికారులు, ఉపాధ్యాయులు, దేవస్థానము లందలి అధికారులు, అర్చకులు, విషయాసక్తిగల విద్యార్థులు మున్నగు సహృదయు లందరకు మేము సర్వదా కృతజ్ఞులము.

శ్రీ రంగాచార్యులుగారు చందుపట్ల పరిసరములలోను సమరి కల్లు గ్రామ పరిసరములందును ఇంక కొన్ని ప్రాచీన అవశేషము లున్నట్లు తెలిపి యుండిరి. వాటిని గూర్చి ఆ శాఖోద్యోగులకు తెలు పుదుము. వారి కార్యక్రమము ననుసరించి వారు తగుచర్య తీసు కొందురు. వారి లేఖ భారతిలో రానున్నది కనుక తమవరి అందలి విషయము సేకరింపబడును.

ఇంక వారు వ్రాసిన రెండవ అంశము. శాసనము వారి గ్రామం లోనిది గనుక వారు శ్రద్ధవహించి వ్రాయుచున్నామన్నారు. చాల సంతోషము. ఇట్లు ప్రతి గ్రామంలోని వారు తమ ప్రక్కలో ఆ యా ప్రాంతములోని మన ప్రాచీన చరిత్రను, సంస్కృతిని ఉద్ధ రించుట మిక్కిలి అవసరము. అట్టి ప్రాచీన శిల్పఖండములను, శాసన శిలలను ఇప్పటికున్నవాటినైన పరిరక్షించుటలో కూడ తగు శ్రద్ధాసక్తులను ప్రదర్శించుచో పురావస్తు శాఖయేకాక ఇతరములు వా రందరు వారికి కృతజ్ఞులై యుందురు.

శ్రీ రంగాచార్యగారు నేను ఇంతవరకు ప్రకటించలేదని చెప్పిన

ఈ చందుపట్ల లోని రెండవ శాసనము చరిత్రవిషయములో అంత ప్రధానమైనది కాదు. కనుక జిల్లా శాసన సంపుటములో ప్రచురితమగును.

- శ్రీ పి. వి. పరబ్రహ్మశాస్త్రి.

"ఈ నాటి కవిత"

జనవరి నెల "భారతి"లో శ్రీ గంగిసెట్టి లక్ష్మీనారాయణగారి 'ఈ నాటి కవిత' అనే విమర్శనాత్మక వ్యాసంలో 'ఝంఝ'పై విమర్శను, ముఖ్యంగా నా జీవిత 'మహోషస్సు' గురించి వ్యాసకర్త వెలువరించిన అభిప్రాయాలను చదివాక మిన్నకుండలేక వ్రాస్తున్నాను.

విమర్శ టానిక్ వంటిది. ఆ టానిక్ మంచిదయితే మనిషిని బలవంతుడిగా చేస్తుంది. అలా కాకుండా కల్తీది, సరియైనది కాకుంటే మనిషికి ప్రమాదాన్ని తెచ్చిపెడుతుంది. లేని రోగాలనుకూడా తెచ్చిపెట్టడానికి అవకాశం వుంది. అలాగనే, విమర్శ అనేది సహేతుకమూ, శాస్త్రీయమూ అయినప్పుడు సాహిత్యానికి ఎంతో మేలు కలుగుతుంది. అవి కొరవడినప్పుడు విమర్శవలన సాహిత్యానికి ఏ మాత్రం న్యాయం జరుగకపోగా, సాహిత్యానికి లేని రంగులను అస్తవ్యస్తంగా పులిమి, దాని సౌందర్యాన్ని, రూపాన్ని దిగజార్చేస్తుంది. ఈ చివరి కోవకు చెందినదే శ్రీ గంగిసెట్టి లక్ష్మీనారాయణగారి విమర్శనాత్మక వ్యాసం.

చిన్నవ కవులు కొలానిక పద ప్రయోగాలను చేస్తున్నారని, అదేదో పెద్ద తప్పుగా భావించి విమర్శిస్తూ 'ఝంఝ'లోని నా కవిత 'మహోషస్సు' చివరి పంక్తుల్ని ఉదాహరించారు :

ఈ కవిత
కనువిప్పును కలిగించే రోచిస్సు
మహోషస్సు
ప్రభాసరస్సు...

ఇది వ్యాసకర్త ఉదాహరించిన నా కవితా పంక్తులు.

నా కవితలోని చివరి పంక్తుల్లో చివరి పదమును ఉ్రమ లయను

విప్లవ కథలు కాల్పనిక సాహిత్య ప్రయోగాలు చేస్తున్నారనడం వ్యాసకర్త తొందరపాటుకు కొండగుర్తు.

'నా కవిత
కనువిప్పును కలిగించే రోచిస్సు
''పెను చీకట్లను పోకార్చే మహోషస్సు'
నవ యువ విప్లవ రచనా ప్రభా సరస్సు''

ఇందులో కాల్పనిక వాసనలున్నాయన్న శ్రీ లక్ష్మీనారాయణ గారి ఆరోపణ ఎంతవరకూ వాస్తవమో విజ్ఞతగల సాహితీపరులే నిర్ణయించాలి. కాల్పనిక భావనలు వున్నాయని ఆరోపించే ముందు 'ఝంఝ' కు 'పీఠిక' వ్రాస్తూ మొదట్లోనే శ్రీ కె. వి. రమణారెడ్డి గారు చెప్పిన మాటలను జాగ్రత్తగా వ్యాసకర్త గమనించి వుంటే బాగుండేది.

''విప్లవ రచయితల సంఘం ఏ సాహిత్య సంస్థకూ పోటీగా ఏర్పాటు కాలేదంటే, చాలామంది నమ్మకపోవచ్చుగాక, ఇది నిజం! సమకాలీన చరిత్ర దీనికి పుట్టిల్లు.''

గత చరిత్ర ప్రభావం సంఘంపై ఎప్పుడూ వుంటుంది. అలాంటప్పుడు సమాజ జీవితాన్ని ప్రతిబింబించే రచనలో ఆ ప్రభావం వుండడంలో దోషం ఏమిటి? అదేదో పెద్ద తప్పు అయినట్టుగా పనిగట్టుకుని రంధ్రాన్వేషణ కొనసాగించడం మార్క్సు యిచ్చగించని ఛాందసుల నైజం.

—శ్రీ ప్రభాకరదేవ్.

* * *

1974 నవంబరు నెల మాసపత్రికలో 'కలగూరగంప' శీర్షిక క్రింద ''నన్నపార్యుడు - జపహోమ తత్పరుడు - సంహితాభ్యాసుడంటే'' అను విషయమును గూర్చి శ్రీ షడ్దర్శనం సోమసుందర శర్మగారు వివరించుచు ప్రప్రథమముగా ''కులబ్రాహ్మణ'' శబ్దమును గూర్చి చెప్పిరి.' అందు కులబ్రాహ్మణ శబ్దమును నన్నయ వాడెను. ఆ పదమును పరిశీలించిన తిక్కన ''కులభూపతి'' అని విరాట పర్వమున గోగ్రహణ సందర్భమందలి ''విరటుడు నిన్నునెపు'' అను పద్యమున వాడినాడని వ్రాసిరి. ఆ పద్యమందు ''భూపతి'' పదము ఎక్కడ వెదకినను లేదు, అది ''భూతి'' యను పదము. పైగా భూపతియని పరిపెట్టుకొందమన్న చంపకమాల వృత్తమున గణభంగమై పాదమున ఇంకొక అక్షరము అధికమగుచున్నది. నాకు తెలిసినంతలో వావిళ్లవారి ప్రతిలోగాని మరి యే యితర ప్రతిలో గాని అట్టి పాఠము లేదు. శ్రీ శర్మగారట్టి పాఠము నెచట చూచిరో తెలియదు. అదియునుగాక దగ్గర దగ్గర 7 సం.ల నుండి ''ఉత్తర ప్రగల్భము''లను పాఠమును బోధించుచున్నాను. నాకు అట్టి పదమున్నట్లు గూడ తోచలేదు. కావున శ్రీ శర్మగారు ఆ పాఠమును పొరపాటుగా వ్రాసి యుందురని మనవిచేయుచున్నాను. నాది పొరపాటైనచో వివరించుచు ప్రత్యుత్తర మీయవలసినదిగా మిమ్ము కోరుచున్నాను.

—శ్రీ అన్నావజ్ఝల వేంకటరమణయ్య, కనిగిరి.

* * *

నవంబరు 74 భారతిలో కలగూరగంపలో నా వ్యాసము (నన్నయ జపహోమ తత్పరతపై వ్రాయబడిన వ్యాసము) ప్రకటించియున్నారు.

అందులో నన్నయ వాడిన కులబ్రాహ్మణ పదమును తిక్కనయు పరిశీలించి, పై 'కుల' పద విశేషణ విశిష్ట ''కులభూతి' పదమును వాడి యుండవోపు ననియే నా భావముగా వ్రాసితిని.

ఎన్నడో భారతము పరిశీలించి యుంటిని. అనాడు నేర్చిన పద్యములను కంఠస్థమున నున్నంతలో 'కులభూతి' కులభూపతిగా పొరబడి రచన దొర్లినది. 'భూతి' యని యనక భారతి రాగానే చూచి, పొరపాటైనదే!! యని భావించితిని. ప్రమాదవశాత్తు పడిన దని చింతించితిని

ఇంతకు. నా వ్యాస ముఖ్యోద్దేశ్యము, కులబ్రాహ్మణ, కుల

భూపతి పదాల వరకు గాదు నన్నయ నిర్వచనోత్తరార్ధ వివరణము గాని 'భారతి, భూపతి' పదాల వివరణము గాదు.

(1) సంహితాభ్యాసుడంటే ! జప హోమ తత్పరుడంటే యేమిటని ? యిందలి భావాల వివరణము వ్రాయుచు మిగతా విశేషణ ములను వివరించుచు, తిక్కన సహితము 'కుల' పద విశేషణమును నన్నయ రచన చూచి, చేర్చియుండనోవు అని నా భావన. అక్కడ భారతి గాని, భూపతిగాని ముఖ్యం గాదు అని మనవిజేతును.

—శ్రీ షడ్దర్శనం సోమసుందరశర్మ ప్రొద్దుటూరు.

○ ○ ○ ○

భారతి ఫిబ్రవరి 1975 సంచికలో శ్రీ పోతుకూచి సాంబశివరావు గారి ప్రాథాతము, కవిత చదివిన పిదప ఈ నాలుగు వాక్యాలు వ్రాయాలనుకున్నాను. ఇన్నేళ్లనుండి 'భారతి'లో సాంప్రదాయ కవితలూ, అధునాతన ప్రక్రియలకు చెందిన కవితలూ ప్రచురింప బడుతున్నవి. ఏదో ఒక శైలీ, ఊపూ, లయా లేనిదే వచన కవితా ప్రక్రియ పాఠకుణ్ణి ఆనందింపజేయలేదు. అందుకే ఆ ప్రక్రియలో విశేష కృషి చేసిన శ్రీశ్రీ పద్య కవిత్వం వ్రాయడంకన్నా, వచన కవిత్వం వ్రాయడమే కష్టమైన పని అన్నారు. పై కవితలో లయా, శైలీ ఎట్లున్నా వాడిన భాష అటు సంస్కృత సమాస బంధురమూ కాదు, ఇటు తేటతెలుగుపదాల అల్లికా కాక అయోమయంగా ఉంది. 'విరు చలివెలుగులు' వంటి పదాల వెంటనే 'మదీయ కవితా సమా రాధనవేళ' వంటి దీర్ఘ సంస్కృత సమాసాలూ వాడడంవల్ల కవితలో బిగువు సడలిపోయే అవకాశం ఉంది. తిలక్ కవితలలో ఈ లోప మున్నా ఆయన తనదైన శైలిలో పరమ రమణీయంగా, రసబంధు రంగా తన కవితలను తీర్చి దిద్దుకున్నాడని శ్రీ కుందుర్తి అన్న మాటలు ఇక్కడ గమనార్హాలు. ఏమైనా వచన కవితా ప్రక్రియ అయోమయ మార్గంలో పయనించకుండా ఉండాలంటే దోష భూయిష్టమైన పదజాలం దొరలకుండా జాగ్రత్తపడడమే సాహితికి ఆరోగ్యకరం. 'యౌవనకలలు', 'చరమ దశదిసెలు', 'ఆనందమధు సమన్విత మెరుపు'వంటి పదజాలాన్ని వచన కవిత్వం కాదుగదా మరే అధునాతన కవిత్వం జీర్ణించుకోలేదు. ఛందస్సుల సర్వ పరిష్వంగాలు వదలినా వ్యాకరణాల సంకెళ్లను త్రెంచినా, శ్మశానాలవంటి నిఘంటువులను దాటినా శ్రీశ్రీ కాని ఆయన అనుయాయులై వచన కవులుగా లబ్ధప్రతిష్ఠు లైనవారుకాని పైన ఉదాహరించిన పదజాలాన్ని ప్రయోగించినట్లు దాఖలా లేదు, ఒకవేళ ఆంధ్రాంగ్ల మిశ్ర సమాసాలను వాడిన ''ఆరుద్ర''వంటి కవులను పేర్కొన్న వారు ప్రత్యేకమైన పరవడిలో రచన చేయడానికి పూనుకొన్నవాళ్ళే. ఐనా ఆధునిక కవిత్వంలో ఆంగ్ల పదాడంబరం ఆరోగ్యకరమైంది కాదని కుందుర్తి మొదలైనంవారు అంటూనే ఉన్నారు.

వచన కవిత్వం ఓజోవంతంగా వృద్ధి పొందాలంటే దాని రచ నలో ఎంతో జాగ్రత్తపడవలసిన అవసరం ఉందని మనవి చేయడానికే ఈ నాలుగు వాక్యాలు వ్రాశాను.

ఈ లేఖను మీరు ప్రచురించకున్నా, మీరాలోచింపగలిగితే దీని ప్రయోజనం చేకూరినట్లే.

—తిరునగరి, కవితా సదన్, ఆలేరు.

నూరా ? వందా ?

ఈమధ్య రేడియోలలో నైతేనేమి, పత్రికలలో నైతేనేమి 'వంద' యొక్క ఉపయోగము జాస్తి అయి 'నూరు' మూలపడుతోంది. నూరు ఒక్క మారుగానే వాడబడుతూ. బహువచన రూపా లయిన ఇన్నూరు, మున్నూరు, నన్నూరు, ఐదునూర్లు మొదలైనవన్నీ వాడ కములోంచి తొలగింపబడుతున్నాయి. చాలామంది కోస్తా ఆంధ్రులకు ఇన్నూరు, మున్నూరు అంటే అర్థం కాదంటే అతిశయోక్తి లేదు.

రెండు వందలు, మూడు వందలు మొదలయిన రూపాలు వ్యాకరణ రీత్యా తప్పులు ఈ ఉదాహరణలు గమనించండి.

ఒప్పు	తప్పు
ఇద్దరు	రెండు మంది
ముగ్గురు	మూడు మంది
ఇన్నూరు	రెండు వందలు
మున్నూరు	మూడు వందలు

రెండు మంది, మూడు మంది మొదలయిన రూపాలు ఎలా తప్పో అలాగే రెండు వందలు, మూడు వందలు మొదలయినరూపాలు కూడా తప్పే.

ఈ వంద ఎప్పుడు వ్యుత్పత్తి అయిందో తెలియదు. ప్రాచీన కావ్యాలలో దేనిలో కూడా 'వంద' వాడబడలేదు. రాజమహేంద్రవర నివాసిఅయిన నన్నయ కూడా తన భారతములో ఇన్నూరు మున్నూరు మొదలగు రూపాలను వాడినాడే కాని వందలను వాడలేదు. నన్నయ భారతములో పర్వ సంగ్రహాన్ని పరిశీలిస్తే ఈ విషయం విశద మవుతుంది.

ఇన్నూరు,మున్నూరులను లెక్కలపేపర్లలో వాడితే మార్కులు ఇవ్వడము లేదు. ఇంతకంటే ఘోరం మరొకటి వుండదు. కాబట్టి ప్రభుత్వమువారు ఈ ప్రాచీన రూపాలను కూడా అచ్చుపుస్తకములలో పత్రికలలో, రేడియోలలో వాడడానికి సూచనలు ఇవ్వాలని మనవి చేస్తున్నాను. ఈ విషయాన్ని పెద్దలు పరిశీలిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

—శ్రీ టి. మోహనరావు, హిందూపురం.

సంస్కృతములో చంపకమాలా మత్తేభ వృత్తములు

1974 ఏప్రిల్ నెల భారతిలో 'సంశోధిత మహాభారతము—అనుశాసనికపర్వము' అను వ్యాసమును భారతీ పాఠకులు చూచియే యుందురు. అందు వ్యాసకర గారు కళాప్రపూర్ణ శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావుగారు 47 వ పుటలో 'చంపకమాల, ఉత్పలమాల రెండును సంస్కృతీయ వృత్తములు కావు – అవి సంస్కృతమున లేవని–అవి అపూర్వ వృత్తములని యీవరకే నిశ్చయింపబడిన విషయము' అని వ్రాసి 'క్రీ. శ. 848–892 ప్రాంతముల తెలుగు దేశను పాలించిన గుణక విజయాదిత్యుని శాతలూరి శాసనమునగల సంస్కృత చంపకమాలా వృత్తమును వ్రాసి 'దీని ననుసరించియే రాజశేఖరుడు మాఘుడు చంపకమాల సంస్కృతమున వ్రాసిరి. ఇక ఉత్పలమాలకు సంస్కృతమున ప్రయోగమే లేదు. కావున నివి రెండును సంస్కృత వృత్తములు కావు.' అని వ్రాసి అధోజ్ఞాపిక (ఫుట్‌నోట్) లో రాజశేఖరుడు మాఘుడు – గుణక విజయాదిత్యుని తరువాతివారు. క్రీ. శ. 10 శతాబ్దివారు.' అని వ్రాసినారు. పిదప 1975 ఫిబ్రవరి నెల భారతిలో 'మాఘకవి' తెలుగు కవిత' అను వ్యాసమును ప్రచురించుచు అందు ఈ వ్యాస కర్తగారు శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు ఆ కవిరాజుల కాల చర్చా పూర్వకముగా 'చంపకమాలాది వృత్తములు సంస్కృతములో నుండునవిగానే గ్రహింపవలెను' అని అనాదిగవచ్చు సిద్ధాంతమును దెలిపిరి. అందు ఈ వ్యాసకర్తగారు చంపకమాలకు ఒక్క మాఘుని కావ్యములోని శ్లోకమును మాత్ర ముదాహరించి వదలిరి. నేను ఆ వ్యాసమునకు పరిశిష్టముగా నిందు చంపకమాలా లక్షణము జెప్పిన ప్రాచీనములైన సంస్కృత చ్ఛందశ్శాస్త్ర గ్రంథములను, దీనిని చెప్పిన మరి రెండు మూడు పూర్వ గ్రంథములను, అట్లే మత్తేభ విక్రీడితమును నుడివిన ఒకరిద్దరు కవులను వారి గ్రంథములను ఇందు ఉదాహరించుచున్నాను. ముందు చంపకమాలా వృత్తమును గురించి వ్రాసెదను.

సమస్త భాషల కంటెను సంస్కృతములోనే ముందు కవిత్వమేర్పడెనన్న విషయము సర్వజనాంగీకృతము. ఆ కవిత్వమునకు లక్షణప్రతిపాదకములైన గ్రంథములు పింగళచ్ఛందస్సు మొదలయినవి కలవు. పింగళ ఛ్ఛందస్సు ఆర ము. అనగా ఋషిప్రణీతము. విస్తృతమైనను సంక్షిప్తమైనను ఆర గ్రంథము మానుష గ్రంథముల కంటెను పూర్వమనుటలో సందేహములేదు. ప్రకృతము చర్చకు గురియైన చంపకమాలా వృత్తమునే కొందరు చంపకావళి అని, మఱి

కొందఱు రచితా అని, ఇంక కొందరు శశివదనా అని. మఱి కొందఱు ధృతశ్రీ అను మున్నగు పేళ్లను దీనిని వాకొనియున్నారు. అందులో పింగళాచార్యులవారు ఛందశ్శాస్త్రమునందు శశివదనా అని దీని లక్షణమును చెప్పియున్నారు. ఎట్లన? 1. పింగళచ్ఛందస్సు—2. అధ్యాయే 'శశివదనా న్యౌ జ్రా రుద్రదిశః' అని ఆర్ష సూత్రము.

ఈ సూత్రమునకు భట్టహలాయుధ వృత్తి పంక్తులు—

"యస్య పాదే నగణ జగణౌ భగణో జగణాస్తయో రగణశ్చ భవతి— త ద్వృత్తం శశివదనా నామ గాథా. ఏకాదశభిశ్చ యతిః. పంచకావళీతి కేచిత్. త త్రోదాహరణం .... అని వ్రాసి మాఘ కావ్యము 3వ సర్గాంతమునందలి "తురగ శతాకులస్య. . అను శ్లోకము నుదాహరించినాడు. ఈ శ్లోకమును వెనుక వ్రాసెదము.

2. కాళిదాసు వృత్త రత్నావళిలోను దీని నీపేరుతోనే చెప్పియున్నాడు. ఆ శ్లోకము—

"నిజ భుజ జర్జరీకృత పటీర కుచాగ్ర దృఢోప గూహనం, విజిత సుధారసాలపితలీల మనేక విలాసభాసురం, సహి భువి భోగమేతి సుదృశామపి దివ్యపదం పరాత్పరం, శశివదనాత్య మంబ హృది యేన శుచిద్యుతిమత్యుపాస్యసే.... అని యిందులో ని—జ—భు—జ—జ—ర్—జ—రీ—అను ప్రథమ పాదాది యందలి యక్షరములు ఈ వృత్తముయొక్క గణబోధకములు. ఎట్లన: ని—నగణము, జ—జగణము, భు—భగణము; జ—జ—జగణము; ర్ ప్రక్కనుండు జకారము జగణ చిహ్నము. రీ రగణము.

3. మల్లినాథ సూరి మాఘ కావ్యము తృతీయ సర్గ చివరన "శ్లో. తురగ శతాకులస్య పరితః పర మేక తురంగ జన్మనః" అను శ్లోకముయొక్క వ్యాఖ్యానముకడను దీనికి చంపకావళి యనియు, రచిత యనియు రెండు పేళ్లను బేర్కొని ఛందోగ్రంథముల నుండు లక్షణ శ్లోకములను దెలిపియున్నాడు. అది: "న జ భ జ జా జ రౌ హరయతిః కథితా భువి చంపకావళీ" తి లక్షణాత్, రచితేతి కేచిత్. శ్లో. న జ భ పురస్కృతా జ జ జ రా రచితా భువి రుద్రదిగ్యతిః. రితి లక్షణాత్" అని. ఇట్లే అనేక ఛందో గ్రంథముల యందు ఈ వృత్తముయొక్క లక్షణములు వాని వ్యాఖ్యలయందు ఉదాహరణ శ్లోకములును చూడదగినవి.

ఇకను కావ్యములలో —

మాఘమహాకవి శిశుపాలవధ 3 వ సర్గ చివర శ్లోకము ఈ వృత్తము. అది

శ్లో. తురగ శతాకులస్య పరితః పర మేక తురంగ జన్మనః
ప్రమథిత భూభృతః ప్రతి పథం మథితస్య భృశం మహీభృతా
పరిచలతో బలానుజ బలస్య పుర స్సతతం ధృత శ్రియ
శ్చిర విగత శ్రియో జలనిధేశ్చ తథా భవ దంతరం మహత్
(53)

2. ఆచార్య హేమచంద్రుని కావ్యానుశాసనమునందు 3 "సర్గ చ్యుతం యథా" అని దానికి ఉదాహరణముగా నీ వృత్తముతో శ్లోకము కలదు.

శ్లో. సిత నృశిర. ప్రజా రచితమౌళి శిరోమణి మౌక్తికై స్తథా
శిఖి రుచిరోర్ధ్వదృక్ పృథు లలాటతటే తిలకక్రియా చ సా
స్ఫుట వికటాట్ట హాస లలితం వదనం స్మిత పేశలంచ తద్
లభినవమీశ్వరో వహతివేషమహో? తుహినాద్రిజార్థ యుక్?

అని. (ఇది తెనుగులో గర్భ కవిత్వము అని చెప్పబడు చిత్ర కవితా విశేషము. ఈ శ్లోకముయొక్క గర్భమునందు ఈశ్వర వర్ణన పరమైన "నృశిరః ప్రజా రచితమౌళి శిరో ... ఇత్యాదిగ ప్రమితాక్షరా వృత్తము, "రచిత మౌళి శిరోమణి మౌక్తికైః ... ఇత్యాదిగ పార్వతీ వర్ణనపరమైన ద్రుతవిలంబిత వృత్తమును కలవు. వాటి వివరణ మిచ్చుట అ ప్రస్తుతము కనుక మానివేసితిని)

5. రాజశేఖరకవి కావ్య మీమాంస 13 వ అధ్యాయమునందు మాణిక్య పుంజ మనెడి యర్థాహరణమున కుదాహరణముగ నీ వృత్తము రచించి యున్నాడు. అది—

శ్లో. రజని పురంధ్రిలోధ్ర తిలక స్తిమిరద్విప యూథకేసరీ
రజతమయోభిషేక కలశః కుసుమాయుధమేదినీపతేః
అయ ముదయాచలైక చూడామణి రభినవ దర్పణో దిశా
ముదయతి గగనసరసి హంసస్య హసన్తీ ... ఇ'

దీని తర్వాత రెండవ శ్లోకమును

శ్లో. వియతి విసర్పతీవ కుముదేషు బహూభవతీవ యోషితాం
ప్రతిఫలతీవ జరఠశరకాండ పాండుషు గండభిత్తిషు
అంభసి వికసతీవ లసతీవ సుధాధవళేషు ధామసు
ధ్వజపటపల్లవేషు లలతీవ సమీరచలేషు చంద్రికా'' అని.

(ఈ యుదాహృతములైన రెండు శ్లోకముల యందు తొలి దానిలో ఉత్తరార్ధము రెండు పాదములు, రెండవ దానిలో ౧-౨ పాదములు గణములు విచారణీయములు.)

ఇట్లు అన్వేషించితిమేని యెన్నియో గ్రంథములలో దీనిని తినింకను చూడగలము. ఆంధ్రదేశమునకు ఎంతయో దూరదేశవాసులైన పై ఛందశ్శాస్త్ర – కావ్యకర్తలైన పింగళాచార్య మాఘకవ్యాదులు ఆంధ్రదేశములో-నందును గ్రంథములలోకాక ఒక గ్రామములో నెచ్చటనోవేసి యుండెడు శిలాశాసనము జూచి లందలిశ్లోకము ననుసరించి సంస్కృతములో వ్రాసిరనుట పొసగనిమాట. కనుక చంపకమాల సంస్కృతీయమే.

ఈ సందర్భములో–నాచేతను రచితమైన ఈవృత్తమును మదీయ చిత్రబంధ శ్రీనివాసము, అను గ్రంథమునుండి యెత్తియిచ్చుట తెలుపుచున్నాను.

కోకిలకవృత్త – రామస్తవ ప్రమితాక్షరావృత్త – కృష్ణస్తవ స్వాగతావృత్త – లక్ష్మీస్తవ ద్రుతవిలంబిత వృత్తనామ చతుశ్శ్లోకగర్భ చంపక మాలావృత్తమ్–

“శ్లో. జయ రఘువంశరా డ్వరసుధైర్యనిధేహిశుభం రమేట్కుఱు
శ్రియ మమరామ సోదరజగత్త్రయ కల్మషహా ప్రసుందర
భవహర శస్త్రభో ధురి సమో భవతేస్తుత హేమఖాసుర
ఫణిసర భూధరేద్వర సముద్ధృతి శస్తకర క్షమేశ్వర.”

అని.

ఇచ్చట గమనార్హమైన యంశము–చంపకమాల యనినను చంపకమాలిక యనినను ఒక్కటే వృత్తమని తలంచి కొందఱు పై శ్లోకమునకే రెండు నామములను వాడుచున్నారు. అది తప్పు. చంపకమాల సమవృత్తములలోనిది. ప్రకృతి ఛందస్సులోనిది. కనుక పాదమునకు ౨౧ అక్షరములు కలది. ఇకను చంపకమాలికావృత్తము విషమో అర్ధ సమవృత్తములలో చేరినది. బేసి పాదములకు ౧౦ యు సరిపాదములకు ౧౧ ను అక్షరములు కలది. కనుక రెండుపేళ్లు నొక్క వృత్తమునకు జెప్పరాదు.

సంస్కృతములో ౧౦ పదియగు పక్తి ఛందస్సునందును (పాదమునకు పదేసి యక్షరములుకల) మఱియొక చంపకమాల కలదు. తల్లక్షణము – వృత్తరత్నాకరే 3 అధ్యాయే “శ్లో. చంపకమాలా చేద్భ మ సా గః.” అని ప్రతిపాదములో భగణము మగణము సగణము ఒక్క గురువునుండును. (ఈ చంపకమాల చిన్నది.)

ప్రకృతము చర్చకు గురియైనది. ప్రకృతి ఛందస్సులోనిది. పాదమునకు ౨౧ అక్షరములు కలది. పాదము ౧౧ వ అక్షరము ౧౦ వ అక్షరము యతులు. యత్యక్షరముగాక కడమ పదియక్షరములు గల పాదాంతము రెండవ యతిగా నెఱుంగవలెను. మల్లినాథసూరి మాఘకావ్యమునందలి “తురగశతాకులస్య...” అను శ్లోక వ్యాఖ్యానములో నిచ్చిన ‘న జ భ జ జా జ రా హరయతిః కథితా భువి చంపకావళీ’ అను లక్షణ శ్లోకము నందలి హరయతిః అను పదము ఈ వృత్తమునందు రెండు యతి స్థానములను బోధించునది. ఎట్లన? హరశబ్దము పదసంకేతముతో ౧౧ కనుక పదకొండవ యక్షరమైన మొదటి యతికి సంజ్ఞ. అదియే “శ్లో. పాద్యాః పంచక్రమాదంకాః... అను శ్లోకోక్తమైన యక్షరసంకేతము ననుసరించి ర–౨, హ–౮, ౮+౨ ౧౦. ఇది రెండవ యతికి సంజ్ఞ (“అంకానాం వామతో గతిః” అను శాస్త్రముచేత అంకెలకు సంకేతముగ వాడబడిన యక్షరములను కుడినుండి యెడమకు దీసుకొని లెక్కించుట సంప్రదాయము.)

—శ్రీ విక్కొల శేషాచార్యులు.

కర్తవ్యము

దాశరథి

భగ భగ మండు భాస్కరుడ
పై వెలుగొందుట పోలుకొనిచో
సొగసులు చిందు చుక్కవయి
శూన్య పథమ్మున శోభనింపుమా!
జగతి మహావటంబవయి
శాఖలు సాచకయున్నమానె, సం
పెగవయి తావులన్ చిలుక
మీ! రసికావళిగుండెలందునన్
రథములు సాగిపోవగల
రాజపథంబవు కాకపోతివన్
వ్యథ వలదోయి, కాననము
లందున సన్నని కాలిబాటవై
కదలుము, పేద పాదములు
కంటకరాశి భరింపలేక వి
యొదపయి సేద తిర్చుకొను
వేగును కాల మహా పథమ్మునన్
జ్యోతిరోళమవై దిశాంచలములన్
శోభించ లేకున్నచో
నీ తేజమ్మును చిన్ని *తిర్యీళకలో
నిండింపుమీ; అంధకా
రాతంకమ్ము తొలంచు కిలికలు
యందున్నవోయ్! ఒయా
పేతా! సమత నీకు రక్షయయి క
ల్పించున్ మహానందమున్
దమ్ముంటే తోటలు నాటు,
ఈటెలు నాటుట మానుమురా!
బలముంటే కలమును నడుపు,
కలహము నడుపుట కూడదురా!
శక్తి ఉంటే రసాన్ని చిందు,
రక్తం చిందుట నేర్వకురా!
వీలైతే ప్రణయం పెంచు,
ప్రళయం దించుట ఘోరమురా!
మనసైతే మల్లెలు విసరు,
రాళ్ళను విసరుట వద్దుసుమా!
అడిగినచో దారి చూపు,
పెడదారి చూపడం తగదుసుమా!

* దీపము

గ్రంథ సమీక్షలు

కన్యాశుల్క నాటక కళ :

శ్రీ సరేశాయి తిరుమలరావు. డెమ్మీ– 298 పుటలు.
వెల : రూ. 15. ప్రతులకు: కె. ఎస్. భీమసేనరావు,
14/150 కమలా నగర్ – అనంతపురం.

గురజాడ అప్పారావు, ఈ శతాబ్దాదిలో తెనుగుకు కొత్త దారులు చూపిన పెద్ద వారిలో ఒకరు అనడం నిర్వివాదమైనమాట– కానీ వారే యుగపురుషులనడం మాత్రం అతిశయోక్తి. సర్వవిధ నూతన ప్రక్రియలను ప్రవేశపెట్టిన కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుకు ఈ బిరుదం తగిఉంటుందేమో. వాడుక భాషావాదం మరల తలపెట్టి దానికి మూలం గిడుగు రామమూర్తి అంటే ఒప్పు ఉంటుందేమో! అప్పారావు ఆ ప్రతిభతో దేశం నలుమూలలా ఆనాటి తల్లి కళ వెలిగించినారు.

ఈ గ్రాంథిక వ్యావహారిక (గ్రామ్యం కానే కాదు) భాషా వివాదం, సంస్కృతంలో వైదిక లౌకిక భాషల వంటిదిగా ఉన్నట్లున్నది. తెనుగునాట గ్రంథ భాష ఒకటి– శాసనాదుల రాజకీయ భాష ఇంకొకటిగా ఉండేది. ఈ వ్యత్యాసం బాగా కనబడుతున్నది. నన్నయ, శ్రీనాథుడు మొదలగువారు వ్రాసిన శాసన భాషకు, వారి కావ్యభాషకు చాల భేదమున్నది. ఇంతెందుకు? ఈ సంప్రదాయాన్ని ఈ శతాబ్దంలో నిర్వక్కిన చిన్నయసూరే హిందూ ధర్మశాస్త్రాన్ని (Main's Hindu Law) సరళమైన వాడుక భాషలో వ్రాసి 7, 8 ముద్రణలు వేయించినారు. కావ్యానికి ఈ జన సామాన్య భాష బాగుండదని వీరు ఊహించినట్లున్నది. వాడుక భాషనే పాత్రోచిత భాష అని (సంస్కృత నాటకాలలో స్త్రీపాత్రల మాదిరి) వేదంవారు గురజాడవారు మొదలు, ఒకే సమయంలో, మూడు నాలుగు నెలల తేడాగా తమ నాటకాలలో ప్రవేశపెట్టినారు. దీనిని గ్రామ్యం అనగా గిడుగు రామమూర్తి శిష్యులు వ్యవహారభాష అని పేరుపెట్టినారు. సి. పి. బ్రౌను దొర రచనా వైఖరి అంతా ఈ బాణీదే.

వాడుక భాష అంటే పాండరిక జాతీయమే! తిక్కన ‘‘లంభాకు మోడమున్ బోరయు’’ చేసటి నదిదే భాష. శ్రీనాథుడు పోతన అప్పటి ప్రాంతీయ భాషనే ఎక్కువగా వాడినారు. దీని భేదమంతా చివరి క్రియలలోనే కనబడుతున్నది. దీనికి మంచి తార్కాణం ఉన్నవ వారి ‘‘మాలపల్లి’’ భాష.

గురజాడ వారు – ‘‘దేశమంటే మట్టికాదోయ్, మనుషులోయ్’’ అన్నది నవయుగ జాగృతి గీతమంటారు – ఒక వర్గంవారు. ఇవి మంచి మాటల కూర్పే గాని, లోకం యింతకుముందు ఇట్టి వాక్యాల మొగమే ఎరుగదంటేనే ఏవగింపు పుట్టేది. దేశాన్ని మట్టి అనే పుసుకు రెండరున్నారు. ఒకేవిధమైన మంచి భావాలు భావుకులకు కలుగుతుంటవి. నెపోలియన్ చక్రవర్తి, ఆ సెలన దీవిలో బ్రిటిషు పద్ధతి పాలనా విధానాన్ని గూర్చి వివరిస్తూ – "It is not a land-full of nobles or rich men that makes a Nation; but the mass of people" – అన్నాడు. ఇదే వివేకానంద స్వామి అంటున్నారు "Whether the leadership of society be in the hands of those who monopolise learning, or wield the power of riches or arms, the source of its power is always the subject masses".

ఇవి ఎలా ఉన్నా అప్పారావుగారి కన్యాశుల్కం (ఇప్పటి దారుణ సమస్య వరకట్నమైనా) ఆంధ్రుల స్వతంత్ర నాటకాలలో ఎన్నిక బడసిన వాటిలో ఒకటి– అనక తప్పదు.

ఇక పుస్తకానికి వస్తాం : – సరేశాయి తిరుమలరావుగారు చాలా బాగా చదువుకొన్నవారు. మన సాహిత్యాలంకంటే ఇంగ్లీషు వాఙ్మయమే వీరికి ఎక్కువగా ఒంటబట్టిన చదువుగా ఉన్నది. విమర్శక పాండితి గూడ దొడ్డదే. ఒక్క నాటకం మీదనే 300 పేజీలు – 33 పుటల పదసూచికలతో, ఒక థీసిస్‌వలె వ్రాయగలగటం రావుగారి నేర్పరితనమైనా, వారి ఉత్సాహం అది అనిపిస్తూకొంటుంది. నాటకాన్ని గురించి కూలంకషంగా చర్చించి, అందలి పాత్రలను గురించి,

నాటకాలను గూర్చి ప్రత్యేక ప్రకరణాలుగా సుదీర్ఘంగా వ్రాసినారు ఈ విమర్శకుని పెద్ద లోపం— తాము చేపట్టిన గ్రంథాన్ని ఆకాశానికి ఎత్తిపెట్టి, అన్ని విషయాలలో- అన్ని సాహిత్యాలలో అదే ప్రథమ గణ్యమనడం హాస్యాస్పదంగా ఉన్నది. ఇది పోటు గూడా. ఈ నాటకంలో ఆయనకు చీమతలకాయంత దోషం గూడ కనపడదు. విస్తరలో పడిన గడ్డిపోచనుగూడా ఏరే విమర్శకుడని ఒక తరగతి సమీక్షకులున్నారే ఆ గణంలోనివాడు యీ గ్రంథకర్త. ఇదంతా సెంపిచిన సాముగా కనబడుతున్నది.

ఉద్ధావధాని, కంటకశాస్త్రి అనే పేరు పెట్టకుండానే వాళ్ళ చేత అట్టి వెధవ చేష్టలు చేయించి ఉంటే కళాత్మకంగా ఉండేది. ఒక కురూపిని సుందరయ్య అన్నట్లు.

రావుగారు, ఒక క్యాటలాగులో పేర్ల పట్టీ వలె, ఇంగ్లీషు వాఙ్మయంలోని రచయితల పేర్లు ఒక పెద్ద లిస్టు యిస్తారు. వారు చెప్పినది ఉదాహరించక పేర్లు పేర్కొన్నంత మాత్రాన పాఠకునికి లాభం లేకపోగా, గ్రంథకర్త పాండిత్య ప్రదర్శనకు గూడ పనికిరాదు. ఈ దోషం ఈ పుస్తకంలో అతివ్యాప్తి నొంది ఉన్నది. ఈ విధానం ఎండిపోయిన కొయ్యవంటిది.

గ్రంథకర్త మంచి చదువరి, చాలిన వ్రాతగాడు. విమర్శకశక్తి లెక్కకు వచ్చేది.

— శ్రీ మరుపూరు కోదండరామిరెడ్డి.

స్వాతంత్ర్యోద్యమ రథసారథులు

గ్రంథకర్త : "సాహిత్య భూషణ" పుల్లాభొట్ల వెంకటేశ్వర్లు
వెల : రు. 5-00. ప్రతులకు ; గ్రంథకర్త; ఖమ్మం.

"ఒక దేశ చరిత్ర అనగా ఆ దేశంలోని ప్రజల జీవిత చరిత్ర. ప్రజల జీవితచరిత్రను సమగ్రంగా వ్రాయడం సాధ్యంకాదు. కాబట్టి నాయకుల చరిత్రనయినా సమగ్రంగా వ్రాయగలిగితే ఒక జాతి చరిత్ర కొంతవరకయినా పరిచయమవుతుంది" అంటాడొక చారిత్రక శాస్త్రవేత్త. ఈ దృష్టితో పరిశీలించాలి ఈతరం యువతీ యువకులు. 178 పుటలున్న ఈ పుస్తకాన్ని. ఎందుకు పరిశీలించాలో? వ్యక్తిశీలమూ, కట్టుబాట్లూ, కార్యదక్షత, లక్ష్యశుద్ధి అనగానేమో తెలుసుకొనుటకు, తెలుసుకొని ఉద్దీపనం పొందుటకు, ఉద్దీపనం పొంది వర్తమానంలో ఎదురవుతున్న సమస్యల స్వరూప స్వభావాల అవగతం చేసుకుని, పరిష్కరించే ప్రయత్నం చేయుటకు ఇది సామాజిక ధర్మం. వ్యక్తి ధర్మముకూడా.

ఆచార్య నిడదవోలు వెంకటరావుగారు వ్రాసిన పీఠిక ఈ పుస్తకానికొక వ్యాఖ్యానము. శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు—ఆంధ్రపిత అను బిరుదును శ్రీ వెంకటరావుగారు (పీఠికలో) వ్రాసిన అంశాలు ఈ తరంలోని యువతీ యువకులలో చాలామందికి తెలియవు. "గాంధీ మహాత్ముడు భారత పిత—నాగేశ్వరరావు ఆంధ్రపిత" అన్నారు.

(1) శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు, (2) శ్రీ చిత్తరంజన్ దాస్, (3) డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య, (4) శ్రీ సుభాస్ చంద్రబోసు, (5) శ్రీ పొట్టి శ్రీరాములు (6) డాక్టరు శ్రీమతి అనిబిసెంట్ గారల జీవిత చరిత్రలను పరిచయంచేశారు. ఈ పుస్తకంలో దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులుగారి జీవితంనుంచి నేటి తెలుగుప్రజలు నేర్చుకొనవలసిన అంశాలెన్నో ఉన్నాయి. "శ్రీ నాగేశ్వరరావుకు హరిజనోద్ధరణయనినను, గ్రంథాలయోద్యమమనినను మిక్కిలి అభిమానము. ఆయన మహాత్ముని హరిజనోద్ధరణ ఉద్యమమును ప్రారంభించకముందే ఈ మహోద్యమమును చేపట్టి దాని ప్రగతికి కృషిచేసెను" అన్నారు రచయిత 13 వ పుటలో ఈతరం యువతీ యువకులు తెలిసికొనదగు ప్రధానాంశంలో ఇదొకటి.

1924, 1929, 1930, 1934 లలో ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడుగా దేశోద్ధారకుడు వ్యవహరించి పెక్కు క్లిష్ట సమస్యలను పరిష్కరించారు. నిర్మాణ కార్యక్రమం ప్రాముఖ్యం గురించి గ్రామాలలో ప్రచారం చేశారు. వారి హితవులను పాటించి, అమలు జరిపివుంటే మనగ్రామాలు ఎంత అభివృద్ధిచెంది ఉండేవో గదా ? గ్రామాలలోని ప్రజలస్థితిగతులు ఎంత మెరుగ్గా ఉండేవో గదా అనిపించుతుంది. సాహిత్యరంగంలో దేశోద్ధారకుని కృషికి నిదర్శనాలు (1) భారతి (2) ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచికలు (3) ఆంధ్రసచిత్రవారపత్రిక (4) ఆంధ్రగ్రంథమాల (5) బసవపురాణానికి వారు వ్రాసిన "ప్రస్తావన" స్వాతంత్ర్య సమరంలో దేశోద్ధారకుని పాత్రను సాధ్యమయినంతవరకూ పరిచయం చేశారు. ఈ రచయిత కృష్ణాపత్రిక సంపాదకులు శ్రీ ముట్నూరి కృష్ణారావుగారు దేశోద్ధారకుని గురించి వ్రాసిన ఈ క్రింది వాక్యాలతో ఈ వ్యాసాన్ని ముగించడం సముచితంగా ఉన్నది: 'శ్రీ నాగేశ్వరరావు

గారి ఉనికి లేని దేశములో నేయుద్యమము తలయెత్తలేదు. ఏ సంస్థయు పెరుగలేదు. ఏ ప్రయత్నమును జరుపబడలేదు. అట్టింటికిని వెనుకనుండియే దేనికిని కట్టుబడక తన విప్రదాతృత్వమును స్థిరపరచుకొనినారు.

ఇదొక జీవిత విధానం. ఈ విధానానికి అనుగుణంగానే శ్రీ శివలెంక శంభుప్రసాద్‌గారు 'ఆంధ్రపత్రిక' (దినపత్రిక)నూ, "ఆంధ్రసచిత్ర వారపత్రికనూ" "భారతినీ" నిర్వహించినారు. వారి పెద్ద కుమారుడు శ్రీ రాధాకృష్ణగారు ఇంకొక అడుగు ముందుకు తీసుకువెళ్ళుతున్నారు ఆ విధానాన్ని. పాండిత్యాన్ని లోకజ్ఞానంతో సమన్వయింపజేసి, దాతృత్వంతోనూ, మానవతాదృష్టితోను తమ తాతగారి అడుగుజాడలలో నడుస్తున్నారు.

దేశబంధు చిత్తరంజన్‌దాస్ జీవిత చరిత్రను పరిచయం చేస్తుంది రెండవ వ్యాసం. "నాన్ - కో - ఆపరేషన్" తీర్మానము ననుసరించి శ్రీ చిత్తరంజనుడు తనకు పుష్కలముగా ఆదాయము నిచ్చుచున్న న్యాయవాద వృత్తిని మిక్కిలి ఆనందముతో విడిచిపెట్టి ఒక సన్యాసివలె సామాన్య జీవితమును గడప మొదలిడెను. ఆ పిమ్మట కొన్ని సంవత్సరములకు ఈ వదాన్యమూర్తి తనకుగల సర్వస్థిరచరాస్తులను ఒక వైద్యాలయమునకును, స్త్రీలకొరకు నిర్మింపని ప్రత్యేక ఆసుపత్రికిని వ్రాసి ఇచ్చెను. ఈ మహత్తర త్యాగమును దర్శించిన భారతీయుల హృదయములు కరగిపోయినవి. ఆ మహామహునికి "దేశబంధు" అను బిరుదమును ప్రసాదించి దేశము హృదయపూర్వకంగా ఆ సర్వసంగ పరిత్యాగిని గౌరవించినది అన్నారు 49వ పుటలో ఈ రచయిత.

"భారతదేశమున ఎట్టి పరిస్థితులలో ఈ తిరుగుబాటులు, విప్లవములు, జరుగుచున్నవో సరియైన పద్ధతులలో ఆలోచించి దాని నివారణకు తగిన చర్యలను తీసుకుని ఈ వ్యాధి నిర్మూలనకు తగిన ప్రయత్నమును తగిన విధముగా చేయవలెనని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి శ్రీ చిత్తరంజనుడు వ్రాసెనట (55వ పుట). ఇదే హితవును ఈనాటి దేశపాలకులకు ఇవ్వడం అసమంజసమవుతుందా? ఆ కారణాన్ని ఆనాడు సమూలంగా సరయిన పద్ధతిలో తొలగించి ఉండలేదు. కనుకనే ఈనాడు దేశంలోని ప్రజల స్థితిగతు లింత అధ్వాన్నంగా ఉన్న వనడం తప్పా?

'ఆ మహామహుని దృష్టిలో స్వాతంత్ర్యమనగా నికొద్ది మంది క్షేమముకొరకేగాక, అది భారతదేశమునందలి సర్వప్రజల సంక్షేమమునకు మూలభూతమైనప్పుడే నిజమైన స్వాతంత్ర్యమని భావించిన దూరపుచూపుగల మేధావి" అన్నారు 59వ పుటలో ఈ రచయిత. శ్రీ చిత్తరంజన్‌దాస్ మేధాశక్తినీ, దూరదృష్టినీ ఇంకా చాలా వివరింపవలసిన అవసరం వర్తమాన పరిస్థితులలో ఎంతయినా ఉన్నది.

"...గాంధీజీ సూత్రావళి భాష్యకారుడునైన డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్యపంతులు వేలుమడిచి లెక్కింపదగు అగ్రశ్రేణికి చెందిన భారత స్వాతంత్ర్య వీరయోధులలో ఒకరు" అన్నారు 61వ పుటలో ఈ రచయిత. డాక్టరు పట్టాభి అపరచాణక్యుడు ఆర్థిక శాస్త్రవేత్త, మహావక్త. వారు నెలకొల్పిన సంస్థ లనేకం ఈ నాటికీ దినదినాభివృద్ధి చెందుతున్నవి. డాక్టరు పట్టాభి జీవితాన్ని దేశసేవనూ పరిచయం చేస్తుంది ఈ వ్యాసం. శ్రీ పట్టాభి జైలులో నుండగా ప్రపంచ రాజ్యాంగము అను నొక గ్రంథము వ్రాసి ప్రచురించెనట. (83వ పుట) "శ్రీ.పట్టాభిది ఆర్థిక దృక్పథమనియు, ఆయనది "బ్రాహ్మణమేధ" "వైశ్యహృదయము" అని (94వపుట) వర్ణించడంలో అతిశయోక్తి లేదేమో!

శ్రీ సుభాస్‌చంద్రబోస్ జీవితాన్ని పరిచయంచేసే వ్యాసం విద్యార్థులకూ, ఇంగ్లీష్‌రాని విద్యావంతులయిన తెలుగువారికి ఉపయోగపడుతుంది.

శ్రీ గాంధీజీ తలపెట్టిన నిర్మాణ కార్యక్రమములను పరమావధిగా భావించి తదభివృద్ధికి పాటుబడిన నిరాడంబర సేవకుడు, ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్ర మేర్పడడానికి ఆత్మాహుతి అయిన అమరజీవి పొట్టి శ్రీరాములు.

"ఆత్మార్పణ, నిస్వార్థ ప్రజాసేవ, త్యాగనిరతి అను త్రిగుణములను నిండుగా అలవరచుకొని శ్రీ శ్రీరాములు పదకొండు సంవత్సరముల దీర్ఘకాలము గాంధీ చరణ సన్నిధిలో అంతేవాసిగా గడపె

ఉపయోగకరమైన
సరికొత్త గ్రంథములు
వ్యవసాయము-పిషరీ-కోళ్ల పెంపకం-అడవులు-తోటపని
ఇంజినీరింగ్-వైద్యము-వివిధ సాంకేతికవిషయములపై
గ్రంథములు గలవు. కేటలాగు ఉచితం. ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి
N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

ఆ మహానాయకుని హృదయమును సంపూర్ణముగా చూరగొని ఆయన అంతరంగిక శిష్యు డయ్యెను." (146వ పుట)

ఈ సంపుటంలోని వ్యాసాలన్నింటిలోనూ డాక్టరు శ్రీమతి అనిబెసెంట్ గురించిన వ్యాసం బాగున్నది. అంతమాత్రానసే మిగతా వ్యాసాలు బాగా లేవని ఈ పరామర్శ ఉద్దేశం కాదు. దేని విలువ దానిదే. పోలిచూడటం అంత మంచి అభిరుచి అనిపించుకోదు ప్రపంచ సాహిత్యంలో.

జీవిత వ్యాసాల సంపుటి కాబట్టి కళాశాలలకూ, గ్రంథాలయాలకూ బాగా ఉపయోగపడుతుంది.

ఓ పెద్ద లోపమని అననుగానీ, వ్యాసరచన గురించి మరికొంత శ్రద్ధ వహించివుంటే బాగుంటుందనిపించుతుంది. చాలా పొడుగయిన వాక్యాలు చాలా ఉన్నాయ్ యీ వ్యాసాలలో. ఒకే వాక్యంలో రెండు మూడు క్రియలను వాడారు. వ్యాకరణరీత్యా తప్పు కాకపోవచ్చు. కాని సరళంగా ఉండే చిన్న వాక్యాలు పాఠకులనూ ఎక్కువగా ఆకర్షించుతవనే నా యీ మనవి.

—శ్రీ వి. ఎస్. అవధాని.

అనంతుని ఛందము :—

'సంయుక్త వర్ణ గణములు'

అనంతుని 'ఛందోదర్పణము' న 'సంయుక్త వర్ణ గణంబులు' అను శీర్షిక క్రింద రెండు పద్యములు కానవచ్చుచున్నవి. తొలిపద్యమున లక్షణము చెప్పఁబడినది. మలిపద్యమున లక్షణము లొసంగఁబడెవి. కని ఆ రెండు పద్యములును వ్యాఖ్యాసాపేక్షములుగా నున్నవి. ఏఁబదియేండ్లుగా ఈ పద్యములు రెండును పండితుల పరిశోధనదృష్టి కందినట్లు తోఁపకున్నది. ఆ పద్యములివి :

1. "జగణము నలమగు, గగములు
   భగణములగు, గలము సగణభావంబుఁగనున్
   నగము నగణవగణములగుఁ
   దగణము భలమగును సంయుతముఁదీర్చినచోన్
2. మొగిళులు నలమగు, నిటులన్
   నగణము సగణమగు నిటులనంగని తండ్రీ!
   తగణము; పాళులనంగా
   భగణము, వాకిళ్లు భలము వాకిళులనంగన్."

తొలి పద్యమందలి పూర్వార్ధమున "జగణము నలమగును. గగము భగణమగును. గలము సగణమగును" అని లక్షణము చెప్పఁబడినది. ఈ క్రమమునందే మలిపద్యమందు లక్ష్యములను చూపవలెను. కాని అందలి లక్ష్యము లా క్రమములో లేవు. గగము భగణమగుటకును, గలము సగణమగుటకును లక్ష్యములు కానరాకున్నవి. 'మొగిళ్లు' అను జగణము 'మొగిళులు' అని- సంయుతము తీసివైచినచో- నలమగు ననుటకు మాత్రము లక్ష్యమొసంగఁబడినది. అందుచే ఈ పద్యము లసమంజసములుగా, అనన్వితములుగా తయారైనవి. అనంతుఁడీ పద్యముల నింత అస్తవ్యస్తముగ రచించియుండునా? లవలేశ్వరును చెప్పని యీ 'సంయుక్త వర్ణగణంబు'లను అనంతుఁడొక్కఁడే యేల చెప్పెనో అర్థము కాకున్నది. నామట్టుకు నాకీ పద్యములు ప్రక్షిప్తములని తోఁచుచున్నది.

పై పద్యమును ఒకానొకరు "మొగిళ్లు జగణము, 'మొగిళులు' అని నలమగును. ఇట్లే నగణ, సగణ, తగణములగును. 'పాళ్లు', 'పాళులు' అని భగణమగును. 'వాకిళ్లు' తగణము. 'వాకిళులు' అని భలమగును. మిగిలినవాని కుదాహరణములీఁబడలేదు" లని టీకించినారు!

'మొగిళ్లు' 'మొగిలు' అనియున్నఁగాని నగణము కాదు. 'మొగిళుల్' సగణమగుటలో తంటాలేదు. కాని 'మొగిళ్లు' అను జగణము తగణ మెట్లగునో అర్థము కాకున్నది. 'మోగిళ్లు' అనియున్న కాని తగణము కాదుకదా! కావున ఈ టీక పరిగ్రాహ్యము కాకున్నది.

రెండవ పద్యమునందలి లక్ష్యములనుబట్టి మొదటి పద్యమును సవరించిన అన్వయము కుదురునేమో చూడవలెను. లక్షణ పద్యమందలి పూర్వార్ధమునిటు సవరించుకొనవలెను.

"జగణము నలమగు, గగములు
సగణములగు గలము నగణసంజ్ఞను దనరున్"

ఇప్పుడు తరువాతి పద్యమందలి లక్ష్యములను పరిశీలింతము. 'మొగిళ్లు' జగణము, 'మొగిళులు' నలమగును, అట్లే 'ఘట్లున్' అనుగగము 'ఘటులన్' అని సగణ మగును, 'ఘట్లు' అనుగలము

'షటులు' అని నగణ మగును. కనుక పూర్వార్ధమునకు లక్ష్య లక్షణ సమన్వయము కుదురును. క్రమము పాటింపఁబడినట్లగును.

ఇక ఉత్తరార్ధము విమర్శనీయము.

"సగము నగణ వగణములగుఁ
దగణము భలమగును సంయుతముఁదీర్చినచోన్"

ఇందు సగము నగణ వగణములనగునియు, తగణము భలమగు ననియు లక్షణము చెప్పఁబడినది. సగము నగణ వగణము లగుటలో విప్రతిపత్తి లేదు. కాని తొలిముద్రణమున ఈ పాఠముకానరాదు. మలిముద్రణములందే యీ పాఠము పరిగ్రహింపఁబడినది. ఈ పద్య పాఠము పరవస్తువారి ప్రతిలోనిదని అధస్సూచిక తెల్పుచున్నది. ఈ 'సగము నగణవగణములగు' అను పాఠము పరిశీలితముగ గ్రహింపఁ బడినట్లున్నది. కారణ మనంతుఁడు చెప్పిన తెలుగు ఛందములోని 29 గుణములలో—ఈ 'సగ' మెచ్చటను కానరాదు. ఇతర ఛందో గ్రంథకర్తలును ఈ 'సగ' మును పేర్కొనినట్లుకానరాదు. అందుచే ఉత్తరార్ధమందలి ప్రథమ చరణమును సవరించుకొనక తప్పదు. క్రింది పద్యమందలి ఉత్తరార్ధములోని లక్ష్యములను పరికించినచో ఈ విషయము స్పష్టమగును. లక్ష్యములనుబట్టి ఉత్తరార్ధము కూడ క్రింది రీతిగా నుండునని నా అభిప్రాయము.

"గగములె భగణములగు నీకుఁ
దగణము భలమగును సంయుతము దీర్చినచోన్"

ఇప్పుడిందు గగము భగణము కూడ నగుననియు, తగణము భలమగుననియు చెప్పినట్లయినది. కనుక లక్ష్యము లిట్లుండవలెను.

"భగణము పాళులనంగాఁ
దగణము తాకిళ్ళు భలము తాకిళులనఁగన్".

(ఇది నాకు తోఁచిన సవరణనుబట్టి యిచ్చిన పాఠము)

కాని యిదిట్లు ముద్రితమైనది:

"తగణము; పాళులనంగా
భగణము; వాకిళ్లు భలము వాకిళులనఁగన్"

పాఠమిట్లున్నచో అర్థము దురూహ్యము. పైన చూపిన రీతిగా సవరించుకొన్నచో అన్వయము సరళముగ నుండును. లక్షణ క్రమమును కూడ పాటించినట్లగును.

కావున పై పద్యములు రెండును నా మతమున క్రిందచూపిన నట్లుండవలెను.

1. "జగణము సలమగు, గగములు
సగణములగు, గలము నగణసంజ్ఞనుదనరున్
గగములె భగణములగు, నీకుఁ
దగణము భలమగును సంయుతముఁ దీర్చినచోన్"

2. "మొగిళులు సలమగు, నిటుల
స్నగణము, నగణమగు నిటులనంగునితం(డీ!
భగణము పాళులనంగాఁ
దగణము తాకిళ్లు, భలము తాకిళులనఁగన్"

పండితులు వీనిని పరిశీలించి చర్చింపఁగలరని నమ్ముచున్నాను. ఏఁబదియేండ్లుగా అనన్వితములుగానున్న ఈ పద్యముల కొకగతి కల్పించుకొనవలసిన బాధ్యత పండితులపైనున్నదని సవినయముగ మనవి చేసికొనుచున్నాను.

—శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి

Printed and Published for Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna at the Andhra Patrika Press, Gandhinagar, Vijayawada-3. Editor : S. Radhakrishna, Vijayawada. Phones : 75667 & 75226.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	KLVA104M120
పుస్తకం పేరు	భారతి
తారీఖు	07 February 2025
ముందు అట్ట	yes
వెనుక అట్ట	yes
మొత్తం పేజీలు	67
పెద్ద సైజు పేజీలు	no
ఖాళీ పేజీలు	II,IV
లేని పేజీలు	no
తయారు చేసినది	akshaya
పేజీలు విడదీసినది	Navya
స్కాన్ చేసినది	Apsari
పరీక్ష చేసినది	HEMA
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good